

TRENDS IN AANVULLEND ONDERWIJS

MONITOR AANVULLEND ONDERWIJS 2023

EINDRAPPORT

seo • economisch onderzoek

 SARDES

AUTEURS

EMINA VAN DEN BERG EN HARRIET PRINS (SEO ECONOMISCH ONDERZOEK)
IJSBRAND JEPMA, CARLIJN WAAIJER EN ANTIEN HAAGSMA (SARDES)

IN OPDRACHT VAN

HET MINISTERIE VAN OCW

Samenvatting

In 2023 is voor de derde keer de monitor aanvullend onderwijs uitgevoerd. Met deze monitor is voor schooljaar 2022-2023 in kaart gebracht hoe het aanbod van aanvullend onderwijs eruitziet op scholen in het funderend onderwijs, hoeveel en waarom leerlingen er gebruik van maken en hoeveel hun ouders daarvoor hebben betaald. Ook is de marktomvang bepaald, de rol van gemeenten ten aanzien van aanvullend onderwijs in kaart gebracht en zijn vier schoolportretten opgesteld van scholen die aanvullend onderwijs aanbieden. De resultaten van de monitor zijn voornamelijk gebaseerd op enquêtes onder scholen, ouders en gemeenten. In totaal hebben 485 po-vestigingen (8 procent), 150 vo-vestigingen (10 procent), 4.191 ouders (10 procent) en 115 gemeenten (34 procent) aan de monitor meegewerkt. De schoolvestigingen, ouders en gemeenten die hebben meegedaan, vormen een vrij goede afspiegeling van de betreffende doelpopulatie. Alleen bij de ouders is in de analyses een weging toegepast. Daar komt bij dat de respons onder scholen aanzienlijk beter is dan in voorgaande meting (ruim verdubbeld). Daarom schets deze monitor een redelijk goed beeld van de stand van zaken bij aanvullend onderwijs, hoewel natuurlijk niet kan worden uitgesloten dat informanten die meer op hebben met aanvullend onderwijs vaker hebben meegedaan. Het is bovendien voor het eerst dat gemeenten zijn bevraagd over aanvullend onderwijs, het beeld van aanvullend onderwijs is met deze monitor dus verbreed.

In deze monitor is de volgende definitie van aanvullend onderwijs gehanteerd:

Onderwijsondersteuning buiten de reguliere schooltijd (onderwijstijd), georganiseerd door scholen, bedrijven, maar ook door bekenden (zoals familie, vrienden of burens), kosteloos of betaald, om de schoolloopbaan van kinderen te ondersteunen.

Aanbod van aanvullend onderwijs op scholen is licht gedaald

Ruim een kwart van de po-scholen en ruim 80 procent van de vo-scholen organiseert aanvullend onderwijs op school buiten de reguliere lessen. Ten opzichte van schooljaar 2018-2019 betreft dit een lichte daling: toen organiseerde een derde van de po-scholen en 84 procent van de vo-scholen aanvullend onderwijs. Op po-scholen wordt vooral bijles en/of extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften aangeboden, waarbij de laatste vorm zich voornamelijk richt op de weerbaarheid van leerlingen en op leerlingen met dyslexie. In het vo worden deze vormen van aanvullend onderwijs ook georganiseerd door scholen, maar komen ze relatief het minst voor. Vaker voorkomende vormen in het vo zijn huiswerkbegeleiding en examentraining.

Externe partijen worden vaker betrokken in het po bij het aanbod op school dan in het vo

In het po wordt aanvullend onderwijs op school vaker in samenwerking met externe partijen georganiseerd dan dat de school het zelfstandig aanbiedt. Ook komt het bij studievoorbereidingstraining en extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften relatief vaak voor dat het aanvullend onderwijs volledig wordt uitbesteed aan een externe partij. In het vo verschilt de organisatie per vorm van aanvullend onderwijs. Extra ondersteuning bij speciale leerbehoeften wordt vaker volledig zelf door de school georganiseerd dan in samenwerking met externe partijen. Bijles en huiswerkbegeleiding worden ongeveer even vaak zelf georganiseerd door scholen als in samenwerking met een externe partij. De organisatie van examentraining wordt vaker uitbesteed aan externe partijen dan dat scholen het zelf verzorgen en lente-/zomerscholen worden juist relatief het vaakst in samenwerking met externe partijen georganiseerd. Het beeld ten aanzien van de organisatie van aanvullend onderwijs is zowel in het po als in het vo nagenoeg onveranderd ten opzichte van het schooljaar 2018-2019. Scholen, vooral die in het vo, werken wel veel minder samen met externe partijen in het kader van aanvullend onderwijs dat *niet* op school plaatsvindt.

Externe partijen hebben veelal inspraak op de inhoud, bieden maatwerk en wisselen informatie uit met scholen over de opbrengsten van aanvullend onderwijs bij leerlingen

Externe partijen hebben zowel in het po als in het vo vaker wel inspraak op de inhoud van aanvullende onderwijs dan niet. Scholen werken graag samen met externe partijen, omdat zij meer expertise hebben op het gebied van maatwerk (vooral po), omdat ze hun eigen leraren willen ontlasten (po en vo) en/of omdat er bij het in huis halen van externe partijen regie vanuit de school ontstaat (vooral vo). Ook de financiële haalbaarheid, de mogelijkheid van een integrale aanpak of het behouden van de regie spelen een rol bij de keuze om samen te werken met externe partijen, maar in mindere mate. Ook leveren externe partijen vaak maatwerk aan leerlingen en worden de opbrengsten bij leerlingen gedeeld met de school.

Vooral in het vo dragen scholen zelf de kosten voor aanvullend onderwijs, (mede) mogelijk gemaakt door het Nationaal Programma Onderwijs

Ten opzichte van het schooljaar 2018-2019 dragen scholen vaker zelf de kosten voor aanvullend onderwijs, mogelijk vanwege het Nationaal Programma Onderwijs. In het vo is dit van toepassing op het merendeel van de scholen, ongeacht de vorm van aanvullend onderwijs. In het po komt dit minder vaak voor dan in het vo en varieert het aandeel scholen dat de kosten zelf draagt naar de vorm van aanvullend onderwijs. Ongeveer de helft van de po-scholen die de kosten volledig of deels zelf dragen, heeft NP Onderwijsmiddelen ingezet voor het aanbod van aanvullend onderwijs. Het merendeel van die scholen zou zonder deze middelen minder of geen aanvullend onderwijs aanbieden. In het vo heeft 90 procent van de scholen die de kosten volledig of deels zelf dragen, daarvoor NP Onderwijsmiddelen ingezet. Bijna al deze scholen zouden zonder deze middelen minder, en op sommige scholen zelfs geen, aanvullend onderwijs aan kunnen bieden.

De wet vrijwillige ouderbijdrage heeft (nog) niet geleid tot een toegankelijker aanbod

Sinds 1 augustus 2021 is de wet vrijwillige ouderbijdrage in werking getreden. Deze wet moet ervoor zorgen dat scholen geen leerlingen uitsluiten van deelname aan activiteiten georganiseerd door de school zoals aanvullend onderwijs, ongeacht of de vrijwillige ouderbijdrage is betaald. De mening van schoolleiders over het effect van de wet op de toegankelijkheid van aanvullend onderwijs varieert. Ruim de helft oordeelt dat de wet niet heeft bijgedragen aan de toegankelijkheid en relatief veel schoolleiders zijn neutraal of weten het niet. Een minderheid oordeelt dat de wet wel heeft bijgedragen aan de toegankelijkheid. Ouders van leerlingen in het po hebben hier veelal geen zicht op of geven aan dat scholen geen aanvullend onderwijs aanbieden. Ouders van leerlingen in het vo zijn meer verdeeld. De helft geeft aan hier geen zicht op te hebben, terwijl 29 procent vindt dat het aanbod toegankelijker is geworden en 10 procent spreekt dit laatste juist tegen.

Deelname aan aanvullend onderwijs is nog steeds gebruikelijker in het vo dan in het po....

Deelname aan aanvullend onderwijs is relatief hoger in het vo (29 procent) dan in het po (17 procent). De meest gebruikte vormen van aanvullend onderwijs in het vo zijn bijles, huiswerkbegeleiding en in het examenjaar examentraining. De meest voorkomende vormen van aanvullend onderwijs in het po zijn bijles, extra leerondersteuning en extra oefenmateriaal. Ouders van leerlingen die deelnemen aan betaald aanvullend onderwijs zijn negatiever over de onderwijskwaliteit van het reguliere onderwijs dan ouders van leerlingen die gebruikmaken van onbetaald aanvullend onderwijs of geen aanvullend onderwijs volgen.

...maar deelname aan betaalde vormen van aanvullend onderwijs is gedaald ten opzichte van schooljaar 2018-2019

Ten opzichte van het schooljaar 2018-2019 is de deelname aan betaald aanvullend onderwijs gedaald. De deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs is ongeveer gelijk gebleven. Zowel in het po als in het vo is het aandeel leerlingen dat gebruikmaakt van onbetaald aanvullend onderwijs iets groter dan het aandeel dat

gebruikmaakt van betaald aanvullend onderwijs, terwijl dat in het schooljaar 2018-2019 juist andersom was. Onbetaald aanvullend onderwijs vindt voor een belangrijk deel (meer dan 70 procent) plaats op de school. Dit is meer dan in schooljaar 2018-2019, toen dat percentage rond de 60 procent lag.

Opleidingsniveau en inkomen van ouders doen er nog steeds toe

Uitsplitsingen naar achtergrondkenmerken van leerlingen tonen aan dat kinderen van ouders met een hoog opleidingsniveau of een hoog inkomen vaker gebruikmaken van betaald aanvullend onderwijs dan kinderen van ouders met een laag opleidingsniveau of een laag inkomen. Wel is voor alle groepen de betaalde deelname gedaald ten opzichte van het schooljaar 2018-2019. Deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs is bij kinderen van ouders met een hoog opleidingsniveau of een hoog inkomen over het algemeen gelijk gebleven of licht gedaald. Bij kinderen van ouders met een laag opleidingsniveau of een laag inkomen is de deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs over het algemeen gelijk gebleven of gestegen.

Het aantal bedrijven in Nederlands dat diensten aanbiedt op het gebied van aanvullend onderwijs lijkt toe te nemen, maar een groot aantal daarvan heeft geen omzet

De schatting van het aantal actieve bedrijven op het gebied van aanvullend onderwijs komt voor 2022 uit op ruim 1.500 tot ruim 3.200 bedrijven. De ontwikkeling van het aantal actieve bedrijven lijkt stijgend, maar dat is vanwege de onzekerheidsmarge niet met zekerheid te concluderen. Wel is duidelijk dat er sprake is van groei in het aantal actieve bedrijven tussen 2017 en 2022. Het merendeel van de actieve bedrijven in 2022 biedt één vorm van aanvullend onderwijs aan. In 2019 was dit veel minder het geval en was het aanbod vaak breder. Bijles, huiswerkbegeleiding, examen- en citotraining worden minder aangeboden door bedrijven, terwijl het aanbod aan ondersteuning bij leerproblemen juist is toegenomen. Dit hangt mogelijk samen met problemen bij leerlingen ontstaan vanwege de coronapandemie. Ook is het aanbod gericht op het po toegenomen en op het vo juist afgenomen.

Een relatief groot deel van het aantal actieve bedrijven heeft geen omzet en deze groep bedrijven laat een minder eenduidige ontwikkeling zien dan de totale groep actieve bedrijven in de periode 2015-2022. Vanwege de onzekerheidsmarge volgt er geen eenduidig beeld van de ontwikkeling in de totale omzet uit aanvullend onderwijs in de afgelopen drie jaar. Enerzijds lijkt er sprake van een afvlakking van de groei, anderzijds kan er sprake zijn van (sterke) groei of zelfs een (sterke) daling.

De rol van gemeenten bij aanvullend onderwijs is beperkt

Gemeenten voeren (nog) niet op grote schaal beleid op aanvullend onderwijs. Ongeveer een kwart van de 115 bevraagde gemeenten voert actief beleid en bij 15 procent is dit in voorbereiding, in ontwikkeling of ter overweging. Gemeenten zonder beleid op het gebied van aanvullend onderwijs geven hiervoor als voornaamste redenen dat ze op andere manieren bijdragen aan het bevorderen van gelijke kansen en dat scholen zelf middelen hebben voor aanvullend onderwijs.

Gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs of die dat overwegen/ontwikkelen doen dit vooral om bij te dragen aan het bevorderen van gelijke kansen, brede talentontwikkeling en het creëren van een gelijk aanbod voor alle leerlingen. Deze gemeenten hebben vaak een faciliterende rol bij aanvullend onderwijs. Ze richten zich vooral op het po en in mindere mate op het vo, vermoedelijk omdat er vanuit het onderwijsachterstandenbeleid (OAB) al inniger banden en ook subsidierelaties zijn met het po dan met het vo.

Een derde van de gemeenten voert specifiek doelgroepenbeleid bij aanvullend onderwijs.¹ Eén op de vijf gemeenten doet dit niet en zet in op gemeentebrede ondersteuning voor alle leerlingen en scholen. Nog eens één op de vijf gemeenten combineert een algemene aanpak met een specifieke doelgroepaanpak.

Gemeenten werken bij aanvullend onderwijs meestal samen met publieke, not-for-profit organisaties waarmee al relaties bestaan. Ze bieden op verschillende manieren ondersteuning aan aanbieders/initiatieven van aanvullend onderwijs, maar in de meeste gevallen (79 procent) ondersteunen gemeenten aanbieders op financieel gebied, bijvoorbeeld door budget of subsidies te verstrekken aan een bibliotheek of welzijnsorganisatie. De twee belangrijkste financieringsbronnen waaruit aanvullend onderwijs door gemeenten wordt betaald zijn de NP Onderwijsmiddelen (84 procent) en/of middelen vanuit het OAB (77 procent). Vooral po- en vo-scholen, bibliotheken en welzijnsorganisatie krijgen van gemeenten financiële middelen voor het verzorgen van aanvullend onderwijs

¹ Dit houdt in dat zij zich overwegend richten op de ondersteuning van leerlingen en ouders met een lage sociaaleconomische status en/of scholen met een hoge achterstandscore.

Inhoudsopgave

Samenvatting		i
1	Inleiding	1
	1.1 Aanleiding	1
	1.2 Afbakening en onderzoeksvragen	2
	1.3 Globale onderzoeksopzet	5
	1.4 Leeswijzer	6
2	Aanbod van aanvullend onderwijs	7
	2.1 Aanbod, vormen en organisatie van aanvullend onderwijs op school	7
	2.2 Samenwerking met externe partijen buiten school	12
	2.3 Schoolbeleid	13
	2.4 Marktomvang	18
3	Gebruik van aanvullend onderwijs	22
	3.1 Deelname	22
	3.2 Motieven	27
	3.3 Typering van het gebruik	29
	3.4 Uitgaven	32
	3.5 Redenen om niet deel te nemen	36
4	Praktijkvoorbeelden van aanvullend onderwijs	37
	4.1 SiNTLUCAS	37
	4.2 Het 4 ^e Gymnasium	42
	4.3 IKC De Stek	45
	4.4 Mondial College	47
5	Rol van gemeenten bij aanvullend onderwijs	52
	5.1 Gemeenten zonder beleid op aanvullend onderwijs	52
	5.2 Gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs	53
	5.3 Focusgroepen met gemeenten	61
Bijlage A	Methodologische verantwoording en responsoverzichten	64
	Bijlage A.1 Enquête onder ouders	64
	Bijlage A.2 Enquête onder scholen	67
	Bijlage A.3 Enquête onder gemeenten	70
	Bijlage A.4 Marktomvang	71

1 Inleiding

Dit rapport doet verslag van de monitor aanvullend onderwijs 2023. Daarin staan het aanbod en het gebruik van aanvullend onderwijs in het schooljaar 2022-2023 centraal. Waar mogelijk is een vergelijking gemaakt met de uitkomsten van de monitor aanvullend onderwijs 2019.

Zowel in 2018² als in 2019³ is door SEO Economisch Onderzoek de monitor aanvullend onderwijs uitgevoerd. In de rapporten daarvan zijn de omvang, kosten en toegankelijkheid van aanvullend onderwijs in het po en vo weergegeven en de motieven om eraan deel te nemen. Dit rapport beschrijft de uitkomsten van de monitor aanvullend onderwijs 2023⁴, die een update geeft van de cijfers rondom aanvullend onderwijs in het funderend onderwijs. Daarbij is een nadere precisering gemaakt naar gebruik in diverse jaargroepen in het po en zijn enkele nieuwe perspectieven ingesloten, zoals de invloed van het Nationaal Programma Onderwijs en de Wet vrijwillige ouderbijdrage.

1.1 Aanleiding

Uit de laatste monitor aanvullend onderwijs bleek dat in schooljaar 2018-2019 ongeveer een kwart van de leerlingen in groep 8 en bijna een derde van de vo-leerlingen gebruikmaakte van aanvullend onderwijs. Dat was voor vo-leerlingen gelijk aan het aandeel in schooljaar 2016-2017. Voor groep-8-leerlingen was geen vergelijking mogelijk: dit was de eerste meting in het po.

Sinds die monitor heeft een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden rondom aanvullend onderwijs. Zo heeft het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs) invloed gehad op de inzet van externe partijen in het onderwijs, die zich mogelijk bezighouden met aanvullend onderwijs. Ook in het programma School en Omgeving en de subsidieregeling Verbetering basisvaardigheden spelen externe partijen een belangrijke rol. Als onderdeel van een verlengde schooldag kunnen deelnemende scholen met een positieve achterstandsscore in een coalitie de samenwerking zoeken met verschillende organisaties, waaronder met aanbieders van aanvullend onderwijs. In veel gevallen is deelname aan de verlengde schooldag kosteloos vanwege de gewenste toegankelijkheid voor alle leerlingen.

De Onderwijsraad schreef in een advies⁵ dat aanvullend onderwijs groeit en dat de samenwerking tussen scholen en commerciële onderwijsbureaus toeneemt. De financiering en doelen van commerciële partijen en publiek bekostigde scholen lopen steeds meer door elkaar. Organisaties als bijlesbureaus en huiswerkinstituten zijn steeds vaker aanwezig en zichtbaar in de school, wat risico's meebrengt voor de toegankelijkheid en kwaliteit van het onderwijs en voor de professionele zeggenschap van leraren over het onderwijs. De raad beveelt zowel de overheid als onderwijsinstellingen aan om het publieke karakter van het onderwijs beter te beschermen.

² De Geus, W. & P. Bisschop (2017). *Licht op schaduwonderwijs. Onderzoek naar deelname aan en uitgaven voor schaduwonderwijs*. Utrecht: Oberon.

³ Van den Berg et al. (2019). *Aanvullend en particulier onderwijs. Onderzoek naar de verschijningsvormen en omvang van aanvullend en particulier onderwijs en motieven voor deelname*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

⁴ Tussen 2019 en 2023 heeft er geen monitor aanvullend onderwijs plaatsgevonden vanwege de inhaal- en ondersteuningsprogramma's tijdens de coronapandemie en de extra werkdruk die dat teweegbracht op scholen.

⁵ Onderwijsraad (2021). *Publiek karakter voorop*. Den Haag: Onderwijsraad.

In de beleidsreactie op het advies van de Onderwijsraad benoemt de minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs dat aanvullend onderwijs voordelen kan hebben, maar dat er ook risico's zijn. Ten eerste wordt het gebruik van aanvullend onderwijs steeds normaler en het lijkt steeds meer alsof het onderdeel uitmaakt van het reguliere onderwijsaanbod. Ten tweede kan het ook de kansengelijkheid vergroten, terwijl een primaire taak van het onderwijs is om de kansengelijkheid te bevorderen. Ten derde kan het nadelig zijn voor het leerproces van leerlingen als de inzet van private partijen buiten de school (betaald of onbetaald) niet verbonden is aan de ontwikkeling op school. Doel is daarom om de publieke functie van het onderwijs te waarborgen en te versterken, door te investeren in het publieke onderwijs en duidelijke kaders mee te geven over de omgang met het private aanbod.

Om de kansengelijkheid te vergroten, wordt gewerkt aan verschillende maatregelen. Zo is in 2021 de wet rondom de vrijwillige ouderbijdrage gewijzigd, waardoor een school nooit kinderen mag uitsluiten van activiteiten als hun ouders deze bijdrage niet betalen. Iedere leerling moet aan alle activiteiten buiten het reguliere lesprogramma kunnen deelnemen. Ook aanvullend onderwijs, zoals bijles of huiswerkbegeleiding, dat door het bevoegd gezag wordt aangeboden, valt onder deze wet.

Recent zijn er nieuwe richtlijnen aanvullend onderwijs gepubliceerd en een nieuwe handreiking 'Inhuur derde partijen'.⁶ Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar het effect van een limiet op de vrijwillige ouderbijdrage, omdat de verschillen tussen scholen juist groter lijken te worden sinds de wetwijziging. Ook wordt er gewerkt aan maatregelen om de kwaliteit van aanvullend onderwijs te waarborgen. Zo is er een wetsvoorstel in ontwikkeling waardoor scholen alleen personeel van aanbieders van aanvullend onderwijs mogen inhuren als dat personeel een verklaring omtrent gedrag bezit, heeft de branchevereniging van onderwijsadviesbureaus (Onderwijsontwikkeling Nederland) een keurmerk in gebruik genomen en is er door de Landelijke Vereniging van Studiebegeleidingsinstituten (LVSI) een nieuw keurmerk ontwikkeld en in gebruik genomen voor huiswerkbegeleiding.

Bovenstaande ontwikkelingen kunnen het aanbod en gebruik van aanvullend onderwijs beïnvloed hebben, positief dan wel negatief.

1.2 Afbakening en onderzoeksvragen

Kortgezegd is het doel van de monitor aanvullend onderwijs 2023 om de volgende aspecten van aanvullend onderwijs in kaart te brengen:

- De marktomvang van aanvullend onderwijs (in euro's en aantallen betrokken instanties);
- Hoeveel leerlingen aanvullend onderwijs volgen;
- De motieven voor ouders en leerlingen om aanvullend onderwijs te volgen (betaald en/of onbetaald);
- Welke kosten er (per leerling) worden gemaakt;
- Het aanbod van scholen en de toegankelijkheid daarvan;
- Inzicht in hoeveel onderwijsbudget er naar aanbieders van aanvullend onderwijs doorstroomt (motie van het lid Ephraïm);
- In hoeverre gemeenten aanbieders van aanvullend onderwijs faciliteren (motie van de leden Kwint en Westerveld).

⁶ Bijlage bij Vossenaar, I., Hagoort, H. & Weima, F. (2023, 29 juni). Aanvullend onderwijs [Kamerbrief]. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/06/vervolgaanpak-programma-school-en-omgeving>

Afbakening van het onderzoek

Om de monitor consistent te houden is dezelfde definitie van aanvullend onderwijs gehanteerd als in het onderzoek van 2019. Deze definitie is als volgt:

Onderwijsondersteuning buiten de reguliere schooltijd (onderwijstijd), georganiseerd door scholen, bedrijven, maar ook door bekenden (zoals familie, vrienden of burenen), gratis of betaald, om de schoolloopbaan van kind(eren) te ondersteunen.

Daarbij zijn de volgende zes vormen expliciet onderscheiden als veelvoorkomende vormen van aanvullend onderwijs:

- Huiswerkbegeleiding, ook online;
- Bijles of lente-/zomerschool;
- Examen- of toetstraining;
- Extra leerondersteuning (bijv. in verband met dyslexie, ADHD, hoogbegaafdheid, faalangst of verlaagde weerbaarheid) of remedial teaching;
- Studievaardigheidstraining (bijv. plannen, zelfstandig werken, brugklastraining);
- Extra oefenen buiten schooltijd, met behulp van online oefenstof of boekjes/werkbladen (bijv. Scula of Junior Einstein).

Onderzoeksvragen

Het onderzoek heeft de volgende hoofdvraag:

Hoe heeft de omvang van aanvullend onderwijs zich sinds 2019 ontwikkeld, zowel in deelname als in kosten?

De bijbehorende deelvragen zijn ingedeeld in zes thema's:

Thema I: Aanvullende programma's

1. Wat is de marktomvang van aanvullend onderwijs (met onderscheid naar de zes vormen van aanvullend onderwijs)?
2. In hoeverre verschilt de marktomvang in 2022 t.o.v. 2019?
3. In hoeverre draagt beleid (zoals de middelen van het NP Onderwijs) eraan bij dat scholen aan alle leerlingen toegankelijke huiswerkbegeleiding of bijlessen bieden?
4. Wat geven ouders uit aan aanvullend onderwijs (onderscheid naar zes vormen van aanvullend onderwijs)?
5. Hoeveel onderwijsbudget stroomt er door naar externe onderwijsbureaus?

Thema II: Motieven voor deelname

6. Wat zijn de motieven voor deelname aan aanvullend onderwijs?
7. Welke motieven komen het meest voor?
8. In hoeverre is sprake van tijdelijke deelname en in hoeverre is er sprake van meer structurele vormen van begeleiding?
9. Wat zijn de redenen van ouders om te kiezen voor extra begeleiding buiten de school?
10. In hoeverre spelen kwaliteitspercepties een rol in de keuze van ouders voor aanvullend onderwijs?
11. Waarom geven ouders ofwel de voorkeur aan aanvullend onderwijs ofwel aan ondersteuning van de school (als de school die zou bieden)?

Thema III: Toegankelijkheid aanvullend onderwijs en kansengelijkheid

12. In hoeverre zijn aanvullende programma's als bijles door de wet vrijwillige ouderbijdrage toegankelijk geworden voor alle leerlingen van een school?

13. Welke (toegangs)belemmeringen worden ervaren bij aanvullend onderwijs, zowel binnen de school als in de privésfeer?
14. Is indicatief aan te geven hoeveel leerlingen deelnemen aan betaald respectievelijk onbetaald aanvullend onderwijs?
15. Wat is de omvang van vormen van onderwijsondersteuning aangeboden door po/vo-scholen zelf, in nauwe samenwerking met huiswerkinstituten op de school of buiten de school?
16. Hoeveel scholen gebruik(t)en NP Onderwijsmiddelen voor deze ondersteuning?
17. In hoeverre maken scholen reclame voor betaald aanvullend onderwijs door bijlesbureaus en huiswerkinstituten, dat geheel buiten de school plaatsvindt? Wat zijn de redenen van scholen hiervoor?
18. Welke verschillende soorten reclame zijn te onderscheiden?
19. Worden leerlingen door de school of individuele leraren doorverwezen naar bijlesbureaus en huiswerkinstituten?
20. In hoeverre is dit veranderd ten opzichte van de monitor in 2019?

Thema IV: Samenwerking onderwijs en aanvullend onderwijs

21. Op welke scholen zitten relatief veel leerlingen die gebruikmaken van aanvullend onderwijs (incl. kenmerken van scholen)?
22. In hoeverre zorgen scholen voor maatwerk?
23. Wat is het aanbod aan ondersteunende onderwijsactiviteiten van de school (zowel binnen als buiten lestijd)?
24. Hoe houdt de school zicht op de kwaliteit van het aanvullend onderwijs?
25. Hoe werken scholen samen met externe aanbieders van aanvullend onderwijs?
26. Hoe communiceren scholen met ouders over het aanbod?
27. In hoeverre initiëren scholen de doorverwijzing van leerlingen naar externe aanbieders?
28. Wat is bekend over de relatie tussen aanvullend onderwijs en het toetsbeleid van de school?
29. Hoeveel scholen stellen een ruimte beschikbaar aan externe aanbieders van aanvullend onderwijs?
30. Kunnen enkele praktijkvoorbeelden worden gegeven?

Thema V: Neveneffecten

31. Welke effecten ervaren scholen door het gebruik van aanvullend onderwijs? Bijvoorbeeld op hun eigen praktijken, het gedrag van leerlingen (bijvoorbeeld minder opletten in de les, of juist meer zelfvertrouwen krijgen) en van leraren (bijvoorbeeld meer individuele begeleiding proberen te bieden aan leerlingen in de reguliere les, of juist minder omdat ze weten dat leerlingen dit na schooltijd bij een huiswerkinstituut krijgen).
32. In hoeverre hebben leraren het gevoel dat zij hun professionele zeggenschap over de lessen verliezen door aanvullend onderwijs? Bijvoorbeeld doordat andere methodes worden gehanteerd tijdens bijles, het contact met bijlesdocenten of het gedrag van leerlingen.
33. In hoeverre vindt er een gesprek plaats in de medezeggenschapsraad over de samenwerking met aanbieders van aanvullend onderwijs en eventuele effecten op de school, leraren en leerlingen?

Thema VI: Gemeenten

34. In hoeverre faciliteren gemeenten aanbieders van aanvullend onderwijs, bijvoorbeeld bij het verlenen van bijles of huiswerkbegeleiding? Welke rol pakken gemeenten, welke overwegingen hebben gemeenten om al dan niet te helpen bij het aanbieden van aanvullend onderwijs en welke middelen worden hierbij ingezet?

Onderstaande tabel geeft een schematisch overzicht van de vindplaats in het rapport van de antwoorden op de verschillende onderzoeksvragen.

Tabel 1.1 Vindplaats in het rapport van de beantwoording van de onderzoeksvragen

Onderzoeksvraag	Onderwerp	Vindplaats
1, 2	Marktomvang	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.4
3, 26, 31, 32, 33	Schoolbeleid	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.1
4, 5	Kosten	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.2 en 2.3; Hoofdstuk 3, paragraaf 3.4
6, 7, 9, 10	Motieven	Hoofdstuk 3, paragraaf 3.2
8	Typering van het gebruik	Hoofdstuk 3, paragraaf 3.3
12, 13	Toegankelijkheid	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.4
14	Deelname	Hoofdstuk 3, paragraaf 3.1
15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 26,	Aanbod	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.1 en 2.2
30, 31, 32	Schoolbeleid, neveneffecten	Hoofdstuk 2, paragraaf 2.3
30	Praktijkvoorbeelden	Hoofdstuk 4
34	Gemeenten	Hoofdstuk 5

Veranderingen t.o.v. de monitor aanvullend onderwijs 2019

De monitor aanvullend onderwijs 2023 bevat de volgende toevoegingen ten opzichte van de monitor in 2019:

- Het gehele reguliere basisonderwijs en voortgezet onderwijs is meegenomen. Dit betekent concreet dat ouders van leerlingen in alle groepen van het po (groepen 1 t/m 8) zijn uitgenodigd om mee te doen⁷. Het speciaal basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs zijn buiten beschouwing gelaten, vanwege de verwevenheid van onderwijs en ondersteuning bij deze scholen. Dit was in 2019 ook het geval;
- Gemeenten zijn ingesloten als extra informatiebron, omdat ook zij een (faciliterende) rol kunnen vervullen in de toegankelijkheid en het aanbod van aanvullend onderwijs op of rond scholen;
- Er zijn enkele aanvullende vragen gesteld aan schoolleiders en ouders, met name rondom de eventuele invloed van externe ontwikkelingen in het onderwijs op het aanbod van aanvullend onderwijs (o.a. NP Onderwijs).

1.3 Globale onderzoekopzet

Dit onderzoek combineert kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden om bovenstaande onderzoeksvragen zo goed en compleet mogelijk te beantwoorden. Onderstaande vijf stappen bevatten de hoofdelementen van het onderzoek. Bijlage A beschrijft de onderzoekopzet en de behaalde respons op de enquêtes onder scholen, ouders en gemeenten in meer detail.

- **Stap 1:** Vaststellen marktomvang van aanvullend onderwijs via de Kamer van Koophandel (KvK) en CBS-Microdata. Net als in voorgaande monitoren is aan de hand van een lijst met bedrijven achterhaald welke

⁷ In de monitor aanvullend onderwijs 2019 zijn alleen ouders van groep-8-leerlingen uitgenodigd voor deelname, maar zijn zij wel gevraagd om ook de vragenlijst in te vullen voor hun eventuele andere kinderen in het funderend onderwijs. Op die manier is er destijds dus ook informatie verzameld breder dan alleen voor groep 8.

hoogstwaarschijnlijk actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs en wat hun omzetontwikkeling is door koppeling aan CBS-microdata.

- **Stap 2:** Enquête onder schoolvestigingen in het funderend onderwijs. Zowel po- als vo-scholen zijn op vestigingsniveau via e-mail benaderd om een enquête in te vullen over het aanbod van aanvullend onderwijs en eventuele samenwerking met externe partijen. In totaal hebben 486 po-vestigingen (8 procent van het totaal) en 150 vo-vestigingen (10 procent van het totaal) deelgenomen aan de enquête.
- **Stap 3:** Enquête onder ouders van po- en vo-leerlingen. In totaal zijn 41.000 ouders via een brief op hun thuisadres uitgenodigd om een enquête in te vullen waarin gevraagd wordt naar eventuele deelname aan aanvullend onderwijs. 4.191 ouders hebben de enquête ingevuld, 10 procent van de totale steekproef.
- **Stap 4:** Bevraging van gemeenten. Er is een vragenlijst uitgezet onder alle 342 gemeenten in Nederland om daarmee hun rol ten aanzien van aanvullend onderwijs te inventariseren. 115 gemeenten hebben hier gehoor aan gegeven, een respons van 34 procent. Daarnaast is met vijf gemeenten in twee focusgroepen gesproken over hun aanpak ten aanzien van aanvullend onderwijs en de context daarvan.
- **Stap 5:** Casestudies ten behoeve van goede praktijkvoorbeelden van samenwerkingen tussen scholen en externe partijen. Er zijn vier casussen geselecteerd waarin scholen samenwerken met externe partijen bij het aanbieden van aanvullend onderwijs. Voor de casussen is telefonisch en face-to-face gesproken met betrokkenen zoals schooldirecteuren, leraren, leerlingen en medewerkers van de externe partijen die aanvullend onderwijs verzorgen.

Voor alle actoren afzonderlijk is onderzocht of de responsgroep afwijkende kenmerken heeft ten opzichte van de totale populatie. Daaruit blijkt dat zij een vrij goede afspiegeling vormen van de betreffende doelpopulatie. Alleen bij ouders is in de analyses een weging toegepast. Bovendien geldt voor de scholenenquête specifiek dat de absolute respons in de huidige monitor ruim tweemaal zo hoog is dan in de vorige monitor. Ondanks de vrij goede representativiteit, kan er mogelijk sprake zijn van selectieve respons. Scholen, ouders of gemeenten die het thema aanvullend onderwijs aanspreekt kunnen sneller geneigd zijn om mee te doen. De kans dat er sprake is van selectiviteit is in de huidige monitor lager dan in de vorige monitor, vanwege het hogere totale absolute aantal deelnemers.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 beschrijft de aanbodkant van aanvullend onderwijs op basis van een enquête onder scholen in het funderend onderwijs. Ook gaat dit hoofdstuk in op een inschatting van de ontwikkeling van de marktomvang van aanvullend onderwijs in Nederland gebaseerd op het aantal geregistreerde bedrijven bij de Kamer van Koophandel (KvK) en hun omzet zoals bekend bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Hoofdstuk 3 beschrijft de vraagkant van aanvullend onderwijs, gebaseerd op een enquête onder ruim 4.000 ouders van leerlingen in het funderend onderwijs. Hoofdstuk 4 bevat vier praktijkvoorbeelden van hoe scholen aanvullend onderwijs organiseren en welke uitgangspunten zij daarvoor hanteren. Tot slot gaat Hoofdstuk 5 in op de rol van gemeenten bij aanvullend onderwijs. Bijlage A bevat de methodologische verantwoording van de monitor en toont verschillende responsoverzichten.

2 Aanbod van aanvullend onderwijs

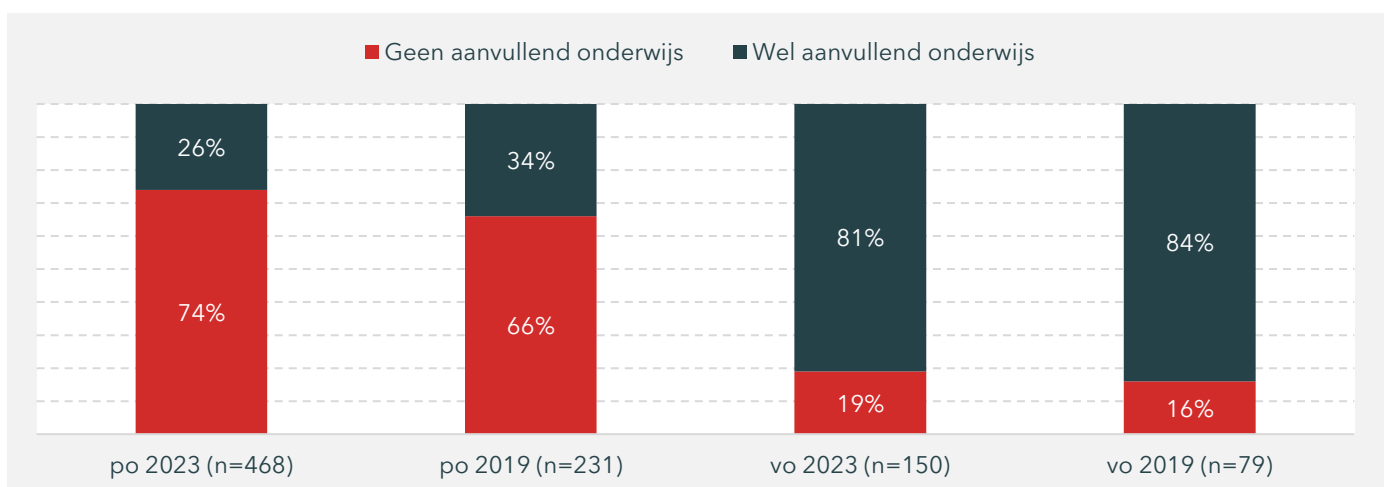
Ongeveer een kwart van de po-scholen en 80 procent van de vo-scholen organiseert aanvullend onderwijs buiten de reguliere lessen. Dit betreft een lichte daling ten opzichte van 2019. De meeste vormen van aanvullend onderwijs vinden op school plaats, veelal georganiseerd door of in samenwerking met externe partijen.

Dit hoofdstuk beschrijft de aanbodkant van aanvullend onderwijs, voornamelijk gebaseerd op een enquête onder scholen in het funderend onderwijs. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen aanbod dat georganiseerd wordt op school en aanbod dat georganiseerd wordt buiten school. Om een gevoel te krijgen bij de ontwikkeling van de aanbodkant, is waar mogelijk een vergelijking gemaakt met de resultaten van de monitor aanvullend onderwijs 2019. Belangrijk om hierbij op te merken is dat het aantal deelnemende schoolvestigingen in de huidige monitor ruim twee keer zo hoog is al in de vorige monitor. De huidige uitkomsten zijn daarmee representatiever, maar omdat het alsnog een relatief klein deel van het totaal aantal schoolvestigingen in Nederland betreft blijft er voorzichtigheid geboden ten aanzien van de generaliseerbaarheid van de uitkomsten. Ook is in dit hoofdstuk een inschatting gemaakt van de ontwikkeling van de marktomvang van aanvullend onderwijs in Nederland gebaseerd op het aantal geregistreerde bedrijven bij de Kamer van Koophandel (KvK) en hun omzet zoals bekend bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

2.1 Aanbod, vormen en organisatie van aanvullend onderwijs op school

Op ruim een kwart van de po-scholen (26 procent) wordt aanvullend onderwijs buiten de reguliere lessen (onderwijstijd) georganiseerd. In het vo is dit aandeel aanzienlijk hoger, namelijk 81 procent. In 2019 was dit respectievelijk 34 en 84 procent (zie Figuur 2.1), wat duidt op een licht dalende trend.

Figuur 2.1 Het aanbod van aanvullend onderwijs op scholen in het funderend onderwijs is gedaald

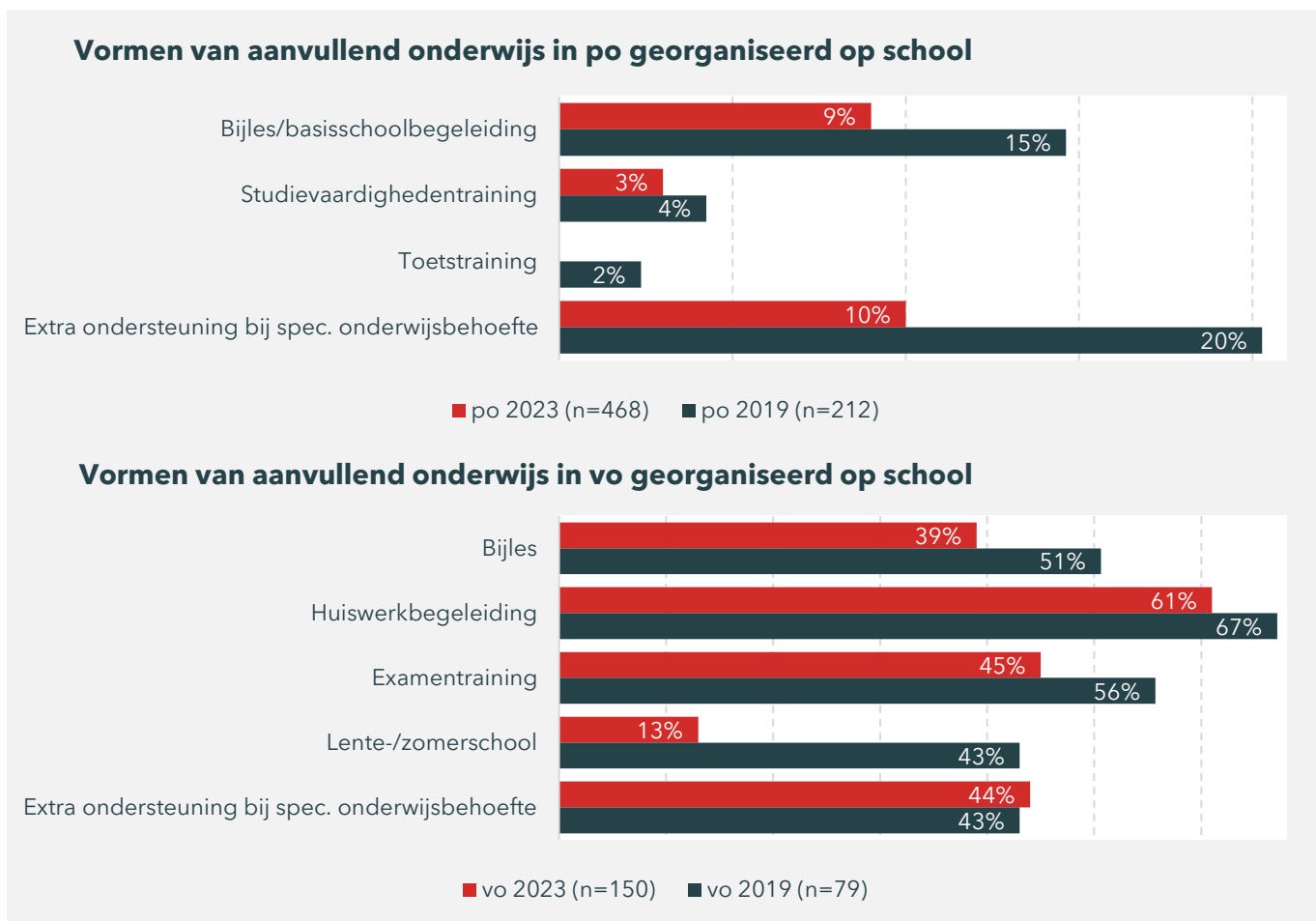

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO Economisch Onderzoek (2023, 2019)

Op po-scholen wordt buiten de reguliere lessen vooral bijles (bij 9 procent van de scholen) en/of extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften georganiseerd (bij 10 procent van de scholen). Deze extra ondersteuning is op verschillende behoeften gericht, voornamelijk ter bevordering van de weerbaarheid van leerlingen en bij dyslexie. Studietoetsentraining komt relatief weinig voor in het po (bij 3 procent van de scholen) en toetstraining zelfs helemaal niet meer. Voor alle vormen van aanvullend onderwijs georganiseerd op po-scholen geldt dat deze in schooljaar 2022-2023 minder vaak voorkomen dan in schooljaar 2018-2019.

In het vo worden meerdere vormen van aanvullend onderwijs georganiseerd op school, waarbij huiswerkbegeleiding (bij 67 procent van de scholen), examentraining (bij 56 procent van de scholen), extra begeleiding bij speciale leerbehoeften (bij 44 procent van de scholen) en bijles (bij 39 procent van de scholen) de meest voorkomende vormen zijn. De mate waarin de verschillende vormen van aanvullend onderwijs voorkomen in het vo, is in schooljaar 2022-2023 over het algemeen gedaald ten opzichte van schooljaar 2018-2019. De grootste vermindering in het aanbod op school is te zien in de vorm van lente- en/of zomerscholen. Extra ondersteuning aan leerlingen met speciale onderwijsbehoeften is nagenoeg gelijk gebleven.

Figuur 2.2 Het vo kent vaker en meer vormen van aanvullend onderwijs dan het po

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023, 2019)

Organisatie van aanvullend onderwijs

In het po wordt aanvullend onderwijs op school vaker in samenwerking met externe partijen⁸ georganiseerd dan dat de school het zelfstandig aanbiedt. Ook komt het voor studievoordigheidstraining en extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften relatief vaak voor dat het aanvullend onderwijs volledig wordt uitbesteed aan een externe partij. Dit was ook in schooljaar 2018-2019 het geval. In het vo verschilt de organisatie per vorm van aanvullend onderwijs. Extra ondersteuning bij speciale leerbehoeften wordt vaker volledig zelf door de school georganiseerd (bij 76 procent van de scholen met dit aanbod) dan in samenwerking met externe partijen. Bijles en huiswerkbegeleiding worden ongeveer even vaak zelf georganiseerd door scholen als door tussenkomst van een externe partij. De organisatie van examentraining wordt vaker uitbesteed aan externe partijen dan scholen het zelf verzorgen en lente-/zomerscholen worden juist relatief het vaakst in samenwerking met externe partijen georganiseerd. Dit beeld is nagenoeg hetzelfde ten opzichte van schooljaar 2018-2019, met uitzondering van huiswerkbegeleiding dat destijds vaker in samenwerking met een externe partij werd georganiseerd dan zelfstandig door scholen.

Tabel 2.1 In het po organiseren scholen aanvullend onderwijs relatief vaker samen met externe partijen dan in het vo

Wie organiseert het aanvullend onderwijs?	2023				2019			
	School	Externe partij	School + externe partij	n	School	Externe partij	School + externe partij	n
PO								
Bijles/basisschoolbegeleiding	30%	25%	45%	44	19%	19%	62%	26
Studievoordigheidstraining	13%	40%	47%	15	-	-	-	6
Toetstraining	-	-	-	2	-	-	-	2
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften	8%	31%	60%	48	8%	28%	64%	37
VO								
Bijles	55%	26%	19%	58	56%	31%	13%	39
Huiswerkbegeleiding	51%	29%	21%	91	37%	12%	52%	52
Examentraining	33%	48%	19%	67	30%	44%	26%	43
Lente- of zomerscholen	21%	26%	53%	19	21%	15%	64%	33
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften	76%	20%	5%	66	52%	45%	3%	33

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023, 2019)

Voor het po zit de motivatie om samen te werken met externe partijen vooral in het feit dat deze partijen meer expertise hebben op het gebied van maatwerk (aangegeven door 46 procent van de scholen) en ze hun eigen leraren willen ontlasten (aangegeven door 41 procent van de scholen). Voor het vo staat het ontlasten van eigen leraren bovenaan (aangegeven door 62 procent van de scholen), gevolgd door het liever in huis halen van externe partijen omdat de school er dan regie over heeft (aangegeven door 43 procent van de scholen). Financiële haalbaarheid, externe partijen in huis halen vanwege de mogelijkheid van een integrale aanpak of vanwege de regievoering spelen ook een rol, maar in mindere mate.

⁸ Er is in de vragenlijst niet gevraagd naar de typen externe partijen waarmee wordt samengewerkt. Hoofdstuk 4 bevat enkele praktijkvoorbeelden waarin de externe partijen wel zijn benoemd.

Samenwerking met externe partijen op school

Aan scholen die samenwerken met externe partijen in het kader van het aanbod van aanvullend onderwijs op hun school, is gevraagd hoe de samenwerking eruitziet. De mate van invloed van de externe partij op de inhoudelijke invulling van het aanbod, verschilt enigszins per vorm. Vooral bij studievoorbereidingstraining in het po en bij huiswerkbegeleiding en examentraining in het vo, wordt de inhoud volledig overgelaten aan externe partijen. Ook is er vaak sprake van maatwerk en uitwisseling van de opbrengsten bij leerlingen, zowel bij de betreffende vormen van aanvullend onderwijs in het po als in het vo. Bij examentraining in het vo is de mate van maatwerk wel relatief lager dan bij de andere vormen.

De frequentie waarin het aanbod van aanvullend onderwijs plaatsvindt op school varieert. Voor enkele vormen van aanvullend onderwijs is het gebruikelijk om het aanbod het hele jaar door beschikbaar te stellen aan leerlingen. Dit betreft vooral bijles (in po en vo) en huiswerkbegeleiding en extra ondersteuning aan leerlingen met speciale onderwijsbehoeften in het vo.

Tabel 2.2 Externe partijen hebben vaak inspraak op de inhoud van aanvullend onderwijs en er is veelal sprake van uitwisseling van de opbrengsten bij leerlingen

	PO					VO			
	Bijles/basischool- begeleiding (n=31)	Studievoorbereiding- en-training (n=13)	Toetstraining (n=1)	Extra ondersteuning bij spec. behoeften (n=44)	Bijles (n=26)	Huiswerkbegeleid- ing (n=45)	Examentraining (n=45)	Lente- /zomerscholen (n=15)	Extra ondersteuning bij spec. behoeften (n=16)
Inhoudelijke invulling									
School	16%	23%	-	9%	12%	16%	11%	13%	19%
Externe partij	39%	62%	-	43%	42%	53%	51%	13%	25%
School en externe partij	45%	15%	-	48%	46%	31%	38%	74%	56%
Frequentie									
Eén of enkele keren	16%	15%	-	14%	4%	2%	60%	73%	19%
Enkele weken	19%	23%	-	14%	19%	4%	31%	27%	13%
Enkele maanden	19%	31%	-	32%	8%	9%	7%	0%	13%
Hele schooljaar	45%	31%	-	41%	69%	84%	2%	0%	56%
Maatwerk (% ja)	84%	69%	-	86%	92%	96%	53%	80%	100%
Uitwisseling van opbrengsten (% ja)	81%	62%	-	91%	81%	84%	60%	67%	94%

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Kostendragers

Wie de kosten draagt voor aanvullend onderwijs georganiseerd op school verschilt vooral per sector. In het vo geeft het merendeel van de schoolleiders bij alle vormen van aanvullend onderwijs aan zelf de kosten volledig te dragen (tussen 67 en 89 procent). In het po komt dit relatief minder vaak voor: 41 procent bij bijles, 33 procent bij studievoorbereidingstraining en 11 procent bij extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften. Meer dan in het vo dragen ouders volledig zelf de kosten voor aanvullend onderwijs. Met name het verschil met het vo waarbij

ouders volgens schoolleiders nooit de kosten volledig zelf dragen voor extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften is opvallend.

Tabel 2.3 In het vo dragen scholen vaker volledig de kosten van aanvullend onderwijs dan in het po

Wie dragen de kosten voor aanvullend onderwijs?	2023					2019				
	School	Ouders	Derde partij*	School + ouders + derde partij*	n	School	Ouders	Derde partij*	School + ouders + derde partij*	n
PO										
Bijles/basisschoolbegeleiding	41%	34%	18%	7%	44	29%	50%	13%	8%	26
Studievaardigheidstraining	33%	13%	47%	7%	15	-	-	-	-	6
Toetstraining	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften	10%	23%	33%	33%	48	11%	28%	28%	33%	37
VO										
Bijles	69%	14%	0%	17%	58	49%	38%	3%	10%	39
Huiswerkbegeleiding	67%	15%	1%	16%	91	31%	43%	2%	24%	52
Examentraining	76%	7%	1%	15%	67	50%	21%	0%	29%	43
Lente- of zomerscholen	74%	0%	11%	16%	19	55%	6%	27%	12%	33
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften	89%	0%	2%	9%	66	70%	3%	0%	27%	33

* vanwege de bevraginglast is niet uitgevraagd aan scholen wat dit voor partijen zijn. Gedacht kan worden aan publieke externe partijen die bekostigd worden door de Rijksoverheid, zoals bibliotheken.

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023, 2019)

De meeste scholen die samenwerken met externe partijen voor hun aanbod van aanvullend onderwijs op school en de kosten daarvan deels of volledig zelf dragen, besteden maximaal 5 procent van hun totale onderwijsbudget aan de inhuur van externe partijen. Dit geldt zowel voor po- als voor vo-scholen. De variatie ligt tussen 0 en 40 procent, zie Tabel 2.4.

Tabel 2.4 Scholen besteden veelal maximaal vijf procent van hun totale onderwijsbudget aan de inhuur van externe partijen

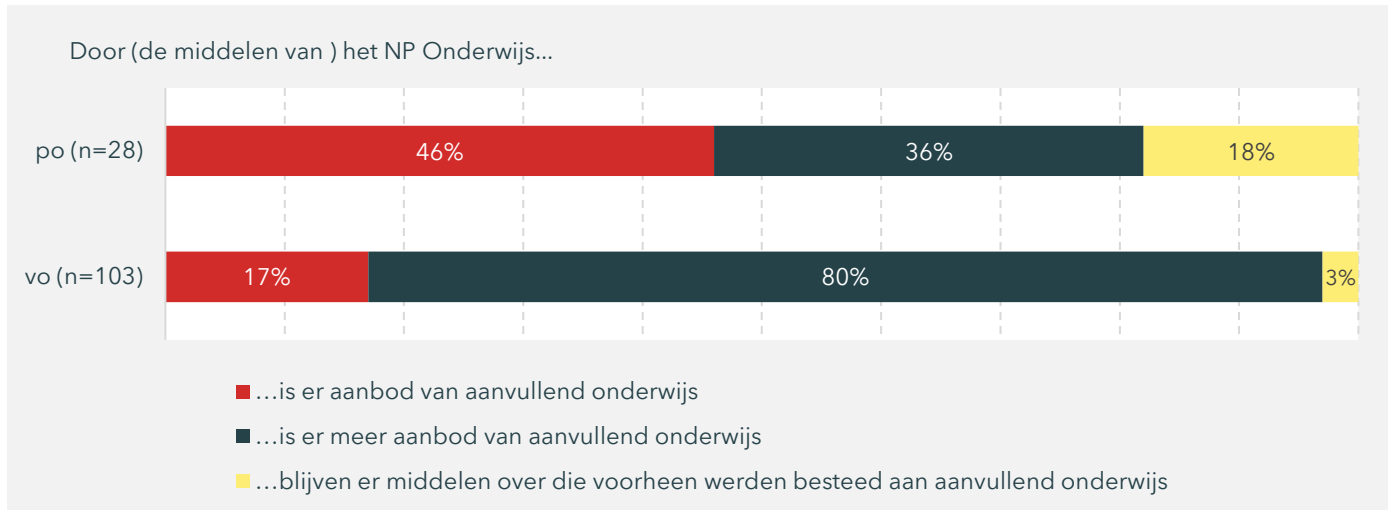
Hoeveel onderwijsbudget wordt er besteed aan de inhuur van externe partijen?	po (n=44)	vo (n=74)
0 procent	16	9
1-5 procent	21	54
6-10 procent	1	7
10-20 procent	3	3
20-40 procent	3	2

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Invloed van het Nationaal Programma Onderwijs

Ongeveer de helft (47 procent) van de po-scholen met aanbod op school buiten de reguliere lessen die de kosten volledig of deels zelf dragen, heeft NP Onderwijsmiddelen ingezet voor het aanbod van aanvullend onderwijs. Het merendeel van die scholen zou zonder deze middelen geen (46 procent) of minder (36 procent) aanvullend onderwijs aanbieden. In het vo hebben 9 op de 10 scholen die de kosten volledig of deels zelf dragen daarvoor NP Onderwijsmiddelen ingezet. Bijna allemaal (97 procent) zouden zonder deze middelen geen (17 procent) of minder (80 procent) aanvullend onderwijs aan kunnen bieden.

Figuur 2.3 Het Nationaal Programma Onderwijs zorgt voor meer aanbod aan aanvullend onderwijs

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

2.2 Samenwerking met externe partijen buiten school

Eén op de vijf po-scholen werkt samen met externe partijen in het kader van aanvullend onderwijs dat niet op school plaatsvindt en waarvoor ouders betalen. Het gaat daarbij vooral om extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften en bijles, zie Tabel 2.6. De samenwerking met externe partijen in het kader van bijles vindt vooral incidenteel plaats en de desbetreffende scholen verwijzen ouders/leerlingen vaak niet direct naar een specifieke externe partij, maar benoemen meerdere mogelijke partijen of laten ouders zich helemaal zelf oriënteren op een geschikte aanbieder van bijles. De samenwerking met externe partijen in het kader van extra ondersteuning vindt regelmatig plaats, waarbij de desbetreffende scholen het vaakst meerdere mogelijke externe partijen aandragen bij ouders/leerlingen. Schoolleiders in het po zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking met externe partijen in het kader van aanvullend onderwijs dat buiten de school plaatsvindt.

In het vo werkt 13 procent van de scholen samen met externe partijen in het kader van aanvullend onderwijs dat niet op school plaatsvindt en waarvoor ouders betalen. Hierbij gaat het om verschillende vormen van aanvullend onderwijs, waaronder bijles, huiswerkbegeleiding en examentraining (Tabel 2.6). Het aantal scholen in het vo dat samenwerkt met externe partijen is te laag om verdere uitsplitsingen te maken per type aanvullend onderwijs. Het is daardoor niet mogelijk om in te gaan op de frequentie van de samenwerking, de manier waarop ouders/leerlingen worden doorverwezen naar externe partijen en hoe tevreden schoolleiders zijn over de samenwerking met externe partijen.

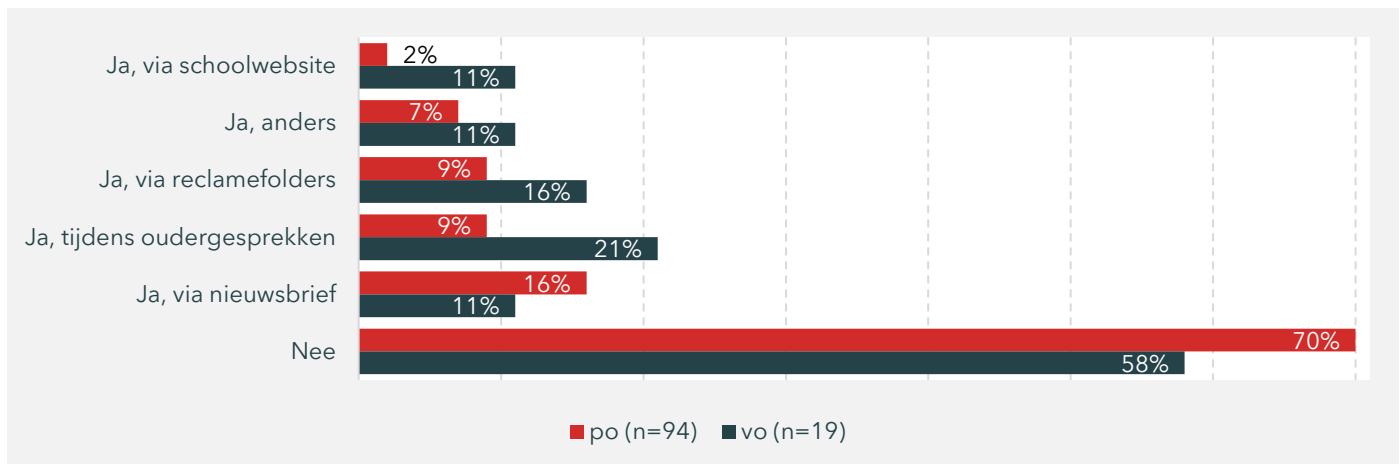
Tabel 2.5 Vo-scholen die samenwerken met externe partijen in het kader van aanbod buiten de school doen dit vaker voor meerdere typen aanvullend onderwijs dan po-scholen

Voor welke vorm van aanvullend onderwijs dat plaatsvindt buiten school wordt samengewerkt met externe partijen?	po (n=94)	vo (n=19)
Bijles	41%	37%
Studievaardigheidstraining	7%	-
Huiswerkbegeleiding	-	42%
Toetstraining	2%	-
Examentraining	-	53%
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften	74%	26%

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Wel is voor beide sectoren in het algemeen bekend of en hoe scholen reclame maken voor samenwerkingen met externe partijen in het kader van aanvullend onderwijs dat niet op school wordt georganiseerd. De meeste schoolleiders geven aan hier geen reclame voor te maken (po: 70 procent; vo: 58 procent). Het deel dat wel reclame maakt, benut daarvoor verschillende kanalen zoals nieuwsbrieven, reclamefolders en oudergesprekken.

Figuur 2.4 Het merendeel van de scholen die samenwerken met externe partijen dat plaatsvindt buiten de school, maakt daar geen reclame voor

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

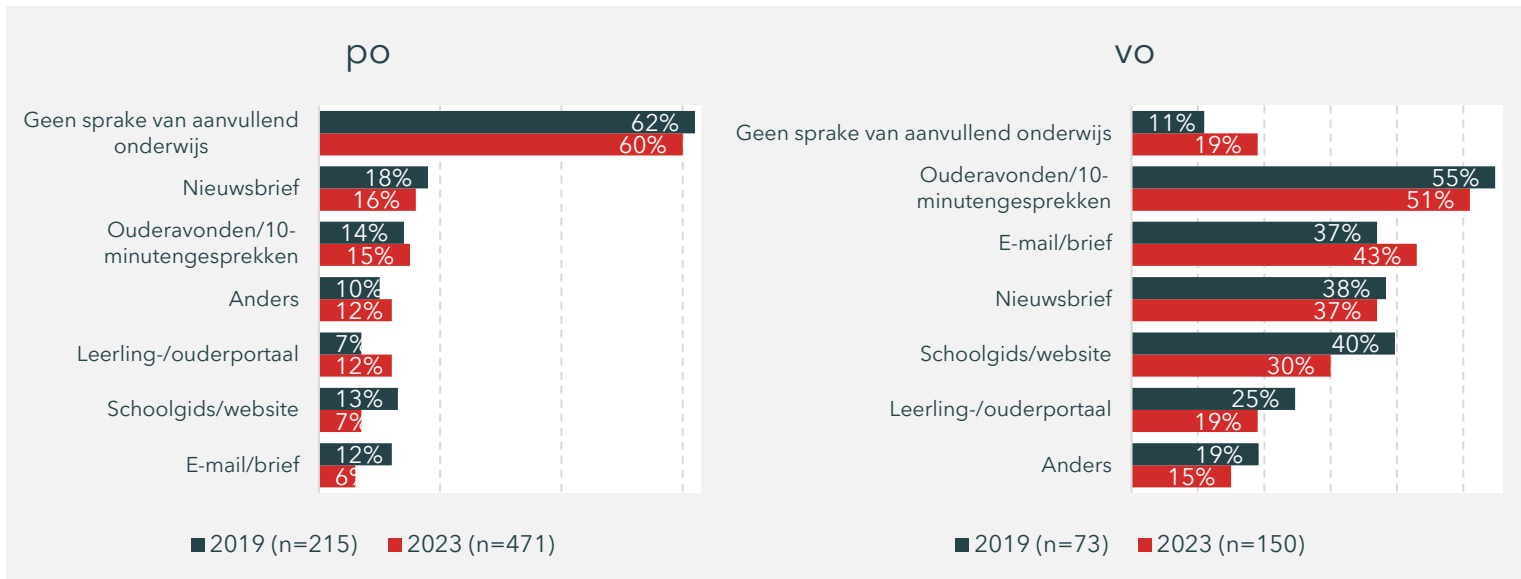
2.3 Schoolbeleid

Informerend van ouders over het aanbod van aanvullend onderwijs

In lijn met de mate waarin scholen aanvullend onderwijs aanbieden, communiceren scholen daarover met ouders. Po-scholen geven dan ook aan ouders minder vaak te informeren over het aanbod dan vo-scholen. Indien po-scholen ouders informeren over aanvullend onderwijs, dan doen ze dat voornamelijk via nieuwsbrieven (aangegeven door 16 procent van de po-scholen) en tijdens ouderavonden of 10-minutengesprekken (aangegeven door 15 procent van de po-scholen). In het po is op dit vlak weinig verschil ten opzichte van schooljaar 2018-2019.

Vo-scholen benutten vaker verschillende kanalen om ouders te informeren over het aanbod aan aanvullend onderwijs. Zo geeft bijvoorbeeld 51 procent van de schoolleiders in het vo aan ouders te informeren tijdens ouderavonden en 43 procent via een e-mail of brief. Ten opzichte van schooljaar 2018-2019 wordt er relatief meer gecommuniceerd over het aanbod via e-mails of brieven. De overige informatiekkanalen worden juist relatief minder benut.

Figuur 2.5 Scholen benutten diverse kanalen om ouders te informeren over aanvullend onderwijs, al maakt het vo daar meer gebruik van

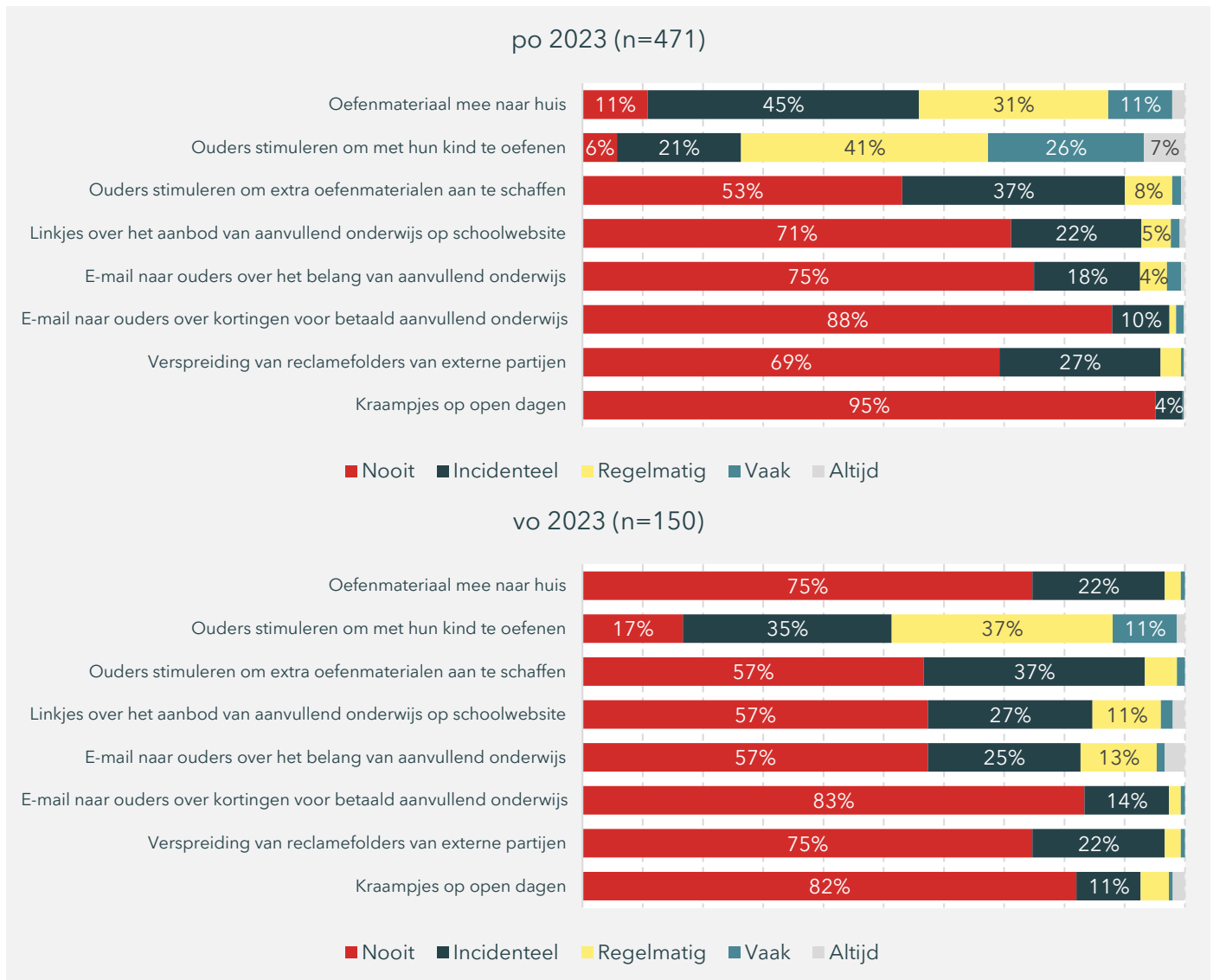

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023, 2019)

Mate van stimuleren gebruik

De mate waarin scholen leerlingen stimuleren om gebruik te maken van aanvullend onderwijs is in het algemeen afgenomen ten opzichte van schooljaar 2018-2019. Linkjes verspreiden over het aanbod van aanvullend onderwijs via de website, e-mails sturen over het belang van aanvullend onderwijs of kortingen voor betaalde vormen, verspreiden van reclamefolders of kraampjes op open dagen, komen bij de meerderheid van alle scholen in het po en vo nooit voor. Dit aandeel is licht gestegen ten opzichte van schooljaar 2018-2019. Vormen die vaker wel dan niet voorkomen en gestimuleerd worden door scholen zijn het oefenen met ouders (po en vo) en oefenmateriaal meegeven voor thuis (po).

Figuur 2.6 Verschillende stimuleringsvormen ten aanzien van aanvullend onderwijs komen veelal nooit voor bij scholen

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Specifiek beleid om behoefte te minimaliseren en toegankelijkheid te waarborgen

Ongeveer een kwart van de po-scholen (24 procent) heeft beleid om de behoefte aan betaald aanvullend onderwijs te minimaliseren (was 16 procent in 2019) en 12 procent heeft beleid om de toegankelijkheid van aanvullend onderwijs te waarborgen (was 14 procent in 2019). In het vo komt dergelijk beleid vaker voor: respectievelijk 41 en 46 procent en dit is hoger dan in 2019.

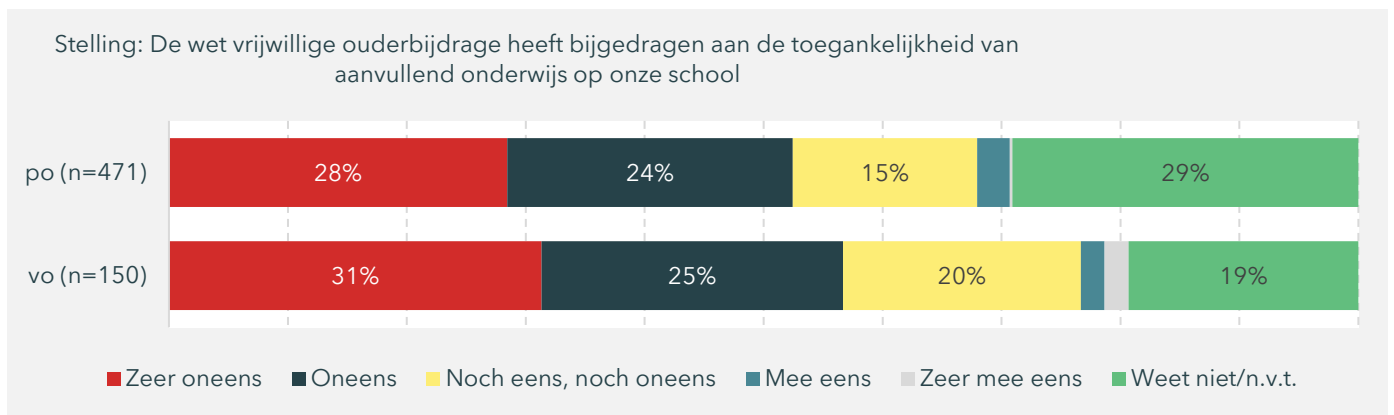
Invloed van de wet vrijwillige ouderbijdrage

Sinds 1 augustus 2021 is de wet vrijwillige ouderbijdrage in werking getreden. Deze wet schrijft scholen voor dat zij leerlingen niet mogen uitsluiten van deelname aan activiteiten georganiseerd door de school, ongeacht of de vrijwillige ouderbijdrage is betaald. Aan scholen en ouders is gevraagd in hoeverre deze wet zijn werk doet in de praktijk. De mening van schoolleiders varieert. Ruim de helft (po: 52 procent; vo: 56 procent) oordeelt van niet, een deel weet het niet (po: 29 procent; vo: 19 procent), een ander deel oordeelt neutraal (po: 15 procent; vo: 20

procent) en de resterende minderheid oordeelt van wel. Waarom schoolleiders deze mening zijn toegedaan is niet uitgevraagd.

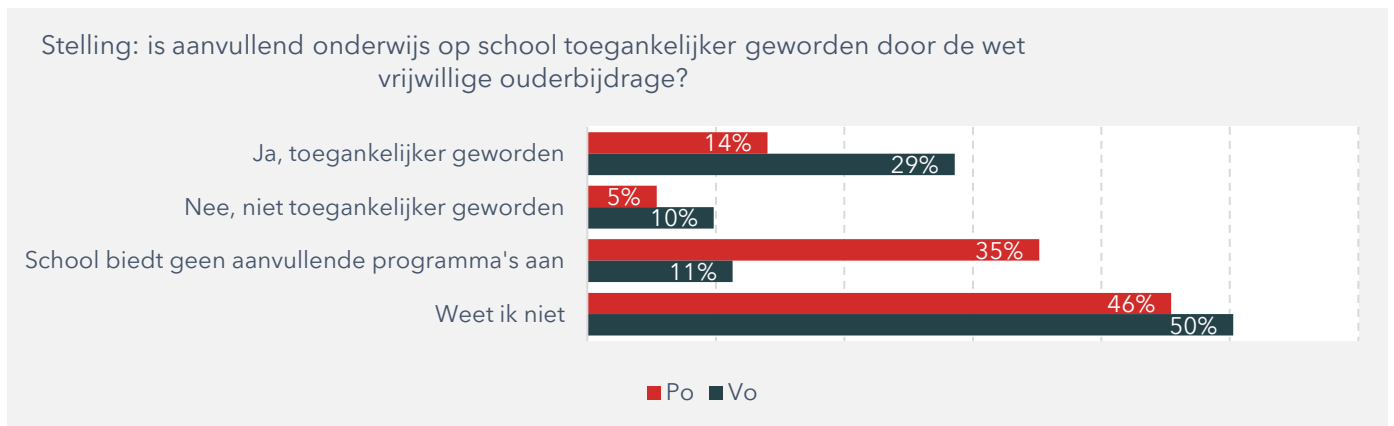
Ouders van leerlingen in het po hebben hier veelal geen zicht op of geven aan dat scholen geen aanvullend onderwijs aanbieden. Ouders van leerlingen in het vo zijn meer verdeeld. De helft geeft aan hier geen zicht op te hebben, terwijl 29 procent vindt dat het aanbod toegankelijker is geworden en 10 procent spreekt dit laatste juist tegen.

Figuur 2.7 De helft van de schoolleiders vindt aanvullend onderwijs niet toegankelijker geworden door de wet vrijwillige ouderbijdrage

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Figuur 2.8 De meeste ouders hebben geen zicht op het effect van de wet vrijwillige ouderbijdrage

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Overleg met de medezeggenschapraad

In het po heeft ongeveer 20 procent van de scholen met de MR over aanvullend onderwijs gesproken (o.a. over de samenwerking met externe partijen en de eventuele effecten ervan op de school, de leraren en de leerlingen). In het vo is dit vaker onderwerp van gesprek, namelijk bij ongeveer 50 procent van de scholen.

Tabel 2.6 In het vo wordt er vaker met de MR gesproken over aanvullend onderwijs dan in het po

Is er met de MR gesproken over ...? (% ja)	Po (n=471)	Vo (n=150)
...de samenwerking met aanbieders van aanvullend onderwijs	18%	49%
...de eventuele effecten van aanvullend onderwijs op de school	20%	55%
...de eventuele effecten van aanvullend onderwijs op de leraren	14%	44%
...de eventuele effecten van aanvullend onderwijs op de leerlingen	21%	57%

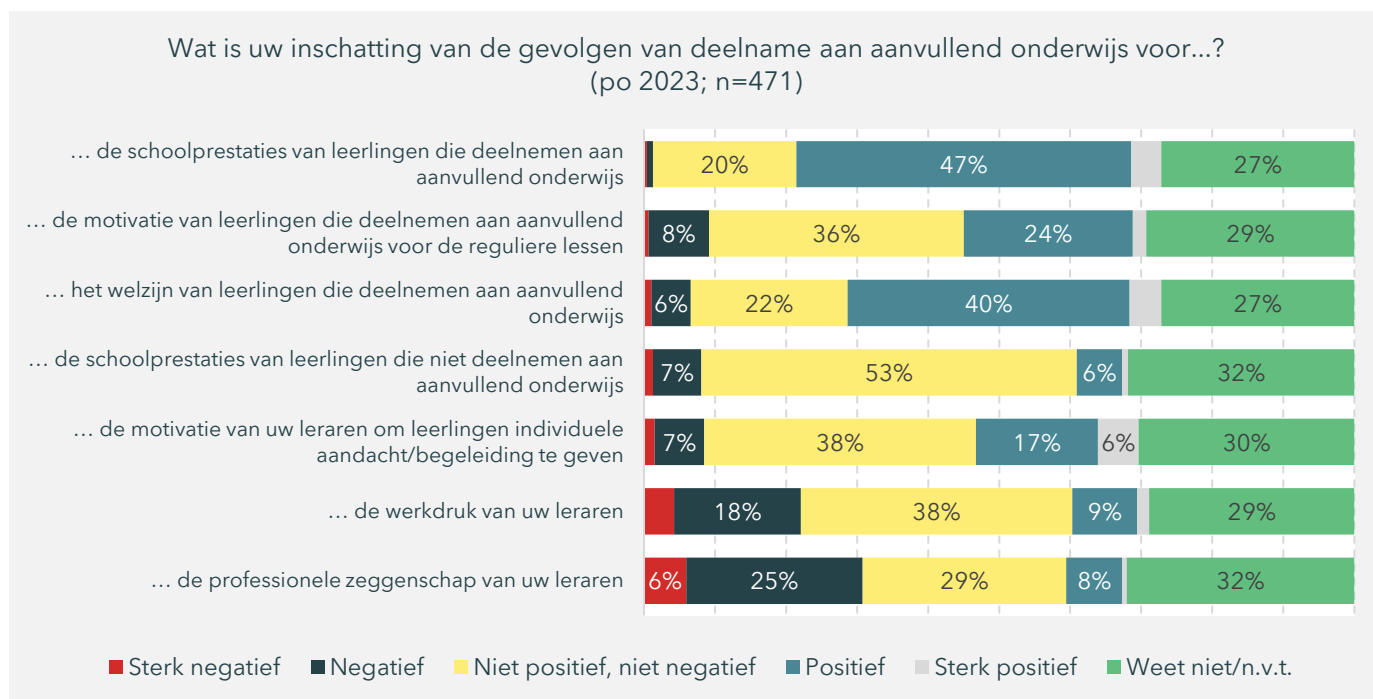
Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

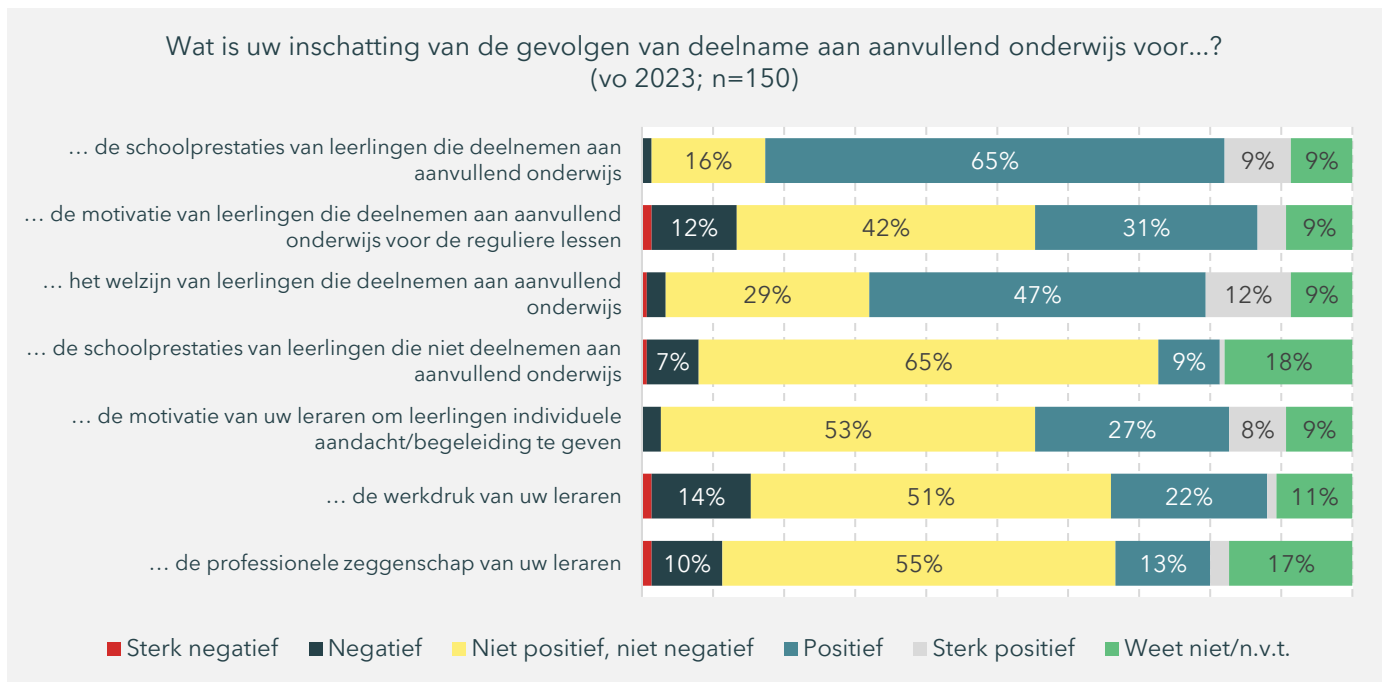
Invloed van aanvullend onderwijs op regulier onderwijs

Aan schoolleiders is gevraagd wat hun inschatting is van de gevolgen van aanvullend onderwijs ten aanzien van verschillende aspecten bij leerlingen die deelnemen aan aanvullend onderwijs en wat de gevolgen zijn voor leraren. Ongeveer drie op de tien schoolleiders in het po heeft hier geen concreet antwoord op gegeven, ten opzichte van één op de tien schoolleiders in het vo. Schoolleiders die wel hun mening hebben gegeven, vinden voornamelijk dat de schoolprestaties en het welzijn van leerlingen die deelnemen aan aanvullend onderwijs positief beïnvloed worden. Over de gevolgen voor de motivatie van deze leerlingen oordelen de meeste schoolleiders niet positief en niet negatief. Dit is vergelijkbaar met de situatie in schooljaar 2018-2019.

Ten aanzien van de gevolgen voor leraren, in de zin van werkdruk, professionele zeggenschap en motivatie om leerlingen individuele aandacht/begeleiding te geven, oordelen de meeste schoolleiders niet positief en niet negatief. Ook dit is vergelijkbaar met de situatie in schooljaar 2018-2019. Opvallend is wel dat ongeveer een derde van de schoolleiders (sterk) negatieve effecten inschat op de professionele zeggenschap van leraren. Dit aspect is niet uitgevraagd in de vorige monitor aanvullend onderwijs, waardoor er geen vergelijking mogelijk is met schooljaar 2018-2019.

Figuur 2.9 Schoolleiders in het po hebben minder vaak een mening over de gevolgen van deelname aan aanvullend onderwijs dan schoolleiders in het vo

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

2.4 Marktomvang

Om een beeld te geven van de marktomvang van aanvullend onderwijs in Nederland is herhaalonderzoek gedaan naar het aantal bedrijven dat actief is in deze sector en de omzet van deze bedrijven. Dit betreft net als bij de voorgaande monitoren een inschatting, bedoeld om de trendmatige ontwikkeling te schetsen. Bij de huidige monitor is hierbij sprake van een extra onzekerheid, omdat voor een groot deel van de geregistreerde bedrijven bij de Kamer van Koophandel is ingeschat of zij diensten aanbieden op het gebied van aanvullend onderwijs⁹. Hier was bij de vorige monitor geen sprake van. Dit maakt dat de resultaten ditmaal zijn weergegeven met een onzekerheidsmarge¹⁰, wat afwijkt van de manier van rapporteren van de monitor in 2019. Bovendien is er vanwege de noodzakelijke schatting bij de huidige monitor een verschil in aanpak ontstaan, waardoor er geen vergelijking mogelijk is tussen beide monitoren op het aantal ingeschatte bedrijven en op de ingeschatte omzet. In de huidige monitor is namelijk op basis van het meest recente bedrijvenbestand met terugwerkende kracht bepaald of deze bedrijven actief waren in de periode 2015-2022 en of zij een geregistreerde omzet hadden. Een nadere toelichting op de gehanteerde methodologie is te vinden in Bijlage A.4.

Ontwikkeling in het aantal aanbieders

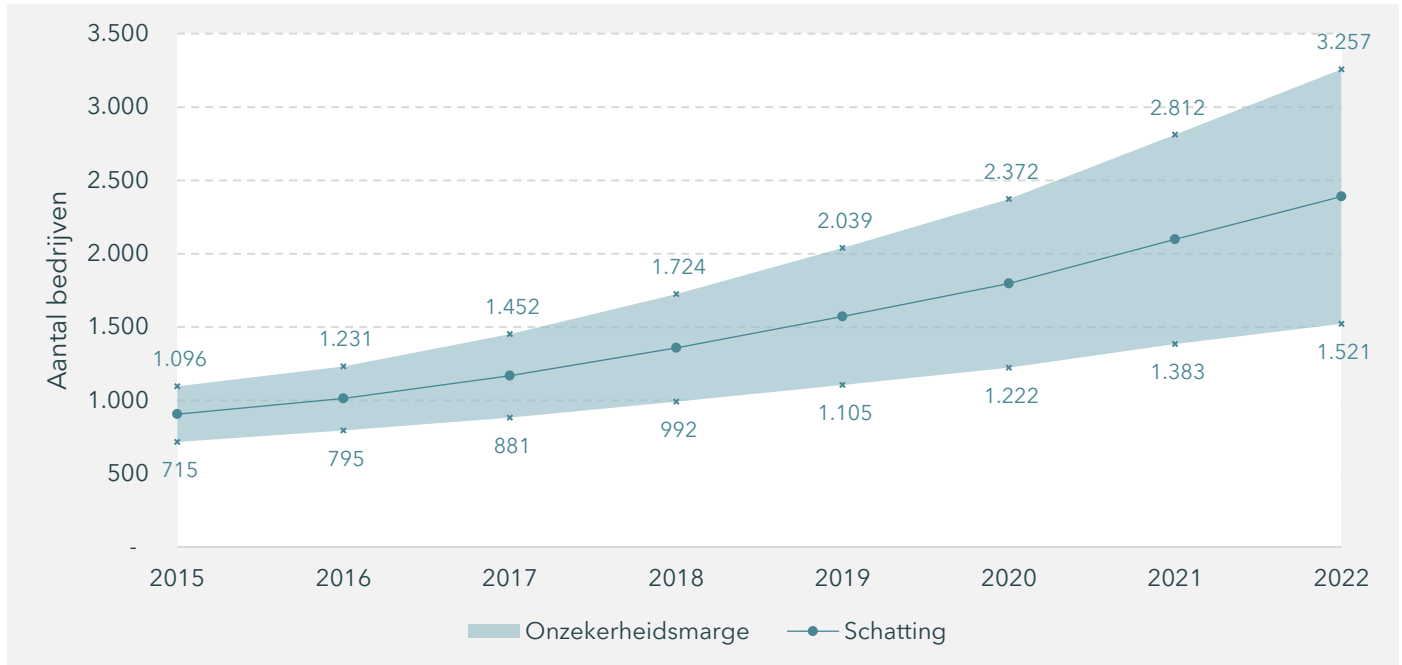
De schatting van het aantal actieve bedrijven op het gebied van aanvullend onderwijs komt voor 2022 uit op ruim 1.500 tot ruim 3.200 bedrijven. De ontwikkeling van het aantal actieve bedrijven, zoals getoond in Figuur 2.10, doet vermoeden dat er sprake is van een consistent stijgende trend. Vanwege de onzekerheidsmarge kan dit echter niet

⁹ Dit betreft bedrijven die bij de Kamer van Koophandel staan geregistreerd onder SBI-code 85599: 'Studiebegeleiding, vorming en onderwijs (rest)'. In 2023 stonden ruim 40 duizend bedrijven geregistreerd onder deze SBI-code, in 2019 was dit een veelvoud minder, namelijk ruim zesduizend.

¹⁰ Er wordt dus niet over de puntschattingen gerapporteerd, omdat deze puntschattingen puur fungeren om de onzekerheidsmarge te berekenen.

met zekerheid geconcludeerd worden. Wel is duidelijk dat er sprake is van groei tussen 2017 en 2022. Het minimale aantal actieve bedrijven in 2022 (1.521) is namelijk groter dan het maximale aantal actieve bedrijven in 2017 (1.452).

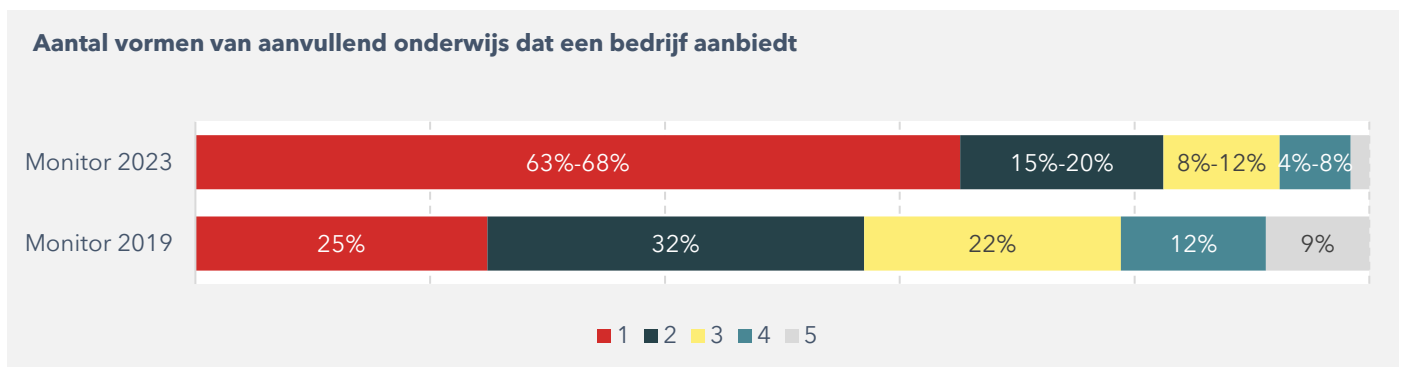
Figuur 2.10 Aantal aanbieders actief op aanvullend onderwijs neemt gestaag toe over de tijd

Bron: KvK en CBS, bewerking SEO Economisch Onderzoek/Sardes (2023)

Voor het aantal actieve bedrijven op het gebied van aanvullend onderwijs is net als in de voorgaande monitor door middel van websearch onderzocht welke vormen van aanvullend onderwijs zij aanbieden. Figuur 2.11 toont allereerst de ontwikkeling in het aantal vormen van aanvullend onderwijs die bedrijven aanbieden.¹¹ Hieruit blijkt dat het aantal bedrijven dat één vorm van aanvullend onderwijs aanbiedt flink in aandeel is toegenomen ten opzichte van 2019. In 2022 is dit aandeel namelijk 63-68 procent, in 2019 was dit 25 procent.

Figuur 2.11 In 2022 spitsen meer bedrijven zich toe op één vorm van aanvullend onderwijs dan in 2019

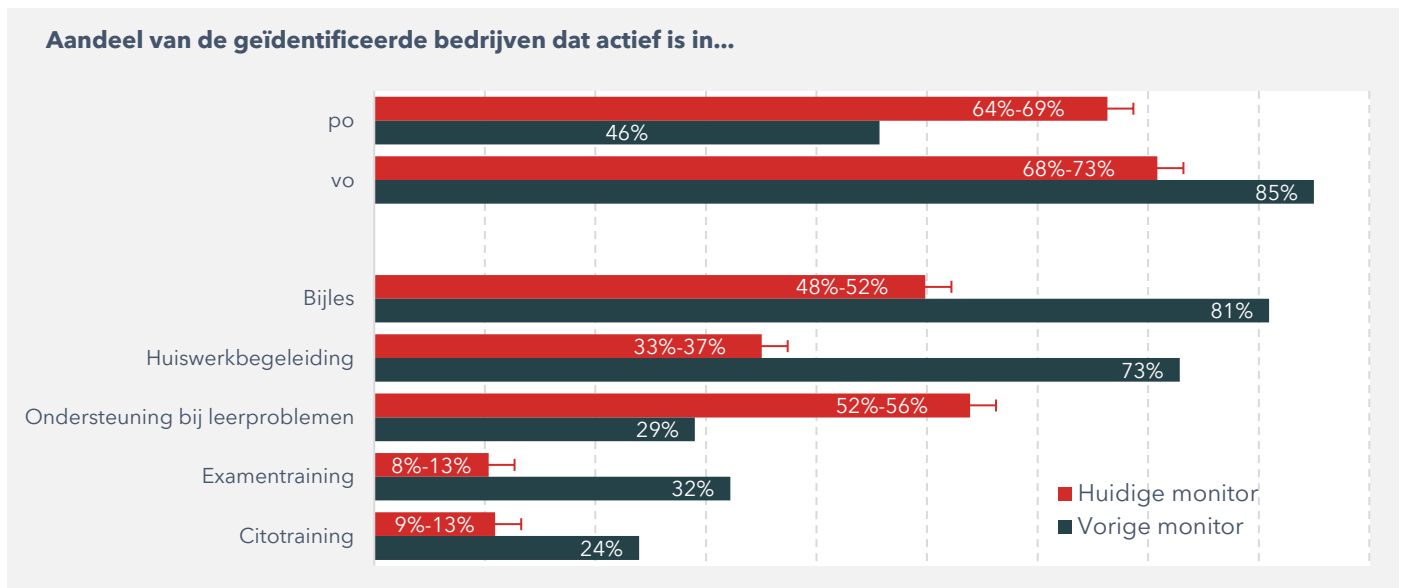

Bron: KvK en CBS, bewerking SEO Economisch Onderzoek/Sardes (2023)

¹¹ Voor zover dit kon worden vastgesteld door middel van websearch.

Figuur 2.12 toont op welke sector en op welke vormen van aanvullend onderwijs bedrijven zich richten en hoe dit zich heeft ontwikkeld over de tijd¹². Opvallend is dat het aanbod gericht op het po is toegenomen (2022: 64-69 procent; 2019: 46 procent) en op het vo juist is afgenomen (2022: 68-73 procent; 2019: 85 procent). Ook zijn er verschuivingen te zien in het aanbod van de vormen van aanvullend onderwijs. Bijles, huiswerkbegeleiding, examen- en citotraining worden ten opzichte van 2019 minder vaak aangeboden door bedrijven. Daarentegen wordt ondersteuning bij leerproblemen juist meer aangeboden, wat mogelijk samenhangt met problemen bij leerlingen ontstaan vanwege de coronapandemie.

Figuur 2.12 Aanbod aan ondersteuning bij leerproblemen is fors toegenomen

Bron: KvK en CBS, bewerking SEO Economisch Onderzoek (2023)

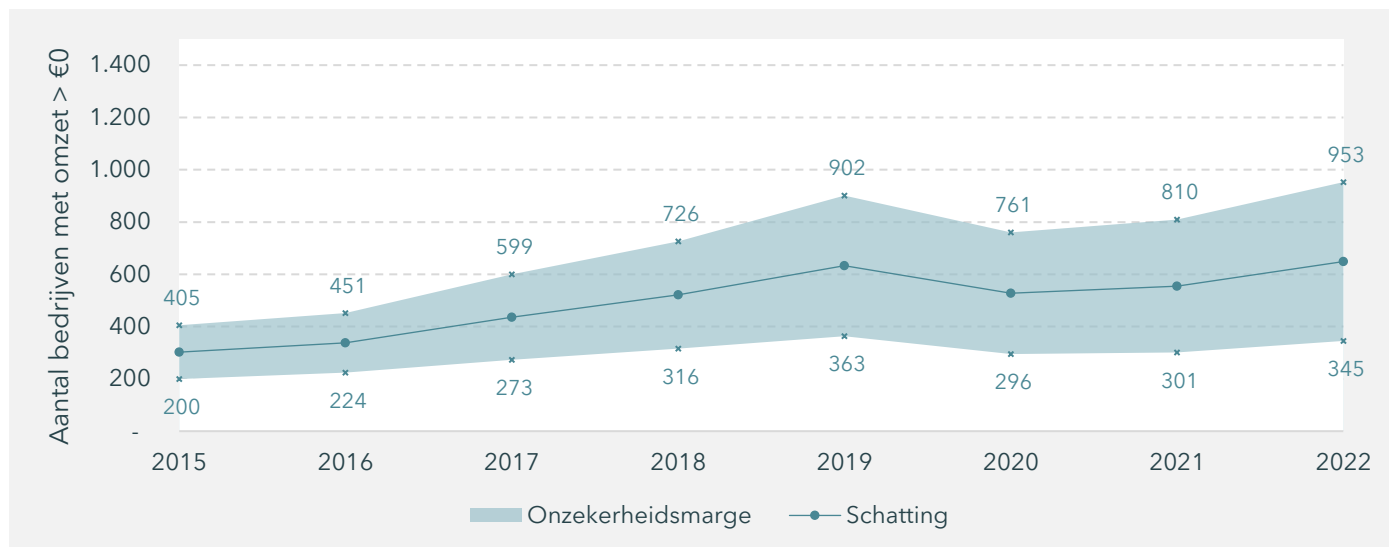
Ontwikkeling in de omzet

Op basis van koppeling met CBS-gegevens is bepaald welke omzet de bedrijven actief op aanvullend onderwijs gezamenlijk hebben opgegeven bij hun omzetbelasting in de periode 2015-2022. Opvallend daarin is dat een relatief groot deel van het aantal actieve bedrijven geen omzet had¹³. Figuur 2.13 toont de ontwikkeling van het aantal bedrijven met een positieve omzet per jaar. Dit geeft een ander beeld van de ontwikkeling van het aanbod dan volgt uit de eerder getoonde Figuur 2.10. Waar de ontwikkeling van de totale groep actieve bedrijven eerder een stijgende trend vertoont, laat de ontwikkeling van het aantal bedrijven met omzet een vlakker verloop zien.

¹² Voor zover dit kon worden vastgesteld door middel van websearch.

¹³ Het is niet nader onderzocht waardoor dit komt. Mogelijk bieden deze bedrijven wel diensten aan, maar wordt er geen gebruik van gemaakt. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat bepaalde vormen van aanvullend onderwijs zijn vrijgesteld van omzetbelasting. Het verschil tussen het totaal aantal actieve bedrijven en het aantal actieve bedrijven met een positieve omzet, kan worden afgeleid uit het verschil tussen Figuur 2.10 en Figuur 2.13.

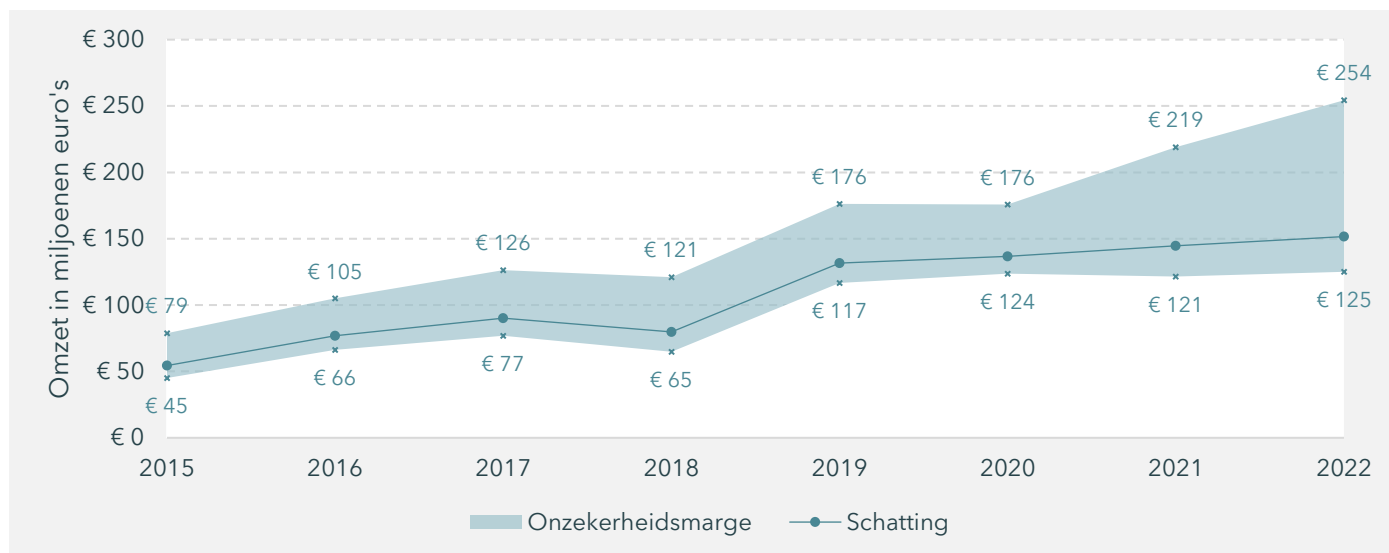
Figuur 2.13 Het aantal bedrijven met aanbod stijgt harder dan het aantal bedrijven met een positieve omzet

Bron: KvK en CBS, bewerking SEO Economisch Onderzoek/Sardes (2023).

De ontwikkeling in de totale omzet van de actieve bedrijven is weergegeven in Figuur 2.14. Daaruit volgt geen eenduidig beeld van de ontwikkeling in de afgelopen drie jaar, vanwege de onzekerheidsmarge rondom de ingeschatte omzet. Enerzijds lijkt er sprake van een afvlakking van de groei, uitgaande van de schattingslijn in de figuur. Anderzijds kan de omzet zich begeven in het gehele gebied van de onzekerheidsmarge, waarbij er sprake kan zijn van (sterke) groei maar ook van (sterke) daling.

Figuur 2.14 De ontwikkeling in de totale omzet uit aanvullend onderwijs is niet eenduidig

Noot: Alle bedragen zijn gecorrigeerd voor inflatie.
 Bron: KvK en CBS, bewerking SEO Economisch Onderzoek/Sardes (2023)

3 Gebruik van aanvullend onderwijs

Deelname aan betaalde vormen van aanvullend onderwijs daalt, terwijl onbetaalde vormen ongeveer gelijk blijven. Onbetaald aanvullend onderwijs vindt ook vaker dan voorheen op school plaats. Ouders van kinderen die gebruikmaken van betaald aanvullend onderwijs zijn negatiever over de onderwijskwaliteit op school dan ouders die daar geen gebruik van maken.

Uit alle ouders met kinderen in het funderend onderwijs is een representatieve steekproef van 41.000 ouders getrokken en uitgenodigd voor deelname aan een vragenlijst over het potentiële gebruik van aanvullend onderwijs door hun kind(eren), de eventuele doelen en motieven daartoe en hun uitgaven aan aanvullend onderwijs. In lijn met de vorige monitor hebben ruim 4.000 ouders (10 procent) gehoor gegeven aan deze uitnodiging en de vragenlijst ingevuld. Dit hoofdstuk presenteert de uitkomsten van deze vragenlijst. Waar mogelijk is een vergelijking gemaakt met de situatie in schooljaar 2018-2019 om de ontwikkeling te laten zien. Omdat de vorige monitor voor het po alleen voldoende respons bevatte voor het apart rapporteren over leerlingen in groep 8¹⁴, is voor resultaten op groepsniveau alleen een vergelijking in de tijd mogelijk voor groep-8-leerlingen. Bij de vergelijking van de overige resultaten voor het po dient te worden opgemerkt dat in de vorige monitor relatief meer ouders van groep-8-leerlingen de toon zette in de uitkomsten dan in de huidige monitor. Bij het vo speelt dit niet.

3.1 Deelname

Uit de ouderenquête blijkt dat 17 procent van de po-leerlingen en 29 procent van de vo-leerlingen in het schooljaar 2022-2023 gebruik heeft gemaakt van een vorm van aanvullend onderwijs. In schooljaar 2018-2019 was dit respectievelijk iets meer dan een kwart (alleen voor groep-8-leerlingen) en 31 procent. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op het gebruik naar vorm en naar achtergrondkenmerken.

Deelname per vorm van aanvullend onderwijs

Ouders hebben per schoolgaand kind aangegeven aan welke vorm van aanvullend onderwijs gebruik is gemaakt in schooljaar 2022-2023. Tabel 3.1 toont welk aandeel van de kinderen per groep in het po heeft deelgenomen aan elk van de onderscheiden vormen van aanvullend onderwijs en dan specifiek in betaalde vorm. Deze deelname is over het algemeen laag is. De meest voorkomende betaalde vormen van aanvullend onderwijs in het po zijn extra oefenmateriaal, bijles en extra leerondersteuning voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Betaald extra oefenmateriaal wordt in alle groepen door ongeveer 4 procent van de leerlingen gebruikt. Deelname aan betaalde bijles en betaalde extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften neemt toe naarmate kinderen ouder worden: het gebruik is relatief het hoogst in groepen 6 tot en met 8.

Tabel 3.2 toont voor alle leerlingen in totaal, dus zonder onderscheid naar groep, het aandeel leerlingen dat gebruikmaakt van een onbetaalde vorm van aanvullend onderwijs. Met name extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften komt relatief vaker voor in onbetaalde vorm: 1 procent van de po-leerlingen gebruikt een

¹⁴ In de monitor aanvullend onderwijs is gerapporteerd over leerlingen in de gecombineerde groepen 1/2, 3/4 en 5/6/7, vanwege onvoldoende respons per afzonderlijke groep.

betaalde vorm en 5 procent een onbetaalde vorm. Ook bij het gebruik van extra oefenmateriaal komt de onbetaalde vorm iets vaker voor dan de betaalde vorm, respectievelijk bij 6 en 4 procent van de po-leerlingen.

Tabel 3.1 Deelname aan betaald aanvullend onderwijs is in alle groepen relatief laag

	Deelnamepercentages po								
	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8	Totaal
Bijles	0%	0%	1%	0%	2%	3%	4%	3%	2%
Huiswerkbegeleiding	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
Toetstraining	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
Extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoefte	0%	0%	1%	1%	1%	1%	2%	2%	1%
Studievaardigheidstraining	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Oefenmateriaal	4%	2%	3%	4%	4%	4%	6%	3%	4%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023).

Tabel 3.2 Onbetaalde vormen van aanvullend onderwijs worden relatief meer gebruikt dan betaalde vormen

	Deelnamepercentages po					
	Bijles	Huiswerkbegeleiding	Examentraining	Ondersteuning	Studievaardigheden	Oefenmateriaal
Betaald	2%	0%	0%	1%	0%	4%
Onbetaald	1%	1%	0%	5%	0%	6%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023).

Tabel 3.3 toont het gebruik van betaalde vormen van aanvullend onderwijs voor leerlingen in het vo, onderscheiden naar onderwijsniveau en leerjaar. Hieruit blijkt dat het gebruik van betaald aanvullend onderwijs in het vo relatief vaker voorkomt dan in het po en dat de meest gebruikte vormen in het vo grotendeels verschillen van die in het po. Een relatief klein aandeel van de vo-leerlingen maakt gebruik van betaalde extra leerondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften, betaalde studievaardigheidstraining of betaald extra oefenmateriaal voor buiten de reguliere lessen. Betaalde bijles, examentraining en huiswerkbegeleiding komen relatief het meest voor, waarbij voornamelijk onderbouwleerlingen betaalde huiswerkbegeleiding volgen en betaalde examentraining logischerwijs door leerlingen in een examenjaar (vmbo-4, havo-5 en vwo-6) wordt gevolgd.

Havoleerlingen maken relatief het meest gebruik van betaald aanvullend onderwijs en vmbo-leerlingen het minst. 18 procent van de vwo-6-leerlingen en 14 procent van havo-5-leerlingen maakt gebruik van betaalde examentraining, ten opzichte van 4 procent onder vmbo-4-leerlingen. Over alle leerjaren heen volgt 10 procent van de havoleerlingen, 8 procent van de vwo-leerlingen en 5 procent van de vmbo-leerlingen betaalde bijles.

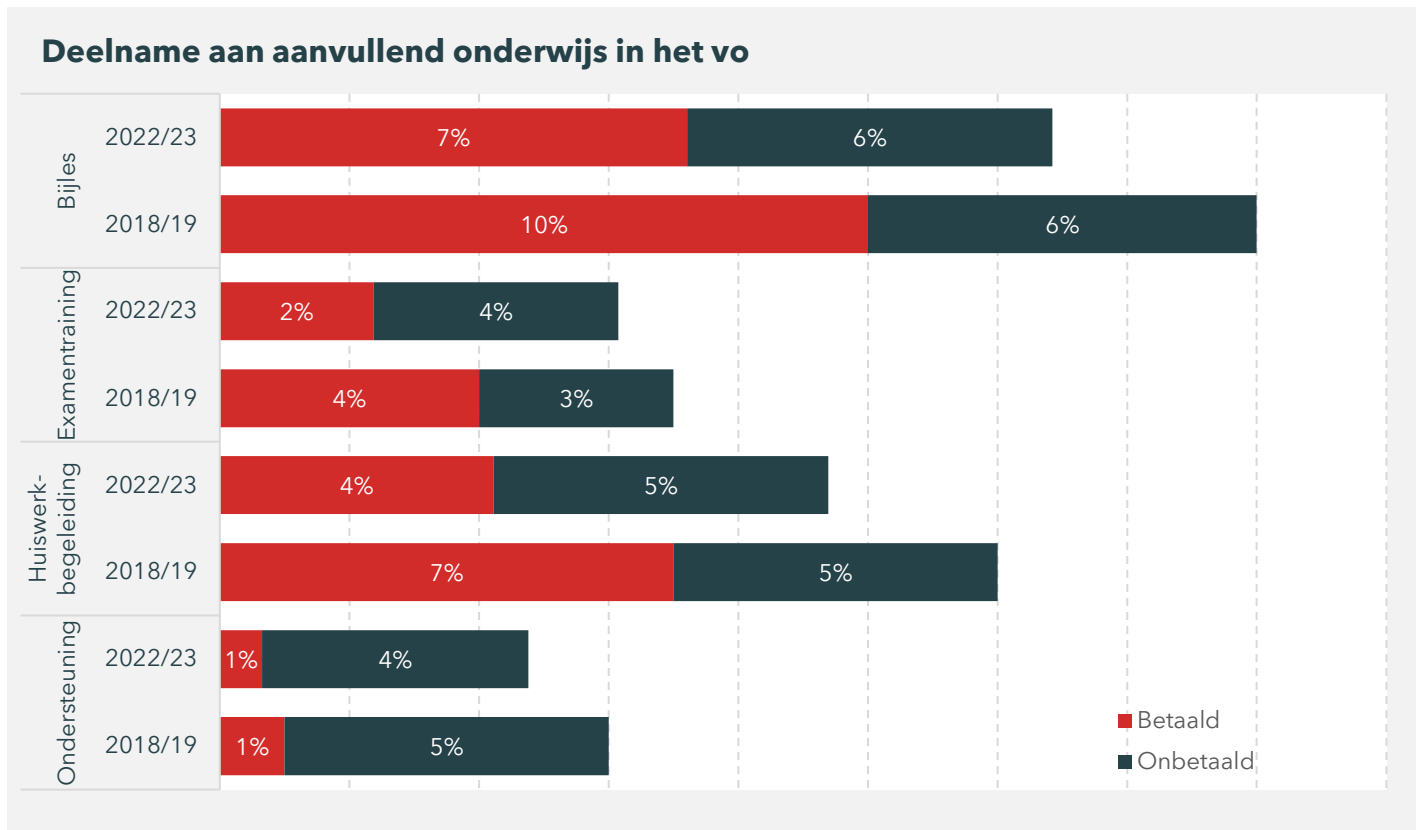
Tabel 3.3 In het vo wordt vooral gebruikgemaakt van bijles, examentraining en huiswerkbegeleiding

	Deelnamepercentages vo						Totaal alle leerjaren
	Leerjaar 1	Leerjaar 2	Leerjaar 3	Leerjaar 4	Leerjaar 5	Leerjaar 6	
Bijles							
Vmbo	3%	2%	6%	6%	-	-	5%
Havo	5%	8%	15%	7%	13%	-	10%
Vwo	4%	7%	7%	11%	12%	14%	8%
Huiswerkbegeleiding							
Vmbo	2%	1%	5%	3%	-	-	3%
Havo	2%	10%	9%	3%	4%	-	6%
Vwo	5%	5%	4%	4%	3%	2%	4%
Examentraining							
Vmbo	1%	1%	0%	4%	-	-	2%
Havo	1%	1%	0%	2%	14%	-	4%
Vwo	0%	0%	0%	0%	0%	18%	2%
Extra leerondersteuning							
Vmbo	1%	0%	0%	0%	-	-	0%
Havo	0%	2%	1%	0%	0%	-	1%
Vwo	1%	1%	1%	0%	0%	0%	1%
Studievaardigheidstraining							
Vmbo	1%	0%	0%	0%	-	-	0%
Havo	1%	2%	1%	1%	1%	-	1%
Vwo	1%	0%	1%	0%	1%	0%	1%
Oefenmateriaal voor buiten schooltijd							
Vmbo	2%	1%	0%	2%	-	-	1%
Havo	2%	2%	3%	1%	1%	-	2%
Vwo	2%	0%	1%	0%	0%	2%	1%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Figuur 3.1 toont de ontwikkeling in deelname van vo-leerlingen aan de vier meest voorkomende vormen van aanvullend onderwijs (betaald en onbetaald). Bij alle vier de vormen is sprake van een dalende trend in het gebruik van de betaalde variant. Deelname aan onbetaalde vormen is in schooljaar 2022-2023 nagenoeg gelijk aan die in schooljaar 2018-2019.

Figuur 3.1 Deelname aan betaald aanvullend onderwijs daalt, terwijl onbetaalde vormen ongeveer gelijk blijven

Noot: Leerlingen die zowel aan betaald als onbetaald aanvullend onderwijs deelnemen, zijn bij beide categorieën meegeteld.

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

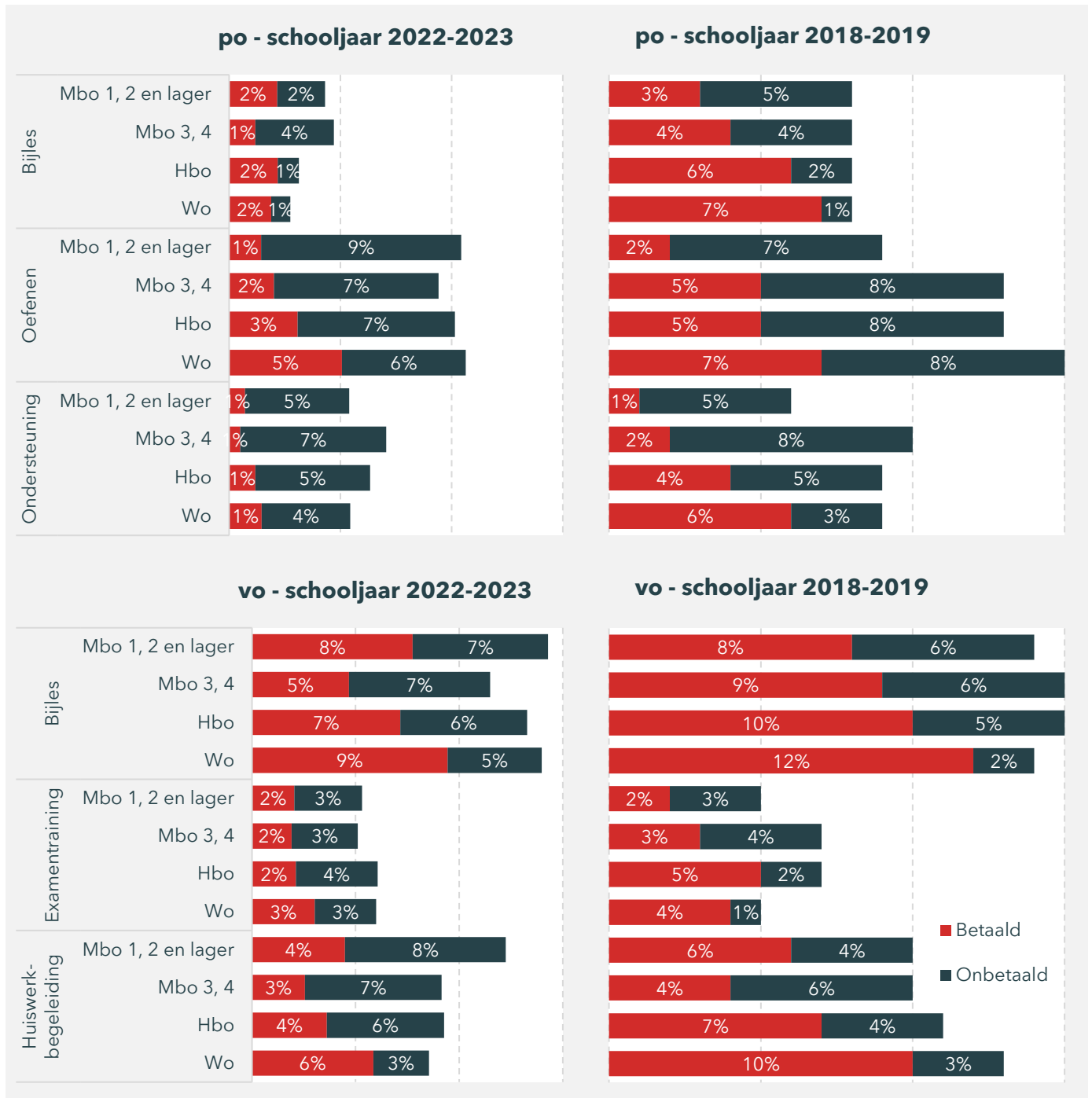
Deelname naar achtergrondkenmerken

Het totale aandeel vo-leerlingen dat deelneemt aan aanvullend onderwijs ligt redelijk dicht bij elkaar wanneer onderscheid wordt gemaakt naar de verschillende opleidingsniveaus van hun ouders, zie Figuur 3.2. Kinderen van ouders met een wetenschappelijke opleiding (wo) volgen alleen wel relatief vaker betaald aanvullend onderwijs dan kinderen van ouders met een mbo-opleiding. Met name bij extra oefenmateriaal in het po en huiswerkbegeleiding in het vo is dit zichtbaar. 9 procent van de po-leerlingen met ouders die maximaal mbo-2 geschoold zijn maakt gebruik van onbetaald oefenmateriaal en 1 procent van betaald oefenmateriaal. Bij leerlingen van ouders met een wo-opleiding is dit voor zowel de betaalde als onbetaalde vorm 6 procent. In het vo maakt 8 procent van de kinderen van ouders met een mbo-2-opleiding of lager gebruik van onbetaalde huiswerkbegeleiding en 4 procent van betaalde huiswerkbegeleiding, tegenover respectievelijk 3 en 6 procent van de kinderen met ouders met een wo-opleiding voor de betaalde vormen. Dergelijke verschillen in gebruik tussen betaald en onbetaald aanvullend onderwijs bij een verschil in opleidingsniveau van ouders geldt niet voor alle vormen van aanvullend onderwijs. Bij extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften in het po en examentraining in het vo, ligt de deelname van leerlingen met ouders van verschillende opleidingsniveaus bijvoorbeeld dicht bij elkaar.

Ten opzichte van de vorige monitor is de deelname aan betaald aanvullend onderwijs door kinderen met ouders van alle opleidingsniveaus over het algemeen gedaald, met uitzondering van betaalde examentraining in het vo door leerlingen met ouders die hooguit mbo-2-opgeleid zijn en waarbij het gebruik onveranderd is. De deelname

aan onbetaald aanvullend onderwijs door leerlingen met hbo- of wo-opgeleide ouders is over het algemeen gelijk gebleven of licht gedaald en die van kinderen met mbo-opgeleide ouders is veelal gelijk gebleven of licht gestegen.

Figuur 3.2 Kinderen van hoogopgeleide ouders volgen vaker betaald aanvullend onderwijs, kinderen van laagopgeleide ouders vaker onbetaald

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Een vergelijking in deelname van leerlingen woonachtig in verschillende gemeenten (Tabel 3.4) wijst uit dat leerlingen in de vier grote steden (G4: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) relatief vaker deelnemen aan betaalde bijles en huiswerkbegeleiding dan andere leerlingen. Voor deelname aan betaalde vormen van extra

leerondersteuning bij speciale onderwijsbehoefte, oefenen buiten schooltijd en examentraining zijn geen opvallende verschillen tussen leerlingen uit verschillende gemeenten.

Tabel 3.4 Het aandeel met bijles of huiswerkbegeleiding is hoger in grote gemeenten

Deelname aan betaald aanvullend onderwijs			
Po	Bijles	Extra ondersteuning	Oefenen buiten schooltijd
G4	5%	2%	4%
G40	2%	1%	5%
Overig	1%	1%	3%
Vo	Bijles	Huiswerkbegeleiding	Examentraining
G4	14%	8%	1%
G40	7%	5%	0%
Overig	6%	3%	1%

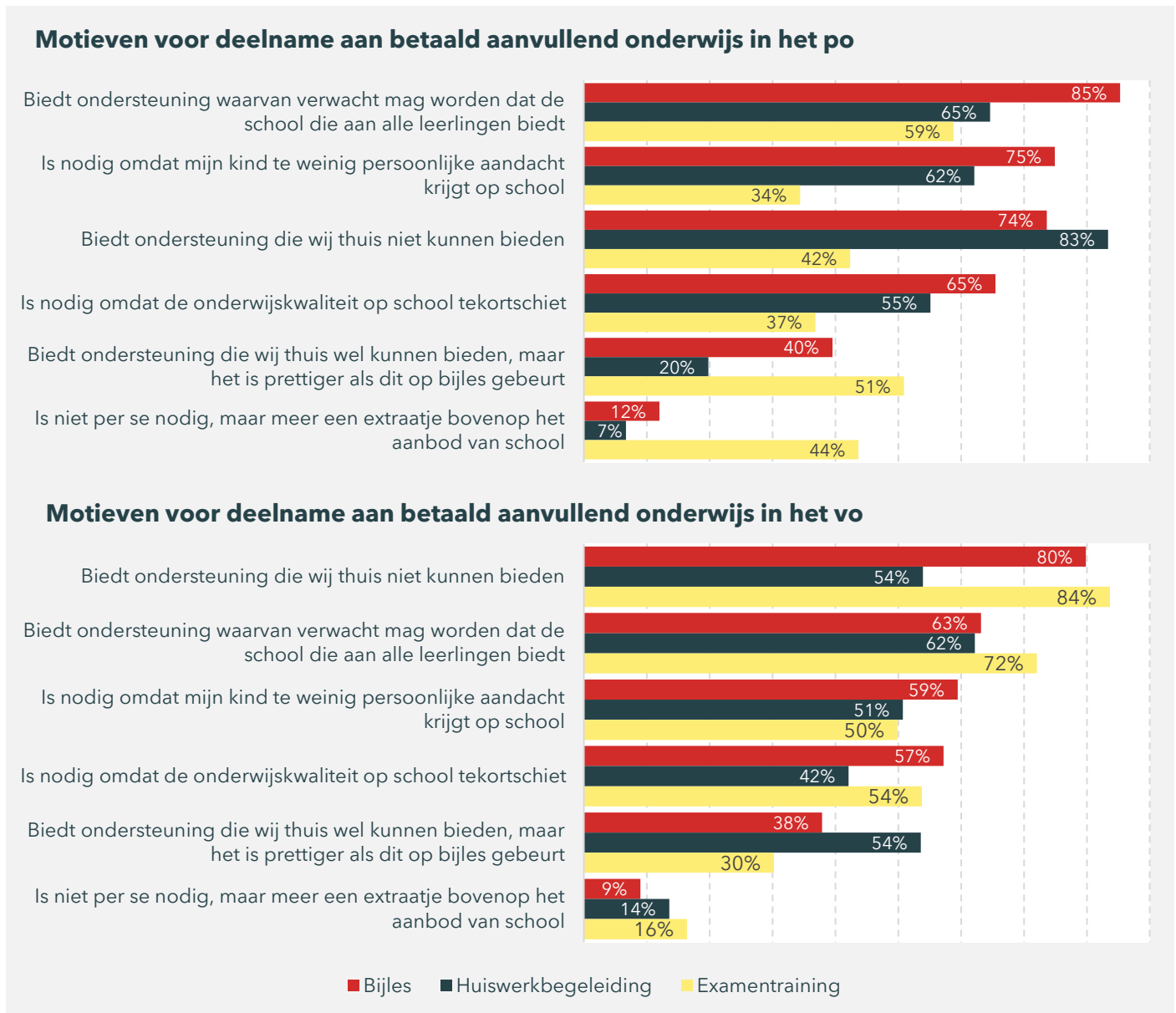
Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

3.2 Motieven

De motieven voor deelname aan aanvullend onderwijs verschillen over het algemeen nauwelijks tussen de verschillende vormen van aanvullend onderwijs en tussen po en vo (Figuur 3.3). Meest voorkomende motieven zijn dat het ondersteuning biedt waarvan eigenlijk verwacht mag worden dat de school die aan alle leerlingen biedt én dat het ondersteuning biedt die de ouders thuis niet kunnen bieden. Ook te weinig persoonlijke aandacht op school en te lage onderwijskwaliteit zijn relatief vaak benoemd als motief. De belangrijkste motieven voor deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs zijn vergelijkbaar, al zijn ouders daarover minder stellig en antwoorden ze relatief vaker neutraal of oneens.

De belangrijkste doelen van deelname aan aanvullend onderwijs zijn het verbeteren van onvoldoende schoolprestaties of het wegwerken van achterstanden en extra ondersteuning bij specifieke leerbehoeften. Verder springen enkele vanzelfsprekende doelen eruit, zoals het beter voorbereiden op examens bij examentraining en het toezicht bij huiswerk tijdens huiswerkbegeleiding. Relatief weinig ouders hebben als doel het op peil houden van de schoolprestaties van hun kind.

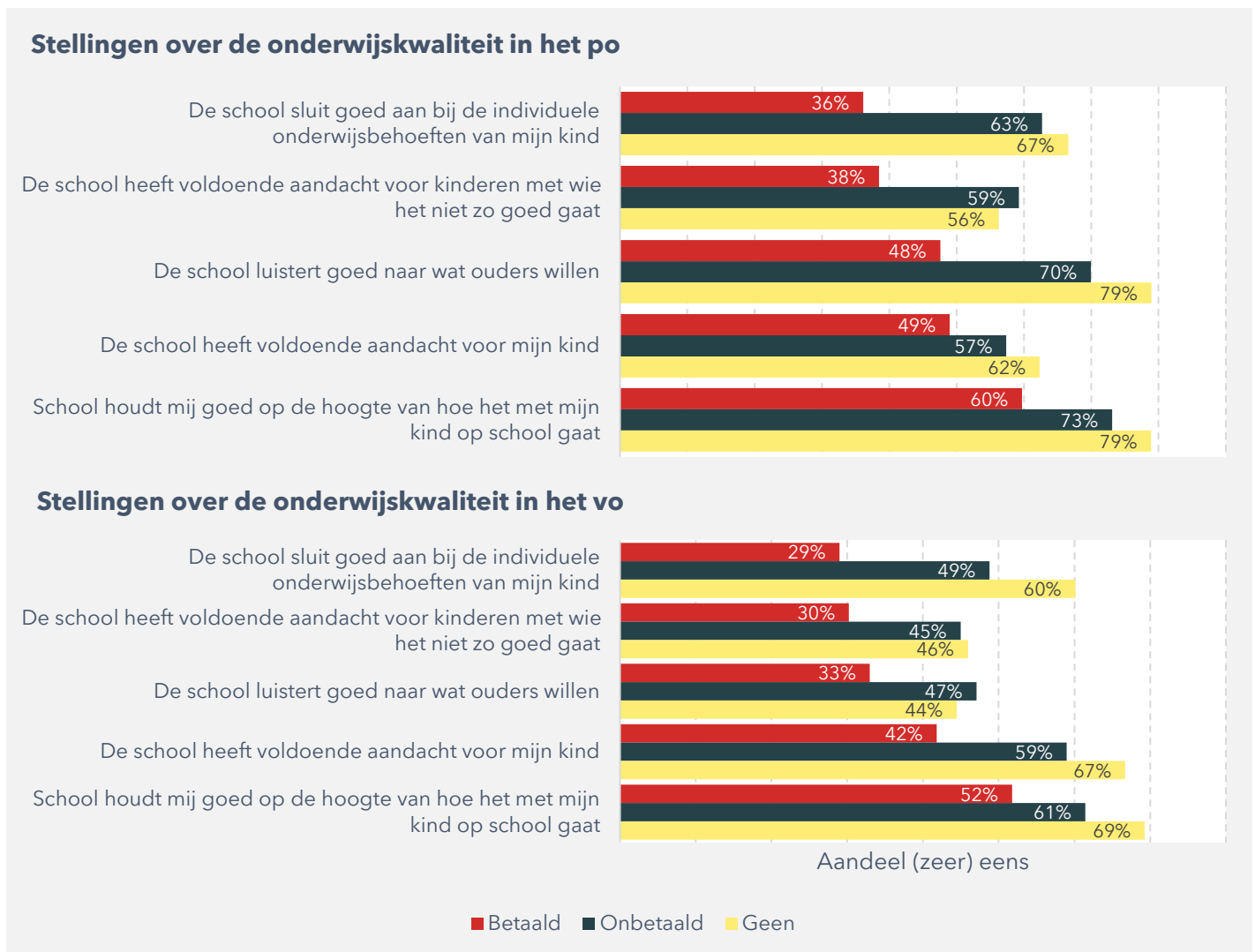
Figuur 3.3 Verschillende motieven spelen een rol bij de keuze voor aanvullend onderwijs

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Te weinig persoonlijke aandacht voor hun kind en te lage onderwijskwaliteit wordt door een aanzienlijk deel van de ouders aangewezen als motief voor deelname aan aanvullend onderwijs. Ouders hebben in de vragenlijst ook verschillende stellingen over de onderwijskwaliteit beoordeeld. Hieruit blijkt dat ouders van kinderen die deelnemen aan betaald aanvullend onderwijs negatiever zijn over de onderwijskwaliteit dan ouders van kinderen die deelnemen aan onbetaald aanvullend onderwijs of die er helemaal niet aan deelnemen (Figuur 3.4). Zowel in het po als in het vo geeft ongeveer een derde van de ouders met kinderen die deelnemen aan betaald aanvullend onderwijs aan het (zeer) eens te zijn met de stellingen dat de school goed aansluit bij de individuele onderwijsbehoeften van hun kind en dat de school voldoende aandacht heeft voor kinderen met wie het niet zo goed gaat. Ouders van kinderen die deelnemen aan onbetaald aanvullend onderwijs of daar niet aan deelnemen zijn het (veel) vaker eens met deze stellingen, met name in het po.

Figuur 3.4 Ouders van kinderen die deelnemen aan betaald aanvullend onderwijs zijn negatiever over de onderwijskwaliteit

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023).

3.3 Typering van het gebruik

Onbetaald aanvullend onderwijs vindt voor een belangrijk deel plaats op de eigen school van po-leerlingen (Tabel 3.5), terwijl betaald aanvullend onderwijs voor een belangrijk deel plaatsvindt bij een bedrijf of bij leerlingen thuis. In schooljaar 2018-2019 vond onbetaalde aanvullend onderwijs minder plaats op school.

Een belangrijk deel van het betaalde aanvullend onderwijs vindt 1-op-1 plaats of anders in kleine groepen (Tabel 3.6). Ook onbetaald aanvullend onderwijs wordt merendeels 1-op-1 of in kleine groepen georganiseerd, maar het aandeel in een groep is hier relatief groter dan bij betaald aanvullend onderwijs. Het merendeel van het aanvullende onderwijs in het po vindt enkele maanden of het gehele schooljaar plaats, met een iets groter aandeel voor het hele schooljaar dan enkele maanden (Tabel 3.6).

Tabel 3.5 Onbetaald aanvullend onderwijs vindt vooral plaats op de eigen school

Typering po Waar vindt het plaats?	Eigen school	Andere school	Bedrijf	Leerling thuis	Huis van een ander	Online	Totaal
Bijles							
Betaald	7%	4%	40%	26%	22%	2%	100%
Onbetaald	72%	8%	3%	10%	7%	0%	100%
Extra leerondersteuning							
Betaald	19%	0%	60%	6%	15%	0%	100%
Onbetaald	83%	3%	10%	4%	0%	0%	100%
Oefenmateriaal							
Betaald	4%	0%	3%	57%	2%	35%	100%
Onbetaald	12%	1%	3%	74%	2%	8%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel 3.6 Zowel betaald als onbetaald aanvullend onderwijs is voornamelijk 1-op-1 of in kleine groepen

Typering po In welke vorm wordt het georganiseerd?	1-op-1	Groep <15	Groep ≥15	Online	Totaal
Bijles					
Betaald	77%	19%	3%	1%	100%
Onbetaald	67%	30%	3%	0%	100%
Extra leerondersteuning					
Betaald	92%	8%	0%	0%	100%
Onbetaald	60%	37%	2%	1%	100%
Oefenmateriaal					
Betaald	37%	4%	1%	58%	100%
Onbetaald	65%	3%	1%	30%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel 3.7 Het merendeel van het aanvullend onderwijs duurt enkele maanden of het hele schooljaar

Typering po Hoe lang is eraan deelgenomen?	Eén of paar keer	Enkele weken	Enkele maanden	Hele schooljaar	Totaal
Bijles					
Betaald	4%	6%	34%	56%	100%
Onbetaald	4%	7%	35%	54%	100%
Extra leerondersteuning					
Betaald	0%	8%	33%	59%	100%
Onbetaald	3%	9%	31%	58%	100%
Oefenmateriaal					
Betaald	15%	13%	22%	49%	100%
Onbetaald	10%	11%	27%	52%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Ook in het vo wordt een groot deel van het onbetaalde aanvullend onderwijs op school aangeboden, terwijl betaald aanvullend onderwijs juist vaker plaatsvindt bij een bedrijf of thuis (Tabel 3.8). Ook voor het vo vond in schooljaar 2018-2019 minder onbetaald aanvullend onderwijs plaats op school.

Huiswerkbegeleiding en examentraining vindt vooral plaats in kleine groepen (minder dan 15 deelnemers per groep), voor zowel betaalde als onbetaalde varianten (Tabel 3.9). Betaalde bijles is juist in veel gevallen 1-op-1 (89 procent) en onbetaalde bijles veel in kleine groepen (52 procent). Bijles en huiswerkbegeleiding duren meestal enkele maanden tot het hele schooljaar. Examentraining is vaak één of een paar keer tot enkele weken (Tabel 3.10).

Tabel 3.8 Onbetaald aanvullend onderwijs vindt voornamelijk op de eigen school plaats, betaald aanvullend onderwijs varieert

Typering vo Waar vindt het plaats?	Eigen school	Andere school	Bedrijf	Leerling thuis	Huis van een ander	Online	Totaal
Bijles							
Betaald	8%	1%	28%	36%	16%	12%	100%
Onbetaald	77%	0%	2%	11%	6%	4%	100%
Huiswerkbegeleiding							
Betaald	33%	1%	54%	6%	4%	2%	100%
Onbetaald	76%	0%	4%	16%	1%	2%	100%
Examentraining							
Betaald	16%	23%	37%	10%	7%	8%	100%
Onbetaald	82%	6%	2%	7%	2%	2%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel 3.9 Bijles en huiswerkbegeleiding zijn voornamelijk 1-op-1 of in kleine groepen, examentraining ook regelmatig in grotere groepen

Typering vo In welke vorm wordt het georganiseerd?	1-op-1	Groep <15	Groep ≥15	Online	Totaal
Bijles					
Betaald	89%	7%	1%	3%	100%
Onbetaald	40%	52%	7%	0%	100%
Huiswerkbegeleiding					
Betaald	25%	66%	7%	1%	100%
Onbetaald	30%	60%	8%	2%	100%
Examentraining					
Betaald	24%	52%	15%	8%	100%
Onbetaald	16%	50%	29%	4%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel 3.10 Examentraining in het vo is kortstondig, bijles en huiswerkbegeleiding duren meestal enkele maanden of het hele schooljaar

Typering vo Hoe lang is eraan deelgenomen?	Eén of paar keer	Enkele weken	Enkele maanden	Hele schooljaar	Totaal
Bijles					
Betaald	12%	16%	34%	39%	100%
Onbetaald	15%	22%	36%	27%	100%
Huiswerkbegeleiding					
Betaald	2%	8%	40%	51%	100%
Onbetaald	9%	17%	38%	37%	100%
Examentraining					
Betaald	64%	18%	9%	8%	100%
Onbetaald	58%	23%	7%	12%	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

3.4 Uitgaven

Net als in de voorgaande monitoren aanvullend onderwijs is gekozen om de mediane uitgaven per vorm van aanvullend onderwijs in het po en het vo weer te geven (zie Tabel 3.11), zoals volgt uit de opgegeven kosten in de enquête volgens ouders. De mediane uitgaven geven een evenwichtiger beeld van de uitgaven volgens ouders, omdat bijvoorbeeld de gemiddelde uitgaven sterk gekleurd worden door uitschieters naar boven of naar beneden. De mediane uitgaven per vorm aanvullend onderwijs tonen het midden van de verdeling wanneer alle opgegeven kosten van laag naar hoog zijn gesorteerd. De mediane uitgaven fungeren daarmee als 'doorsnee'-uitgaven.

Ouders met kinderen in het po die gebruikmaken van een betaalde vorm van aanvullend onderwijs geven relatief het meeste geld uit aan extra ondersteuning bij speciale onderwijsbehoeften. De mediane kosten voor deze vorm

van aanvullend onderwijs zijn euro 1.200 per schooljaar. In schooljaar 2018-2019 was dit ook het geval voor leerlingen in groep 8, maar was het verschil ten opzichte van de andere betaalde vormen van aanvullend onderwijs minder groot dan in schooljaar 2022-2023.

Ouders met kinderen in het vo die gebruikmaken van een betaalde vorm van aanvullend onderwijs geven relatief het meeste geld uit aan huiswerkbegeleiding. De mediane kosten voor huiswerkbegeleiding zijn euro 1.200 per schooljaar. In schooljaar 2018-2019 gaven ouders ook het meeste geld uit aan huiswerkbegeleiding. Voor vooral betaalde huiswerkondersteuning geldt bovendien dat de uitgaven sterk uiteenlopen afhankelijk van wie het organiseert. Aan scholen, bekenden en eenmansbedrijven geven ouders minder geld uit dan aan grotere instituten. Dit geldt in mindere mate voor betaalde examentraining en betaalde bijles.

Tabel 3.11 Aan bijles, extra ondersteuning en huiswerkbegeleiding wordt relatief het meeste geld uitgegeven

Mediane uitgaven per schooljaar ¹⁵	Po				Vo			
	Iedereen die betaald heeft voor...	Alle vormen	Bijles	Extra ondersteuning	Oefen-materiaal	Alle vormen	Bijles	Huiswerk-begeleiding
...vorm van ondersteuning	€ 250	€ 850	€ 1.200	€ 80	€ 500	€ 400	€ 1.200	€ 350
...vorm van ondersteuning via eigen school		*	*	€ 45		€ 90	€ 235	€ 275
...vorm van ondersteuning via instituut (>1 werknemer)		€ 1.225	€ 1.100	€ 80		€ 580	€ 1.553	€ 375
...vorm van ondersteuning via externe partij (1 werknemer)		€ 600	€ 1.250	*		€ 563	€ 900	€ 350
...vorm van ondersteuning via bekende		€ 350	*	€ 90		€ 250	€ 250	€ 250

* te weinig waarnemingen om de mediane kosten te tonen.

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

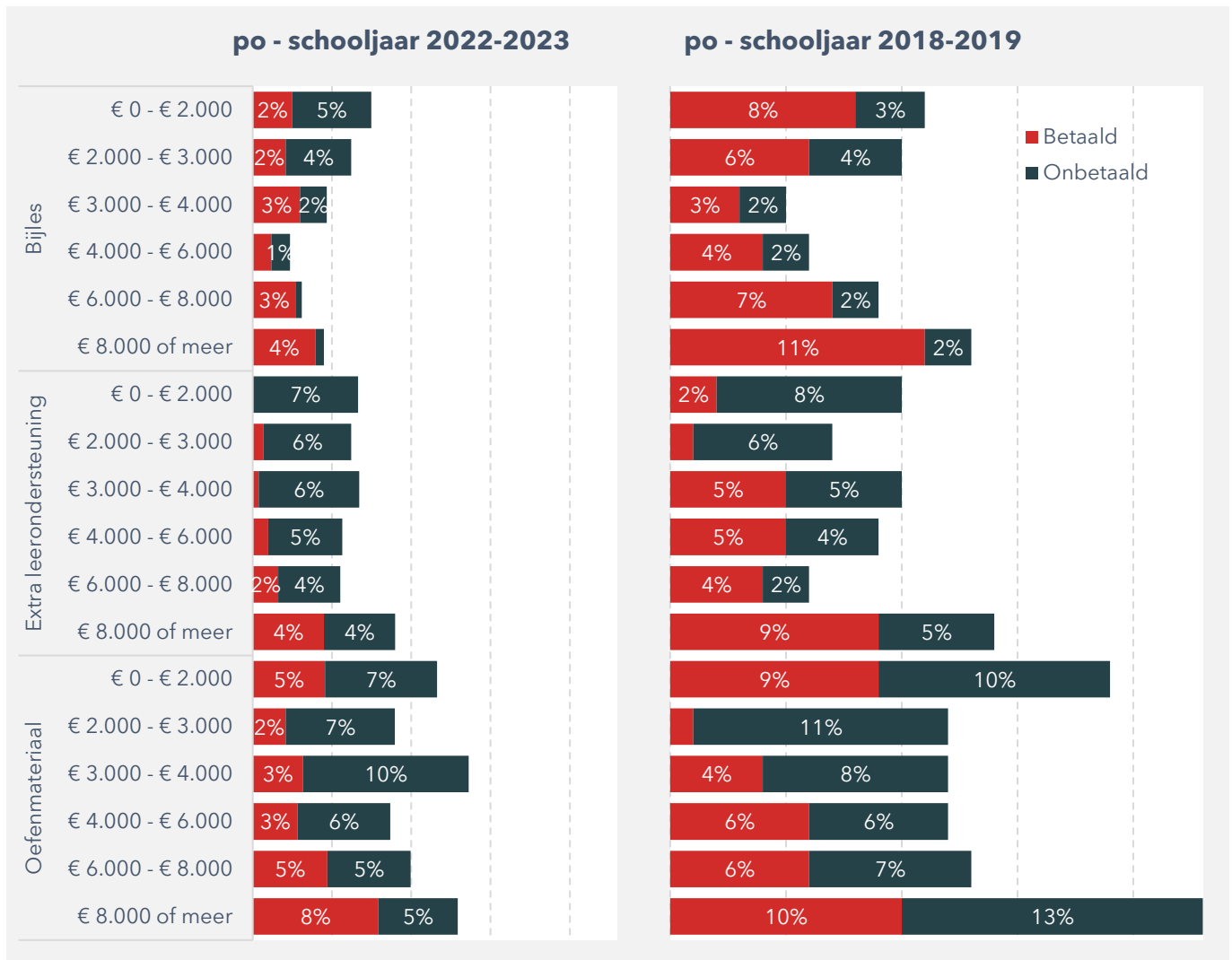
De totale deelname per vorm van aanvullend onderwijs verschilt nauwelijks tussen leerlingen van ouders uit verschillende inkomensgroepen (zie Figuur 3.5). Bij leerlingen van ouders uit de lagere inkomensgroepen is deelname aan aanvullend onderwijs vaker onbetaald, uit de hogere inkomensgroepen vaker betaald. Met name bij bijles is er sprake van een verschuiving ten opzichte van schooljaar 2018-2019, toen gold dat betaalde bijles in alle inkomensgroepen vaker voorkwam dan onbetaalde bijles. Ook bij extra leerondersteuning is de deelname aan de betaalde variant sterker gedaald dan bij de onbetaalde variant.

Het aandeel leerlingen dat deelneemt aan betaald aanvullend onderwijs is voor vrijwel alle inkomensgroepen gedaald ten opzichte van schooljaar 2018-2019. Het aandeel is wel nog steeds het hoogst onder leerlingen met ouders uit een hoge inkomensgroep. Bij onbetaald aanvullend onderwijs is het beeld wisselender. Het aandeel

¹⁵ Bij elke vorm van aanvullend onderwijs is er een enkele ouder die er volgens eigen zeggen een paar duizend euro aan uitgeeft. Met name bij extra ondersteuning en bijles rapporteren ouders soms erg hoge uitgaven, tot een kleine tienduizend euro per jaar. Dit geldt zowel voor po- als voor vo-leerlingen.

leerlingen dat deelneemt aan onbetaalde bijles is gedaald voor de hoge inkomensgroepen en toegenomen bij de lagere inkomensgroepen. Deelname aan onbetaalde extra leerondersteuning is ongeveer gelijk gebleven.

Figuur 3.5 Bij hogere inkomens is vaker sprake van betaald aanvullend onderwijs, bij lagere inkomens vaker onbetaald

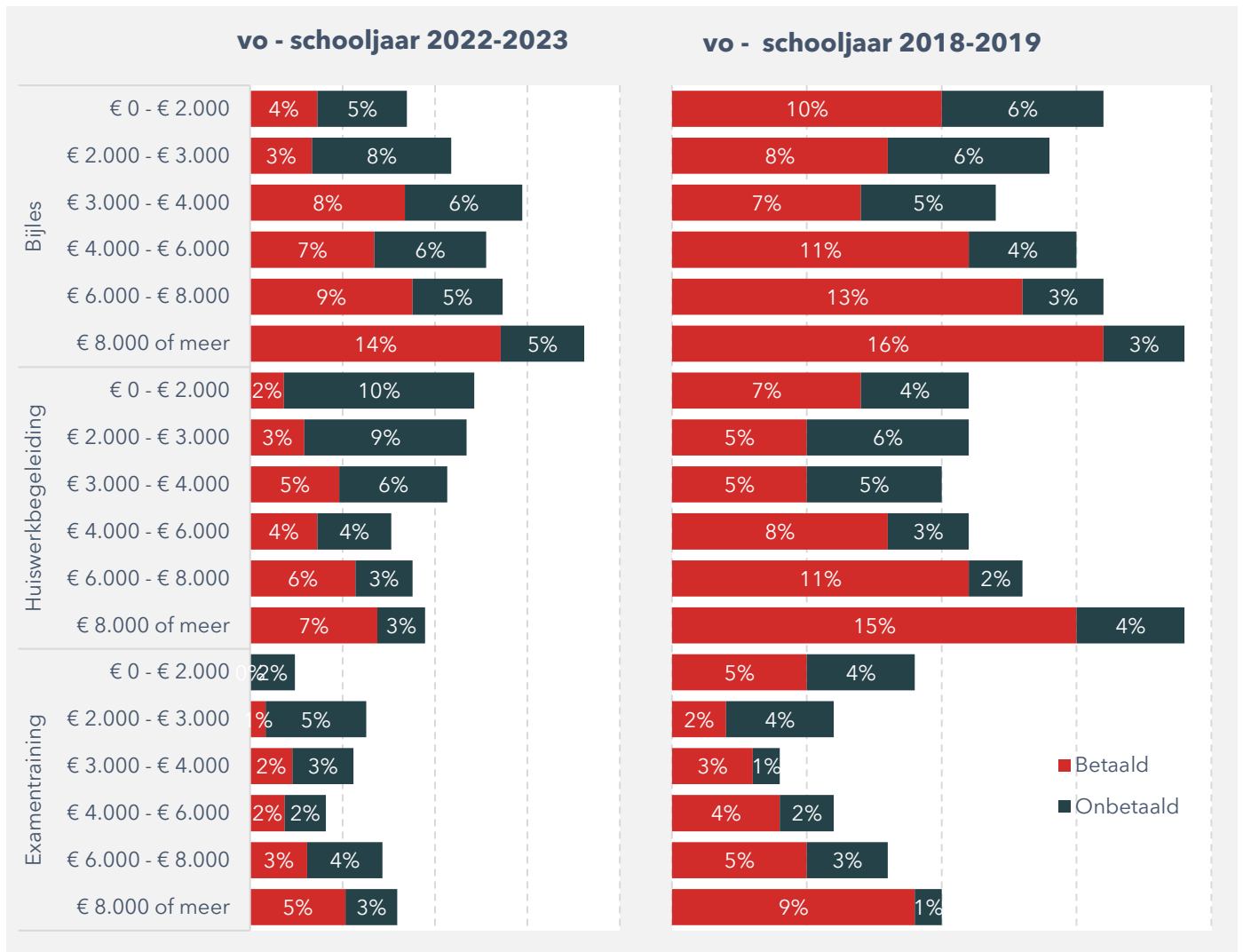
Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Figuur 3.6 laat de deelname per inkomensgroep van de ouders zien voor de meest voorkomende vormen van aanvullend onderwijs in het vo. Ook in het vo is voor leerlingen met ouders uit vrijwel alle inkomensgroepen de totale deelname aan aanvullend onderwijs gedaald ten opzichte van schooljaar 2018-2019. Alleen bij een netto-inkomen van euro 3.000 tot euro 4.000 per maand is een lichte stijging zichtbaar. Net als in het po is het aandeel leerlingen dat gebruikmaakt van betaald aanvullend onderwijs het grootst onder leerlingen met ouders uit een hoge inkomensgroep.

De deelname aan betaald aanvullend onderwijs door leerlingen in het vo is voor vrijwel alle inkomensgroepen gedaald. De deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs is over het algemeen gedaald voor de hogere inkomensgroepen en gestegen voor de lagere inkomensgroepen. In schooljaar 2018-2019 was het aandeel betaald

aanvullend onderwijs voor bijna alle inkomensgroepen groter dan het aandeel onbetaald aanvullend onderwijs, in schooljaar 2022-2023 is het aandeel onbetaald juist groter voor de lagere inkomensgroepen.

Figuur 3.6 Deelname aan betaald aanvullend onderwijs daalt voor alle inkomensgroepen, deelname aan onbetaald aanvullend onderwijs stijgt bij lagere inkomensgroepen

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel 3.12 toont de mediane uitgaven per jaar aan de meest voorkomende vormen van aanvullend onderwijs in het po en het vo per inkomenscategorie. Bij de laagste inkomensgroepen zijn vaak te weinig waarnemingen, waardoor er geen uitgaven zijn getoond. Tussen de groepen vanaf euro 3.000 is geen duidelijk patroon zichtbaar. De uitgaven liggen over het algemeen relatief dicht bij elkaar, ongeacht het inkomen.

Tabel 3.12 Er zijn geen opvallende verschillen in mediane uitgaven aan aanvullend onderwijs tussen vo-lerlingen met ouders uit verschillende inkomensgroepen

Netto maandelijks inkomen in januari 2023	Mediane uitgaven per jaar bij betaalde deelname po			Netto maandelijks inkomen in januari 2023	Mediane uitgaven per jaar bij betaalde deelname vo		
	Bijles	Extra leerondersteuning	Oefenmateriaal		Bijles	Huiswerkbegeleiding	Examen-training
€0 - €2.000 (n=241)	-	-	€ 109	€0 - €2.000 (n=118)	-	-	-
€2.000 - €3.000 (n=290)	-	-	-	€2.000 - €3.000 (n=172)	-	-	-
€3.000 - €4.000 (n=536)	€ 850	-	€ 150	€3.000 - €4.000 (n=271)	€ 500	€ 2.028	€ 350
€4.000 - €6.000 (n=1.452)	€ 800	€ 775	€ 75	€4.000 - €6.000 (n=733)	€ 300	€ 1.200	€ 300
€6.000 - €8.000 (n=743)	€ 875	€ 1.632	€ 80	€6.000 - €8.000 (n=394)	€ 377	€ 1.150	€ 500
€8.000 of meer (n=379)	€ 1.000	€ 1.200	€ 90	€8.000 of meer (n=281)	€ 500	€ 2.000	€ 450

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

3.5 Redenen om niet deel te nemen

Ouders van kinderen die niet deelnemen aan aanvullend onderwijs, geven hiervoor hoofdzakelijk als reden dat de schoolprestaties van hun kinderen daar geen aanleiding toe geven. Van zowel ouders van kinderen in het po als in het vo, geeft 77 procent aan dat dit een reden is. 38 procent (po) en 32 procent (vo) van de ouders vindt dat de school voldoende begeleiding geeft en dat dat aanleiding is van het niet-gebruik van aanvullend onderwijs. De prijs en een beschikbaar aanbod lijken amper mee te spelen in de keuze om niet deel te nemen aan aanvullend onderwijs: 4 procent (po) en 6 procent (vo) van de ouders vindt aanvullend onderwijs te duur en 2 procent (po en vo) kon geen geschikte aanbieder vinden.

4 Praktijkvoorbeelden van aanvullend onderwijs

Dit hoofdstuk zoomt in op vier praktijkvoorbeelden van scholen, één uit het po en drie uit het vo, die handen en voeten geven aan aanvullend onderwijs. Scholen bieden alleen of samen met andere partijen verscheidene vormen van aanvullend onderwijs aan. Dit doen ze bij voorkeur met publiek gefinancierde aanbieders. Wat daarbij wel en niet tot aanvullend onderwijs kan worden gerekend houdt zich niet altijd aan de (gangbare) werkdefinitie van aanvullend onderwijs. De hieronder beschreven praktijkvoorbeelden zijn geaccordeerd door de scholen.

4.1 SiNTLUCAS

Voor dit portret is gesproken met een onderwijsmanager vmbo-team, leerlingbegeleider/ begeleidingscoördinator (tevens eerste aanspreekpersoon voor alle mentoren, co-mentor en coach), docent Engels (tevens coördinator van Erasmus+-programma) en student TU-bouwfysica en structureel ontwerpen (2 MSc-opleidingen)/docent bij natuurkunde/scheikunde en ondersteuner bij naschoolse huiswerkbegeleiding.

Achtergrondinformatie van de school:

Verstedelijkingsgraad: zeer sterk stedelijk

Schoolgrootte: ca. 497 leerlingen

Schooltype: vmbo-k, vmbo-gl en vmbo-tl

Achterstandsscore: 0 (56,48 zonder drempel)

Een vmbo-school met een duidelijk en ambitieus profiel

De SiNTLUCAS, met een vmbo-/mbo-vestiging in Eindhoven en een mbo in Boxtel, is een vernieuwende vakschool voor creatief talent. Het mbo in Eindhoven biedt vooral onderwijs voor de technische beroepen als game designer, software developer en media maker. In Boxtel wordt meer opgeleid voor de ambachtelijke beroepen. Denk aan restauratieschilder of creatieve vakmensen in glas, leer of textiel.

De SiNTLUCAS biedt voortgezet onderwijs voor leerlingen in vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg, gemengde leerweg en gemengde leerweg theoretisch en mbo op niveau 3 en 4. In de eerste twee leerjaren zitten de leerlingen bij elkaar in de klas. Het vmbo van SiNTLUCAS biedt het profiel Media, Vormgeving en ICT aan, kortweg: MVI. Ze leidt dus 'smal' op, voor de creatieve industrie. Het werken vanuit een profiel maakt dat de leerling meer keuzemogelijkheden en kansen krijgt om te onderzoeken welke opleiding en welk beroep het best bij hem/haar past. MVI is altijd een combinatie van theorie en praktijk. Het bestaat uit algemeen vormende vakken (avo-vakken), de beroepsgerichte profielvakken en beroepsgerichte keuzevakken. Wiskunde en natuurkunde/ scheikunde (één vak) zijn op school verplicht, omdat dit noodzakelijke vakken zijn voor toekomstige beroepsuitoefening. Binnen vmbo-t kunnen de leerlingen ook geschiedenis en economie volgen.

Recent heeft de school The future is real in een internationale competitie gewonnen (European Innovative Teaching Award van de Europese Commissie voor technologie, kunstmatige intelligentie, virtual reality en programmeren), waarmee ze (nogmaals) bevestigd kreeg op de goede weg te zitten.

Kleinschaligheid

De vmbo-afdeling in Eindhoven biedt naar eigen zeggen ambitieus onderwijs aan zo'n 500 leerlingen. Elk jaar starten er zo'n 127 nieuwe leerlingen (vijf eerstejaarsklassen), afkomstig van ruim 70 basisscholen uit de hele regio. De school is populair, heeft onder leerlingen en ouders een goed imago. Er is ruimte voor groei. Besloten is om volgend schooljaar te starten met een zesde eerstejaarsklas, mits ze voldoende docenten Nederlands, wis- en natuurkunde kunnen aantrekken. Zo'n 70 procent van de leerlingen stroomt vanuit het vmbo door naar het eigen mbo. De slagingspercentages van het vmbo van de afgelopen jaren zijn zeer hoog: 98-100 procent.

De school zegt veel 'gevoelige leerlingen' te hebben (extra ondersteuningsbehoeften bij autisme, dyslexie e.d.) die op een reguliere vmbo-school een hoge kans op uitval zouden hebben. De kleinschaligheid ('iedereen kent elkaar'), de sociale veiligheid ('je kunt jezelf zijn'), het passend onderwijs (veel extra ondersteuning binnen en buiten de klas) en het hechte team zijn ingrediënten die eraan bijdragen dat het een fijne school is, voor de leerlingen, maar ook voor de docenten die er werken.

Intake om kansengelijkheid te bevorderen

De school heeft jaarlijks rond de 200 aanmeldingen, meer dan ze kan plaatsen. Dit is ook de belangrijkste reden waarom ze willen uitbreiden. Ook leerlingen met een havo-advies tonen belangstelling voor de school wegens het unieke concept. Ze zouden met gemak kunnen doorgroeien naar 1.000 leerlingen. Daarom hanteert de SiNTLUCAS een intakeprocedure. In coronatijd hebben ze noodgedwongen blind moeten loten onder de aangemelde leerlingen, maar dat was verre van ideaal.

De intake bestaat er nu uit dat de leerlingen een portfolio inleveren op basis waarvan een selectie plaatsvindt. Maar op basis van ingeleverde opdrachten leerlingen selecteren is lastig en werkt bovendien kansengelijkheid in de hand. Als leerlingen ouders in de grafische industrie hebben, dan is dat vaak af te zien aan wat de leerlingen inleveren. Daarom gaat volgend jaar de intake veranderen. Het portfolio gaat eruit. Kandidaat-leerlingen worden uitgenodigd om op school te komen, waarbij ze drie uur de tijd krijgen om een opdracht uit te werken. Vervolgens vindt er een loting plaats. Hiermee wordt de (creatieve) invloed van ouders buiten de deur gehouden.

Krachtig en hoog intensief onderwijs

De school biedt relatief veel onderwijsuren aan. Tot voor kort werden in een schoolweek 35 lessen van 50 minuten aangeboden. Dit is onlangs teruggebracht naar 33 lessen. Leerlingen die het nodig hebben krijgen één uur per week coaching. Coaches bieden onder meer sociaal-emotionele ondersteuning en helpen bij 'leren leren' in de onderbouw.

De intentie is om zoveel mogelijk schoolwerk ook echt op school te houden. Leerlingen komen van heinde en verre, met soms lange reistijden van wel één tot twee uur (heen én terug). Als leerlingen dan thuis ook nog veel voor school zou moeten doen, dan worden de schooldagen erg lang. Zo nu en dan zijn er signalen van leerlingen, maar ook van docenten, dat er een hoog stressniveau is. Mede daarom is het PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting) aangepast. Er worden nu minder lessen gegeven en ook wordt er minder getoetst. "Hoewel de school ambitieus is, wil ze geen Harvard-achtige toestanden", aldus de onderwijsmanager. Dit betekent tegelijkertijd dat er minder herkansingen zijn, wat op haar beurt ook weer stressverhogend kan zijn.

Doorlopend onderwijsprogramma

De school heeft geen studiedagen voor docenten waardoor leerlingen op sommige dagen verspreid over het jaar thuis moeten werken. Wel zijn er in enkele weken verkorte roosters. Lessen vallen nagenoeg nooit uit. Er zijn niet of nauwelijks tussenuren. De school heeft een zogeheten 'schaduwrooster' (met een eerste en tweede docent die

'achtervang' kunnen bieden bij ziekte). Het moet dus heel gek lopen willen leerlingen noodgedwongen naar huis worden gestuurd. Zowel leerlingen als ouders zijn hier heel tevreden over.

Hecht onderwijsteam

De school is een fijne, maar tegelijk ook een veeleisende werkomgeving van docenten. De werkdruk wordt als vrij hoog ervaren, mede vanwege de vele activiteiten na schooltijd. Daarom wordt er kritisch gekeken naar het aanvullend onderwijs. Is deelname aan de Maker Faire¹⁶ bijvoorbeeld echt nodig, wat voegt het toe? En zo zijn er meer projecten die binnenkort tegen het licht worden gehouden.

Desondanks zijn de docenten op school nagenoeg allemaal enthousiast en betrokken, dat werkt aanstekelijk, er heerst een prettig werkklimaat, zeker geen klaagcultuur. Ook de docenten groeien door het onderwijs en de organisatie. Docenten worden goed gefaciliteerd in uren voor de taken die ze uitvoeren, er is steun vanuit de schoolleiding bij piekbelasting.

Veel verschillende vormen van (aanvullend) onderwijs

Voor de vmbo-onderwijstypen van de SiNTLUCAS is de financiering van de Rijksoverheid (meer dan) toereikend. Ze biedt met de eigen reguliere onderwijsmiddelen en de NP Onderwijsmiddelen diverse vormen van (aanvullend) onderwijs aan: bijles, huiswerkbegeleiding, examentraining, extra ondersteuning, keuzewerktijd (kwt) voor extra creatieve en sportactiviteiten. Wat er met het aanbod van aanvullend onderwijs gebeurt als de NP Onderwijsmiddelen stoppen, is onbekend.

Daarnaast is er deelname aan onder meer Sterk Techniek Onderwijs en Erasmus+ (internationaliseringsprogramma). Er wordt hierbij samengewerkt met het bedrijfsleven.

De school volgt de technologische ontwikkelingen op de voet en geeft dit een plek in het onderwijs. Denk aan een keuzevak als Robotica. Ook na reguliere schooltijd, in de avond of vrije weekenden, zijn er mogelijkheden om actief te zijn. Denk aan de Kunstveiling, Fashion Show, First Lego League, Tech Days en de Maker Faire. Tweemaal per jaar is er een themaweek, waarin er ook presentaties in de avond zijn.

Geen extra kosten

Vanwege het profiel van de school hebben de leerlingen een 'zware' laptop nodig die veeleisende software moet kunnen draaien. De school voorziet voor alle leerlingen in deze laptop, ouders hebben hier geen extra kosten aan. Wel blijven de laptops op school in de lokalen. De filosofie van de school is: alle leerlingen moeten kosteloos mee kunnen doen. Ze willen geen leerlingen uitsluiten. Dit geldt voor alle activiteiten in het kader van aanvullend onderwijs en ook voor de buitenlandse activiteiten in het kader van Erasmus+.

Aanvullend onderwijs is vrijblijvend

De deelname aan vormen van aanvullend onderwijs (huiswerkbegeleiding, bijles e.d.) is in principe vrijblijvend en deels op inschrijving (buitenschoolse projecten). De school streeft ernaar dat huiswerkbegeleiding en/of bijles niet nodig zijn, maar er zijn nu eenmaal leerlingen die een extra steuntje in de rug kunnen gebruiken. Er is een vorm van 'zachte dwang' om sommige leerlingen deel te laten nemen aan huiswerkbegeleiding en/of bijles. Dit is het geval als leerlingen achterlopen in een vak of moeite hebben om zich de stof eigen te maken. De school merkt dat een deel van de instromende leerlingen vanuit het basisonderwijs een achterstand heeft bij rekenen/wiskunde. Soms vindt aanmelding plaats via de mentor. In incidentele gevallen wordt contact gelegd met de ouders om leerlingen

¹⁶ De Maker Faire in Eindhoven is een tweedaags festival waarin een podium wordt geboden aan creatieven, uitvinders, designers, kunstenaars, hackers, ingenieurs, ontwikkelaars, architecten, game-designers, modeontwerper studenten en hobbyisten, om hun projecten te presenteren.

in de huiswerkklas te krijgen en streven ze een aanwezigheidsplicht na. De huiswerkbegeleiding en bijles bestaan overigens al lang, dit had de school ook al in de tijd vóór corona. Het voorziet in een blijvende behoefte om bij de les te blijven en het diploma te behalen.

De huiswerkbegeleiding wordt elke dag, van maandag t/m vrijdag, aangeboden van ca. 15.00-16.30 uur in een vast lokaal. Het tegenoverliggende computerlokaal staat ook ter beschikking voor het maken van posters, presentaties, fotobewerking e.d. Er zijn elke dag een leerlingbegeleider en ondersteuner aanwezig. Er neemt elke dag een handjevol leerlingen aan deel. Zo aan het begin van het schooljaar is het nog vrij rustig, maar naarmate het jaar vordert en de toetsen in zicht komen wordt het drukker met gemiddeld zo'n 10 leerlingen per dag. Ouders zijn niet direct betrokken bij de (voortgang van hun) kinderen die deelnemen aan huiswerkbegeleiding.

Volgens de ondersteuner van de huiswerkbegeleiding waarmee is gesproken bloeien de leerlingen op. Soms komen leerlingen met enige tegenzin deelnemen aan huiswerkbegeleiding, vooral als ze worden 'gestuurd' door hun mentor. Maar na verloop van tijd nemen de motivatie en het vertrouwen toe en is de uitwerking op het leren en de werkhouding positief.

Geen commerciële bureaus

De school biedt deels zelf vormen van aanvullend onderwijs, maar ook met de hulp van onder andere wis-, natuur- en scheikundestudenten van de TU Eindhoven (via U-Flex, het uitzendbureau van de TU Eindhoven). De school stelt zich op het principiële standpunt om geen commerciële bureaus in te huren voor het verzorgen van aanvullend onderwijs. Dat vinden ze 'veel te duur'. Bovendien heeft de school zelf veel draagkracht en een team van bevlogen docenten.

Studenteninzet bij aanvullend onderwijs

Lange tijd had de school een ruime vakgroepsectie wiskunde, natuurkunde en scheikunde (verplichte vakken op school). Maar omdat het lerarentekort uiteindelijk ook de SiNTLUCAS raakte, zag de school een goede mogelijkheid om studenten in deze vakken aan te trekken om zo de vaste docenten tijdens en na de lessen te kunnen ontlasten en op de been te houden. In die tijd gaven de eigen docenten zelf de huiswerk- en bijlessen na schooltijd, en dat zorgde voor veel werkdruk bij een tekort aan docenten.

Het aantrekken van TU-studenten is min of meer toevallig tot stand gekomen. Het initiatief daartoe lag bij U-Flex, die deze studenten in de aanbieding had. Er is een groepssollicitatie geweest waaraan zeven studenten deelnamen. Sinds februari 2023 heeft de school drie studenten die één tot twee dagen op school zijn. Het is niet zo dat iedere student ook geschikt is voor het onderwijs en lesgeven. Sommige studenten zijn zelf heel kundig in wis-, natuur- en scheikunde, maar in de omgang met de leerlingen zijn ze bijvoorbeeld minder vaardig. Ook is lesgeven aan een hele groep niet voor iedereen weggelegd. Daarom zijn er ook studenten niet geselecteerd of die na enige tijd vertrekken.

De school ervaart dat een deel van de vmbo-leerlingen moeite heeft met wiskunde en/of natuurkunde/scheikunde. Twee van de drie studenten zijn aanwezig tijdens deze lessen, maar zijn ook betrokken bij het verzorgen van huiswerkbegeleiding in de huiswerkklas, één-op-één onderwijs (tutoring) of het begeleiden van kleine groepjes na schooltijd. De TU-studenten helpen de leerlingen tijdens de les met zelfstandig werken, maken en kijken ook toetsen van de leerlingen na.

Als in de leerlingbespreking met de mentor blijkt dat een leerling baat heeft bij hulp buiten het standaardonderwijs om, dan wordt dit in gang gezet. Het is bij de school bekend dat niet alle leerlingen een stimulerend thuis klimaat

hebben of mogelijkheden om thuis te werken aan opdrachten. In die gevallen is het fijn dat de school iets voor hen organiseert. Bij de organisatie hiervan is overigens ook onderwijsondersteunend personeel betrokken.

Het 'cognitieve verschil' tussen de vmbo-leerlingen en academische studenten vormt geen noemenswaardig probleem. De TU-studenten zijn enthousiast en hebben plezier in hun vak. Ze zijn geduldig en blijven rustig in de begeleiding van de leerlingen. Eén van de TU-studenten (met een tweedegraads onderwijsbevoegdheid, behaald tijdens de studie) staat sinds het begin van dit schooljaar ook twee dagen voor de klas (2 tweedejaarsklassen, elk 2 lesuren) en geeft bovendien ondersteuning in de huiswerkklas na schooltijd. Deze student, tevens docent en ondersteuner, vindt het werken met de leerlingen "superleuk". Vooral het meekrijgen van de leerlingen bij moeilijke lesstof waar ze niet in zijn geïnteresseerd vindt ze heel leuk en geeft haar goede energie. Een tijdje geleden zei één van de leerlingen tegen haar: "U komt ons redden!". Dat maakt dat ze er veel plezier in heeft. Of ze uiteindelijk voltijds voor de klas gaat staan weet ze nog niet. Ze wil eerst haar twee masteropleidingen voltooien.

Studenten ontlasten de docenten

De inzet van studenten verlicht het werk van docenten. Ze brengen een prettige dynamiek en vernieuwing. Ze vertegenwoordigen een nieuwe, jonge generatie. De TU-studenten kennen de nieuwste software en hebben digitale vaardigheden die de docenten niet altijd in huis hebben. Ze zijn onderdeel van het onderwijsteam, vooral verbonden met de vaksecties wis-, natuur- en scheikunde. Om de studenten in te werken lopen ze veel mee in de lessen (afkijken). Zo leren ze een deel van de benodigde pedagogiek en didactiek. De orthopedagoog van de school heeft de studenten begeleid om de leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften goede begeleiding te kunnen bieden. "Je wilt graag dat de uitleg van de lesstof op één en dezelfde manier wordt uitgelegd", aldus de leerlingbegeleider. Ook zijn er intervisiebijeenkomsten voor de studenten. De studenten worden niet 'voor de leeuwen gegoid'.

Keuzewerktijd

De school biedt hiernaast ook keuzewerktijd (kwt) aan voor de leerlingen. Dit staat vast op het rooster. Dit is in de ogen van de school ook een vorm van aanvullend onderwijs. Tijdens kwt kunnen de leerlingen zelf kiezen waar ze aan willen werken. Er zijn workshops en projecten zoals Fashion en Drone Vliegen.

Examentraining en faalangstreductie

In het laatste jaar van school wordt er verplichte examentraining aangeboden. Dit vervangt in die periode de reguliere lessen. Zo worden de examenleerlingen goed voorbereid op de landelijke examens. Voorheen werd dit door een schoolmaatschappelijk werker gedaan, nu wordt dit gegeven door de leerlingbegeleider. Vanaf volgend jaar wordt er ook faalangstreductie verzorgd. De school probeert er alles aan te doen om de leerlingen het diploma te laten behalen.

Gemotiveerde leerlingen

De school bevindt zich in een bevoorrechte positie waar ze zelf hard voor heeft gewerkt en nog werkt. Ze trekken leerlingen aan die weten wat ze willen en gemotiveerd en ambitieus zijn in wat ze doen. De school laat niemand tussentijds los, de aantallen leerlingen die blijven zitten, afstromen naar een lager onderwijstype of uitvallen zijn verwaarloosbaar klein. De leerlingen groeien in zelfvertrouwen als ze eenmaal op school zitten. Hier draagt ook het aanvullend onderwijs aan bij. "Je kunt niet alleen in het leslokaal leren", zo zegt de docent Engels waarmee is gesproken.

4.2 Het 4^e Gymnasium

Voor dit portret is gesproken met de rector, afdelingsleider middenbouw, coördinator onderwijsondersteuning (tevens oud-leerling) en een leerling.

Achtergrondinformatie van de school

- Verstedelijkingsgraad: zeer sterk stedelijk
- Schoolgrootte: 818 leerlingen
- Schooltype: categoriaal gymnasium
- Achterstandscore: 0 (zonder drempel: 43,84)

Het 4e Gymnasium streeft ernaar om in de leerling- en medewerkerspopulatie een afspiegeling te zijn van de Amsterdamse samenleving en haar diversiteit. De rector licht toe dat het gymnasium vaak een gebrek heeft aan diversiteit en hij zou dit graag anders zien: *“We hebben een heel diverse groep leerlingen. Leerlingen die nooit naar een museum zijn geweest en geen geld hebben voor de krant tot aan leerlingen die dat wel hebben, de meer stereotyperende gymnasiumleerlingen. De diversiteit is bij de instroom heel groot en we hebben ons onderwijs zo ingericht dat we hierop in kunnen spelen.”*

Dit betekent dat er vanuit de school aandacht is voor de ondersteuning thuis en de inrichting van de thuisomgeving. Is er thuis een ruimte om te leren? Kunnen ouders ondersteunen bij de leerstof? En hebben ouders kennis over hoe de school en het onderwijs werkt? *“Daar hebben we aanvullend onderwijs voor ingericht, zodat leerlingen een rustige werkplek hebben en ondersteuning krijgen”,* aldus de rector.

De inzet van (oud-)studenten

De coördinator van de huiswerk- en bijlesgroep legt uit dat er een pool is van (oud-)studenten, die leerlingen afwisselend begeleiden in de huiskamer, huiswerk- en/of bijlesgroep geven. De school is zes jaar geleden begonnen met de initiatieven voor aanvullend onderwijs.

Huiskamer

Vijf dagen per week is tussen 13:00 en 18:00 uur de Huiskamer beschikbaar. Deze plek in de school functioneert volgens de coördinator onderwijsondersteuning om leerlingen in hun 'zorgbehoefte' te voorzien: *“Leerlingen kunnen hier een broodje eten, theetje drinken en relaxen. Dat is een stukje zorg.”* Er is aandacht voor de executieve functies en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Sommigen van hen komen elke middag, bijvoorbeeld omdat ze thuis geen rustige omgeving hebben. Zo zegt een leerling: *“Ik ga meestal, omdat het een heel rustige en fijne plek is. Thuis is er veel geluid en rumoer door muzikanten en mijn bellende moeder. Het is ook gewoon heel gezellig en er is altijd eten en drinken.”*

Anderen komen voor de sociale interactie en sociale veiligheid. Zo zouden er veel leerlingen van de LGBTQIA+-community zich thuis voelen bij de Huiskamer en elkaar opzoeken. De leerling vertelt ons dat ze een hele nieuwe vriendengroep heeft door de Huiskamer met leerlingen, waar ze anders nooit mee in contact was gekomen.

Huiswerkgroep

De huiswerkgroep is voor kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte. Dit gaat om zo'n 10 procent van de leerlingen (70-80 leerlingen), die tweemaal per week deelnemen aan de huiswerkgroep. Onder begeleiding van een (oud-)student kunnen leerlingen werken aan hun huiswerk (vakinhoudelijk), maar is er ook juist aandacht voor de executieve functies. De huiswerkgroep draagt bij aan de missie van de school om diversiteit aan leerlingen aan

te trekken en vast te houden. Volgens de coördinator onderwijsondersteuning is het doel dat de leerlingen die in eerste instantie behoefte hebben aan de huiswerkgroep, uiteindelijk zelfstandig thuis huiswerk kunnen maken.

Bijles

De georganiseerde bijles buiten schooltijd is ontstaan naar aanleiding van de vakinhoudelijke achterstanden als gevolg van de coronacrisis. Het initiatief bleek succesvol en is toen doorgezet. De bijlessen worden in kleine groepjes gegeven, waarbij leerlingen extra vakinhoudelijke hulp krijgen. Afgelopen schooljaar maakten 180 leerlingen gebruik van de bijlesgroepen (40 à 50 leerlingen per week). Er worden maximaal drie leerlingen per bijlesdocent geplaatst. Dit zijn leerlingen uit verschillende klassen en leerjaren, waardoor volgens de coördinator onderwijsondersteuning 'rust' ontstaat. De leerlingen kunnen zelf intekenen op het moment dat het hen uitkomt. Ook de ouders en verzorgers kunnen die planning inzien. Sommige leerlingen hebben alleen baat bij één-op-één begeleiding. Voor die leerlingen worden concrete afspraken gemaakt en wordt maatwerk geboden.

(Oud-)student als rolmodel

Bij deze initiatieven voor aanvullend onderwijs wordt rekening gehouden met de match tussen de bijlesdocent en de leerling. Het is belangrijk dat de leerling zich herkent in de student die de ondersteuning verzorgt. Het kan volgens de coördinator onderwijsondersteuning namelijk helpen als dit een rolmodel is, waarmee de leerling zich kan identificeren. Dit wordt bevestigd door de leerling die wij spraken: *"Het zijn oud-leerlingen van de school, dus die kennen de stof en leerboeken. Dat is fijner dan docenten. De oud-leerlingen zaten kortgeleden op school en weten ook hoe stressvol het kan zijn, dus die kunnen zich goed verplaatsen in ons."* Ze geeft ook aan wel eens buiten de school aanvullend onderwijs gehad te hebben, maar hier minder aansluiting vond met de docenten omdat ze de methodes niet goed kenden.

Taalatelier

Voor het Taalatelier, een andere vorm van aanvullend onderwijs, wordt buiten het curriculum van de leerling aandacht besteed aan de taalvaardigheid in het Nederlands. De afdelingsleider middenbouw legt uit: *"Het gaat om kinderen die wel slim genoeg zijn, maar van huis uit niet de middelen hebben meegekregen."* Taalatelier is een vorm van toets- en examentraining, waarbij aandacht besteed wordt aan de taal en vraagstelling in toetsen. Dit betreft taalgericht vakonderwijs, waarbij gekeken wordt hoe taalbegrip bijdraagt aan het vergroten van vakinhoudelijke kennis. De taalcoördinator (Nederlands docent) analyseert samen met een vakdocent en ongeveer twaalf leerlingen de vraagstelling. De taalcoördinator organiseert dit vanuit haar functie in de commissie taalbeleid, de vakdocenten doen vrijwillig mee met dit initiatief.

Het liefst zou de afdelingsleider middenbouw het vakgerichte onderwijs breder trekken: *"Ik zou liever willen dat alle docenten dit doen in lessen en dat er helemaal geen aanvullend onderwijs nodig is. De behoefte is er, dus we moeten met het team wat aanpassen en maatwerk binnen het onderwijs regelen. We zijn nu eromheen aan het ondersteunen. Je wilt helemaal niet dat er buiten het onderwijs aanvullend onderwijs gezocht wordt."*

Financiering

De financiering van aanvullend onderwijs heeft door de jaren heen verschillende vormen gehad. Oorspronkelijk betaalden de ouders voor de deelname van hun kinderen, met uitzondering van de ouders die de financiële middelen hier niet voor hadden. Omdat Het 4e Gymnasium deze ondersteuning zo belangrijk vindt, zijn de kosten bij de school komen te liggen. Eerst kon het bekostigd worden vanuit de NP Onderwijsmiddelen, nu wordt er gekeken of het samenwerkingsverband (een deel van) de kosten kan opvangen. Als dit niet lukt, komt de financiering mogelijk weer bij de ouders te liggen, maar dit wordt als minst wenselijke scenario gezien.

De (oud-)studenten krijgen betaald vanuit Tempoteam. De school betaalt aan Tempoteam, daardoor kost het aanbod aanvullend onderwijs in verhouding veel geld. Maar dit lijkt nu de enige mogelijkheid om de studenten op deze manier aan de school te verbinden, omdat er volgens de rector anders sprake is van een 'verkapte arbeidsrelatie'. Daarnaast biedt deze organisatievorm de mogelijkheid om controle uit te oefenen op de kwaliteit, aangezien de school bepaalt welke (oud-)studenten in aanmerking komen en er afgestemd kan worden met wat er tijdens de reguliere onderwijstijd gebeurt.

Toegankelijkheid

De doelgroep die gebruikmaakt van het aanbod wisselt. De school heeft flyers met informatie over de Huiskamer, huiswerkgroep en bijles voor leerlingen en het thuisfront, waarop informatie en de route van aanmelding omschreven worden. Bij aanmelding wordt gekeken naar wie het écht nodig heeft en voor wie er mogelijk andere wegen zijn.

Voor de toeleiding naar de huiswerkgroep wordt gebruikgemaakt van een 'tweetrapsverificatie': de mentor meldt de leerling die in aanmerking komt voor een bepaalde vorm van het aanvullend onderwijs aan bij de afdelingsleider en die weegt de behoefte af tegen de beschikbare ruimte in de huiswerkgroep. Er is voor deze manier gekozen, omdat het aanbod erg gewild is onder de leerlingen en de school wil voorkomen dat er geen plek is voor de leerlingen die er écht behoefte aan hebben. De afdelingsleider heeft overzicht over alle leerlingen en daarmee kunnen de kwaliteit en het doel van het aanvullend onderwijs worden bewaakt.

Deelname aan de Huiskamer is op vrijwillige basis en er worden dan ook geen absenties gemeld. Een voorwaarde om deel te nemen aan het aanbod is de eigen motivatie en dat is merkbaar volgens de coördinator onderwijsondersteuning: *"Het voelt niet als een strafkamp, ze zijn op tijd en het is gezellig. In de werklokalen gaan ze in stilte aan het werk, minimaal 1,5 uur per week."*

Aansluiting van aanvullend onderwijs op het regulier aanbod

Op Het 4e Gymnasium is de aansluiting van aanvullend onderwijs bij wat er tijdens schooltijd gebeurt van belang. De wisselwerking tussen bijlesdocenten (de studenten) en de reguliere docenten is op basis van afspraken. De coördinator onderwijsondersteuning is als het ware een spil in het web en kan de verbinding maken tussen de leerling, (oud-)student, vakdocent, mentor en het zorgteam (zorg coördinator en schoolpsycholoog). De coördinator onderwijsondersteuning is zelf leerling geweest op de school en benoemt dat de meeste studenten die begeleiding bieden ook oud-leerlingen zijn. Ze merkt dat de studenten zich daarom verbonden voelen aan de school: *"Succes zit 'm in de kleinschaligheid, door betrokkenheid van oud-leerlingen. Er is minder een sfeer van komen en gaan."* Ook de leerling beaamt dit en legt uit dat de oud-studenten vaak dezelfde leerkrachten gehad hebben als zij, waardoor ze ook hun manier van lesgeven kennen.

Effecten zijn lastig meetbaar

De enige manier om te weten wat de effecten zijn van het aanvullend onderwijs is door ermee te stoppen. Soms stoppen leerlingen zelf met het aanbod, maar komen ze na verloop van tijd terug om hun vaardigheden (opnieuw) te versterken. Dit impliceert dat het aanvullende onderwijs daadwerkelijk tot resultaten leidt. Als je het aan een leerling zelf vraagt, krijg je een helder antwoord: *"Ik merk eigenlijk wel dat ik beter word in de vakken. Ik heb het gevoel dat ik er iets aan heb en ik haal ook betere cijfers."*

Ook met betrekking tot het Taalatelier duidt de feedback van leerlingen op een positief effect van het initiatief. Leerlingen ervaren volgens de afdelingsleider middenbouw een soort 'aha moment'. Leerlingen leren buiten het curriculum beter snappen hoe taal werkt, iets waar tijdens de reguliere schooltijd niet altijd aandacht voor is.

4.3 IKC De Stek

Voor dit portret zijn we op schoolbezoek geweest om het aanbod voor aanvullend onderwijs te observeren. Daarnaast zijn de schoolleider, intern begeleider, een leerkracht en een leerling gesproken over het aanbod.

Achtergrondinformatie van de school:

- Verstedelijkingsgraad: niet stedelijk
- Schoolgrootte: 42 leerlingen
- Schooltype: IKC - po
- Achterstandsscore: 0 (zonder drempel 22,5)

Integraal kindcentrum (IKC) De Stek in het Gelderse Est is één van de kleinste integrale kindcentra (0-12 jaar) in Nederland. Bij binnenkomst hangt een huiselijke en warme sfeer. Een aantal kinderen speelt en anderen zijn aan het werk. Tussendoor wandelt een vrolijke hond, die ook bij de allerjongste kinderen in de smaak valt. Het is een kleine school, waar de lijntjes kort zijn en er ruimte is voor maatwerk en ondersteuning.

IKC De Stek is een Gezonde School, waar gratis schoolfruit, natuuronderwijs en 'beweegtussendoortjes' aangeboden worden. Er wordt gewerkt met combinatiegroepen (0-1-2, 3-4-5 en 6-7-8). De Stek geeft onderwijs op maat en bijna 80 procent behaalt het streefniveau op taal en rekenen (de afgelopen jaren behaalt nagenoeg 100 procent referentieniveau 1F).

Een deel van de leerlingen komt uit families die al generaties lang in Est (of omgeving) wonen. Thuis wordt soms dialect gesproken en de woordenschat is soms zwak. Daarnaast is Nederlands voor 20 procent van de leerlingen niet de eerste taal. Vanwege de kleinschaligheid is de school aantrekkelijk voor leerlingen die op een andere school moeilijk tot leren komen. Dit is ongeveer 28 procent van de leerlingen en zij komen vaak met een achterstand binnen op IKC De Stek.

Hoge verwachtingen

Om maatwerk te bieden wordt een 'Growth Mindset' gehanteerd. Deze mindset betekent dat het niet erg is als je iets nog niet kunt, maar er wordt wel vanuit gegaan dat je door oefenen en hulp vragen verder kunt komen met leren. Dit betekent dat de onderwijsprofessionals op IKC De Stek samen met de leerlingen kijken welke mogelijkheden er zijn om tot leren te komen. Daarmee hebben de onderwijsprofessionals hoge verwachtingen van de leerlingen.

Sommige ouders benaderen een remedial teacher als hun kind niet goed tot leren komt. De schoolleider vertelt ons dat een remedial teacher vaak naar externe factoren kijkt en de omstandigheden waarin het kind ontwikkelt probeert te beïnvloeden. Ze zegt: "Wij zijn daar niet altijd happig op, we doen het liever zelf. We kijken naar de houding en eigenschappen van het kind." Hoe doen zij het zelf? Onder andere door hun aanbod voor aanvullend onderwijs: 'Bijspijkeren' na schooltijd. Het beleid voor het bijspijkeren is overigens niet op papier vastgelegd.

'Bijspijkeren'

Na de reguliere lessen is er de mogelijkheid voor alle leerlingen om nog even te blijven en verder te werken aan 'moeilijkheden' van die dag. Ze leren verantwoordelijkheid nemen voor hun werk doordat het af en goed moet zijn. Kinderen die blijven voor het bijspijkeren, werken met de leerkracht aan doelen voor de langere termijn. Ze werken aan spellingcategorieën die ze moeilijk vinden, rekendoelen die niet beheerst zijn, ze oefenen technisch lezen of leren hoe ze thuis kunnen leren voor een toets. De leerkracht die het bijspijkeren verzorgt, kent de leerling en de lesstof. Zij stelt een les- en oefenprogramma samen per leerling dat wordt uitgevoerd tijdens het bijspijkeren. Het bijspijkeren vindt elke dinsdag- en donderdagmiddag plaats tussen 14.30 en 15.00 uur (direct na schooltijd). Er wordt een rooster gemaakt waar de instructietijd van de leerkrachten wordt verdeeld over groepjes en individuele leerlingen. Dit gebeurt in blokjes van een kwartier. Leerlingen hebben naast de instructie ook (bijna) altijd een deel zelfstandige verwerking. De meeste leerlingen komen standaard twee keer per week bijspijkeren. Gemiddeld zijn er acht kinderen per week die gebruikmaken van dit aanbod. Het is nooit verplicht, maar de kinderen (of hun ouders) willen het graag zelf.

Als er op korte termijn getoetst wordt, wordt hier extra aandacht aan besteed tijdens het bijspijkeren. Leerlingen die moeite hebben met het thuis leren van toetsen, kunnen dan ook aansluiten.

Tijdens het schoolbezoek observeren we hoe het bijspijkeren verloopt. De leerlingen zitten in twee lokalen. In het ene lokaal wordt hardop geoefend met lezen en rekenen, waarbij de leerkracht één-op-één met de leerling zit en hem begeleidt. In de klas er tegenover werkt een aantal leerlingen zelfstandig aan taal, spelling of rekenen. Een klein groepje zit bij een leerkracht en krijgt instructie. De leerlingen ervaren de extra onderwijstijd niet als vervelend en weten waarvoor ze het doen. Zo vertelt een leerling: *"Ik vind het niet erg om te bijspijkeren, ik weet dat ik er slimmer van word, dus dat is waarvoor ik het doe."*

Financiën en toegankelijkheid

Het bijspijkeren is bedoeld voor leerlingen met lees- en spellingsproblematiek en/of werkhoudingsproblematiek. Vaak speelt de thuissituatie een rol in de behoefte om deel te nemen aan het bijspijker-halfuurtje. Sommige leerlingen krijgen vanuit huis minder ondersteuning, doordat ouders de Nederlandse taal niet beheersen (NT2 leerlingen). Deze leerlingen kunnen bijvoorbeeld na schooltijd blijven hangen bij het bijspijkeren om te lezen. Als er verwacht wordt dat een leerling baat zou hebben bij het bijspijkeren, wordt contact gezocht met de ouders en om toestemming gevraagd. Ook ouders kunnen hun kind aanmelden. Ouders hoeven geen financiële bijdrage te betalen en reageren tot nu toe altijd positief.

Het bijspijkeren wordt vanuit de school betaald, maar heeft de afgelopen jaren geen eenduidige financiering gekend. Het initiatief is ontstaan met geld van het inhaal- en ondersteuningsprogramma na corona (subsidie via DUO). Momenteel wordt het bijspijkeren gerealiseerd door middelen vanuit de lumpsum en de vrijwillige inzet van de leerkrachten. Zij krijgen een half uur per week extra uitbetaald, maar dit dekt niet de volledige investering voor het bijspijkeren.

Aansluiting van het reguliere en het aanvullende onderwijsaanbod

Door de kleinschaligheid op IKC De Stek kennen alle onderwijsprofessionals alle leerlingen en vice versa. Dit betekent dat de leerkrachten die betrokken zijn bij het aanvullend onderwijs heel goed weten wat er onder reguliere onderwijstijd gebeurt en wat de kinderen nodig hebben tijdens het bijspijker-halfuurtje. "Je houdt zelf goed zicht op wat de leerling beheerst en wat niet", aldus de schoolleider.

Ook de intern begeleider legt uit dat het succes van het initiatief grotendeels toe te schrijven is aan de gedrevenheid van de onderwijsprofessionals. Zij zien liever niet dat leerlingen voor aanvullend onderwijs bij externe partijen

aankloppen: *“We willen het zelf doen, want je kunt makkelijker aansluiten bij de behoefte van de kinderen en aansluiten bij de hiaten die we zien. Je kunt er beter grip op houden als je het zelf doet.”*

Daarmee is de tijd efficiënt in te vullen en zijn de werkzaamheden onder en buiten de reguliere onderwijstijd met elkaar vervlochten. Denk bijvoorbeeld aan de voorbereiding voor het bijspijkeren en de bijbehorende administratie.

Effect door aanvullend onderwijs

Zodra gesignaleerd wordt dat een leerling moeite heeft met lezen of spelling, wordt er intensieve begeleiding geboden (zowel binnen als buiten schooltijd). Tot nu toe komen daardoor weinig leerlingen in aanmerking voor een dyslexie-verklaring. *“Doordat je specifiek bezig bent met een leerling, kun je bieden wat het nodig heeft”*, aldus de intern begeleider.

De intern begeleider geeft een voorbeeld van een jongen die vanuit het speciaal onderwijs kwam en een lage cito-score had op spelling, binnen een half jaar een positieve leercurve liet zien. Ook benoemt een leerkracht dat twee leerlingen met een NT2-achtergrond zichtbaar profijt hebben gehad van het bijspijkeren: *“De taalontwikkeling is zo bijgetrokken dat ze geen bijspijkeren meer nodig hebben en we gaan dan ook niet door als het niet meer nodig is.”* Sommige leerlingen hebben meer onderwijstijd nodig om tot leren te komen en het is dan fijn dat die tijd er is.

4.4 Mondial College

Voor deze casusbeschrijving zijn we op schoolbezoek geweest om verschillende betrokkenen te spreken. We hebben gesproken met de locatiedirecteur, teamleider onderbouw, afdelingscoördinator bovenbouw, docent (voornamelijk bovenbouw), projectleider onderwijsontwikkeling (i.h.k.v. NP Onderwijs) en twee leerlingen.

Achtergrondinformatie van de school:

- Verstedelijkingsgraad: sterk stedelijk
- Schoolgrootte: 515 leerlingen
- Schooltype: vmbo-k, b en g
- Achterstandsscore: 226,67 (zonder drempel 315,48)

Het is de dag van de leraar, door het Mondial College omgedoopt tot de dag van het onderwijs, en dat betekent een vrolijke ontvangst als we de school binnenlopen. Een rode loper, muziek en feeststemming en aandacht voor iedereen die werkt op de school. Een kenmerkende binnenkomst bij een school waar de persoonlijke band en aandacht voor elkaar centraal staan.

Het Mondial College in Nijmegen bestaat uit twee locaties. De Meeuwse Acker, de locatie waarop deze casus inzoomt, biedt vmbo-basis, kader en gemengd aan iets meer dan 500 leerlingen. De andere locatie, Leuvenbroek, biedt mavo, havo en vwo aan. Op de Meeuwse Acker komen leerlingen terecht in een van de drie soorten brugklassen: basis/kader, kader/theoretisch en de gemengde leerweg. De klassen zijn klein, met 16 tot 18 leerlingen per klas. Dat betekent dat er veel ruimte is voor maatwerk en persoonlijke aandacht. Dit zie je door de hele school terug: docenten en leerlingen kennen elkaar en drie keer per week beginnen leerlingen hun ochtend bij hun mentor en in hun slogan: *“Het draait om jou!”*

De leerlingen van het Mondial College

“Onze leerlingen komen vaak met een rugzak naar school en weten niet altijd hoe ze dingen op orde moeten krijgen dus we helpen ze met veel dingen: op gedrag, maar ook boeken bij je hebben, je tas inpakken. Je begint daarmee eigenlijk al met 1-0 achter aan de les”, zo omschrijft de afdelingscoördinator de populatie op school. Veel leerlingen op het Mondial College komen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status en er is regelmatig problematiek thuis of een onrustige thuissituatie. Dat leidt ertoe dat leerlingen vaak binnenkomen met achterstanden op school. Daaraan voegt de teamleider toe: *“En ze hebben op de basisschool vaak gehoord dat ze het niet kunnen en dat ze niet slim zijn, dus de motivatie ontbreekt daardoor ook vaak.”* De school ziet het daarom als haar taak om leerlingen te laten zien dat ze heel erg nodig zijn in de samenleving en welke belangrijke beroepen ze kunnen gaan uitvoeren. Daar is dan ook al vanaf het eerste leerjaar aandacht voor, net zoals voor het in kaart brengen van talenten. Niet alleen om perspectief te bieden, maar ook omdat het leerlingen duidelijk maakt waarom ze bepaalde zaken moeten leren om hen zo te motiveren.

Eigen keuzes maken

Op het Mondial College krijgen leerlingen op verschillende manieren de kans om hun eigen schoolloopbaan vorm te geven. Zo krijgen leerlingen in het eerste jaar twee uren per week en in het tweede jaar een uur per week MyChoice. Tijdens de MyChoice-uren kunnen leerlingen kiezen uit een breed palet van lessen: van sport of muziek tot extra ondersteuningsuren in vakken die ze lastig vinden of ‘leren plannen’. Na de tweejarige brugklas kunnen leerlingen kiezen voor één van de vijf praktijkprofielen: ‘Bouwen, wonen, interieur’, ‘Economie en ondernemen’, ‘Produceer, installeren, energie’, ‘Zorg en welzijn’ en ‘Horeca, bakkerij, recreatie’.

Daarnaast is er veel extra aanbod om de leerlingen op verschillende manieren klaar te stomen voor hun toekomst. *“Het gaat hier op school juist om alles wat er om de lessen heen zit, niet alleen om de lessen”* stelt de opleidingscoördinator. Zo wordt er ook veel aandacht besteed aan gezondheid. Het Mondial College is een Gezonde School en biedt onder andere pauzesport, ontbijt op woensdagochtenden voor leerlingen die dit willen en ze zorgen voor fruit in de klas. Tevens is in het kader van School en Omgeving recent het FitLab van start gegaan, waar leerlingen na schooltijd met een leefstijlcoach werken aan doelen omtrent een gezonde leefstijl. Ook het jongerenwerk is een nauwe samenwerkingspartner. Zij bieden twee keer per week een activiteit aan en zijn een bekend gezicht: *“Zij kennen leerlingen ook vanuit de wijk en kennen soms ook hun ouders.”* De school is tot slot echt een plek waar leerlingen samen kunnen komen: *“We hebben grote groep leerlingen die hier blijft hangen. Voor de kinderen is het fijn dat dat kan, maar het geeft ook aan dat ze het thuis niet zo makkelijk hebben.”* Verschillende keren horen we terug dat de school graag een plek wil zijn die hier ruimte voor biedt, waar leerlingen na schooltijd kunnen leren, sporten en bijvoorbeeld met kunst en cultuur in aanraking kunnen komen.

Brede ondersteuning en inzet van onderwijsassistenten

Op het Mondial College is de visie: *“Geloven in groei”*. Belangrijke kernpunten daarbij zijn het werken aan eigen talenten, regie nemen en samenwerken met je omgeving. Docenten zijn nieuwsgierig naar de leerlingen, er is veel aandacht voor de persoonlijke band en leerlingen worden uitgedaagd om dingen zelf te doen. Daarnaast gebeurt er zowel binnen als buiten de lestijd veel om leerlingen te ondersteunen. Kijkend naar het reguliere curriculum zit de school aan de bovenkant van de urennorm, maar zoals gezegd gebeurt ook daarbuiten veel. Leerlingen worden op het Mondial College in de breedste zin van het woord ondersteund. Om dit mogelijk te maken zijn er veel onderwijsassistenten in dienst. Zij ontlasten op verschillende manieren de docenten, zowel binnen als buiten de reguliere onderwijstijd. Zo halen de onderwijsassistenten leerlingen uit bepaalde lessen om hen één-op-één te begeleiden, worden ze ingezet als extra handen in de klas om kleinere groepen uitleg te geven en geven ze huiswerkbegeleiding of bijles. *“Het is echt heel waardevol om zoveel onderwijsassistenten toe te kunnen voegen aan het team, bovenop de formatie. We willen zoveel mogelijk in de klas laten plaatsvinden, en dus zo min mogelijk*

aanvullend en naschools. Iedere klas verdient eigenlijk een onderwijsassistent die meeloopt, meekijkt en meedenkt. Dat zou heel veel betekenen", benadrukt de locatiedirecteur het belang van de onderwijsassistenten.

Huiswerkbegeleiding en bijles

Het Mondial College biedt huiswerkbegeleiding en bijles aan op school. Dit kan plaats vinden voor, na of tussen lesuren door, maar ook onder lestijd kunnen leerlingen één-op-één of in kleine groepjes ondersteuning krijgen. Bijles wordt voornamelijk gegeven door docenten, bij wie dit onderdeel is van hun takenpakket. De huiswerkklas is twee keer per week twee uur lang en wordt door de onderwijsassistenten verzorgd. Hierbij kunnen leerlingen huiswerk maken, ondersteuning krijgen bij leren en plannen of inhoudelijk wat extra hulp krijgen. Deze onderwijsassistenten hadden al voor corona een belangrijke rol binnen de school. De één-op-één begeleiding bleek effectief en werd daarna uitgebouwd omdat er veel behoefte aan was en de NP Onderwijsmiddelen hiertoe mogelijkheid boden. Op dit moment is het aanbod volledig ingebed in het systeem.

Deze inbedding kon deels plaatsvinden doordat de school iemand heeft aangesteld als NP Onderwijscoördinator, waaronder ook de bijlessen en huiswerkbegeleiding momenteel vallen. Leerlingen, ouders en docenten voeren met enige regelmaat een MOL-gesprek (mentor-ouder-leerling), waarin elke partij het gebruik van bijles of huiswerkbegeleiding kan aankaarten. Dit kan dus een leerling of ouder zelf zijn, maar ook op initiatief van een mentor als de resultaten hiertoe aanleiding geven. Vervolgens neemt de mentor contact op met de NP Onderwijscoördinator. Zij heeft overzicht over het aantal plekken en de mogelijkheden en weegt af of de leerling in aanmerking komt en deel kan nemen.

Het is mooi dat er ruimte is om bijlessen en huiswerkbegeleiding te verzorgen, maar de grootste groep maakt gebruik van het reguliere aanbod en moet daar alles in doen. Dat lukt over het algemeen ook goed omdat er, mede door de inzet van de vele onderwijsassistenten, veel ruimte is voor differentiatie tijdens de reguliere lestijd.

Toegankelijkheid van aanvullend onderwijs

Leerlingen kunnen gratis deelnemen aan al het aanbod wat binnen de school wordt aangeboden. Daarnaast vindt het plaats binnen de bekende context van de school, met bekende gezichten. Leerlingen geven aan dat ze wisten dat het aanbod er was en verschillende betrokkenen bestempelen het aanbod als laagdrempelig. Momenteel is er echter meer vraag dan aanbod, wat betekent dat niet iedereen vrijblijvend deel kan nemen. Ook leerlingen valt dit op: *"Ik wilde dat eigenlijk wel maar er is echt een lange wachtlijst."* De afweging wordt gemaakt door de NP Onderwijscoördinator, die over de klassen heen kan inschatten wie het het meest nodig heeft. Eigenlijk gaat het in de praktijk vaak om de middenmoot: niet zozeer de leerlingen die ergens een beetje moeite mee hebben maar ook niet degenen die überhaupt moeilijk meekomen, omdat die laatste groep vanuit het ondersteuningsteam vaak al verschillend aanbod krijgt. Volgens de leerlingen zitten alle leerjaren door elkaar en kan dat betekenen dat leerlingen uit lagere jaren het spannend vinden om deel te nemen aan de huiswerkbegeleiding.

Dat leerlingen naar huiswerkbegeleiding of bijles kunnen en mogen, betekent niet altijd dat ze hier positief tegenover staan. Een docent zegt hierover: *"Doordat het na schooltijd is en leerlingen soms gestuurd worden door een mentor of ouder, hebben ze dan het idee dat het voor straf is en dat hun vrije tijd afgenomen wordt. Het lastige is dat je dan wel hierover met ze kan praten en kan meelopen naar het lokaal, maar als iemand besluit weg te gaan, dan houdt het op."* Leerlingen zien wel in dat het misschien nodig is, maar weten zichzelf niet altijd voldoende te motiveren. Daarnaast zit er ook een stigma op: het is niet cool om na schooltijd op school te blijven hangen om huiswerk te maken, daarin speelt groepsdruk ook een rol. Ondanks dat alle betrokkenen zich met hart en ziel inzetten, lukt het daarom niet altijd om leerlingen te motiveren om deel te nemen aan de huiswerkbegeleiding of bijles. Leerlingen herkennen dit beeld en zeggen hierover: *"Als je het zelf wilt kan het wel helpen, maar als je geen*

zin hebt zit je daar tot half vijf en doe je niks. Misschien als ze minder leerlingen in een klas zouden doen, dan kan je meer vragen en is het minder druk."

Zelf regie houden

Ondanks dat het Mondial College regelmatig benaderd wordt voor bijvoorbeeld bijles door commerciële partijen, houden ze dit bijna altijd af: *"We houden van eigen regie, eigen keuzes maken en flexibiliteit."* Er is in het verleden samenwerking geweest met externe (commerciële) partijen, maar dit bleek geen succes. De doelgroep leent zich niet voor studenten die zo nu en dan een paar uur op de school zijn. Vooral op pedagogisch vlak schieten zij tekort en houden ze het niet lang vol. De leerlingen hebben behoefte aan herkenning en erkenning, waarbij bekende en vertrouwde gezichten essentieel zijn om tot leren te kunnen komen. Dat geldt ook voor aanvullend aanbod. Ook stelt een teamleider: *"Externen kosten vaak heel veel geld, terwijl we heel veel goed zelf kunnen."* Er wordt daarmee de voorkeur gegeven aan het zelf selecteren en opleiden van mensen. Tenslotte is er vaak weinig aanbod voor deze leerlingen. Zo is er bijvoorbeeld niet eens examentraining beschikbaar voor alle niveaus die de school aanbiedt: *"Dat is ook zeker een reden om het zelf te regelen, zodat deze leerlingen ook die kans krijgen"*, zo zegt de teamleider.

Alles hangt van subsidies aan elkaar

Waar de school erg tegenaan loopt is het feit dat ze al het aanvullend aanbod vanuit verschillende subsidiepotjes moeten financieren. Het aanbod kan niet vanuit de lumpsum worden georganiseerd, wat gevolgen heeft voor de continuïteit en het aantrekken van goed personeel. Schoolplannen worden gemaakt voor een periode van vier jaar maar het is eigenlijk niet mogelijk om te voorzien hoe de financiële stromen over vier jaar lopen. Niet alle initiatieven zullen meteen stoppen, maar het overgrote deel van het aanbod aan aanvullend onderwijs en ondersteuning hangt van incidentele middelen af. Daarover wordt door de locatiedirecteur gezegd: *"De ondersteuningsbehoefte van leerlingen neemt niet af. We moeten en willen daarin tegemoetkomen, maar dat moet wel kunnen."*

Ook het aantrekken van personeel is lastig, omdat zij altijd onder voorwaarde van financiering van het aanbod aangenomen moeten worden. De school is hierdoor ook goede krachten verloren en ook momenteel gaan er mensen weg omdat ze geen zekerheid hebben over wat er na afloop van de NP Onderwijsgelden gaat gebeuren. De school pleit daarom uitdrukkelijk voor meer structurele bekostiging vanuit het Rijk om een dergelijke aanpak met brede ondersteuning mogelijk te maken op de lange termijn. Daaronder zou een andere visie moeten liggen, waarbij de focus niet enkel ligt op het cognitieve vlak. Daarin neemt het voortgezet onderwijs een andere positie in dat het primair onderwijs en mbo. In het basisonderwijs wordt de basis gelegd en in het mbo wordt duidelijk gewerkt richting werk of toekomst, maar het voortgezet onderwijs is daarmee een soort tussenstation. *"Wat is precies de opdracht van het vo?"* vraagt de locatiedirecteur zich hardop af. Een deel van de oplossing wordt ook gegeven: *"Het opgroeien als mens en dat zit er nu vanuit de overheid en de inspectie niet echt in. Het zou mooi zijn als er oog is voor het opgroeiende kind, het volwassen worden en daarin gekend worden. Niet alleen maar zitten op vakken, maar ook een extra jongerencoach en orthopedagoog. We doen dat ook maar wordt minder gezien of wordt minder belangrijk gevonden door de overheid."*

Cognitieve groei, maar vooral impact op welzijn en motivatie

Over het algemeen is het lastig om concreet iets te zeggen over de effecten die het aanbod heeft op de resultaten en cognitieve ontwikkeling van leerlingen. Wel wordt opgemerkt dat rapportcijfers en examenresultaten ondanks de coronaperiode en pittige doelgroep goed zijn en zelfs verbeteren. De grootste winst wordt echter gezien op het welzijn van leerlingen, hun werkhouding en motivatie. Zo merkt de locatiedirecteur op: *"We zien minder drop-outs en een verbetering van het pedagogisch klimaat na een dipje in de coronaperiode. De brede ondersteuning zorgt ervoor dat leerlingen beter voorbereid in de klas zitten en beter meekomen. En er zijn thuis minder conflicten, wat*

weer doorwerkt in de lessen en het welzijn van leerlingen." Een docent merkt op: "Je ziet vaak dat leerlingen die helemaal niet mee kunnen komen het loslaten en niet meer proberen en dan gaan lopen vervelen. Dat verandert wel als ze bijles hebben gehad en merken dat ze het misschien toch wel kunnen. De motivatie is er dan weer en dan gaat het ook in de klas beter." Een van de leerlingen heeft een vriendin die gebruikmaakt van de huiswerkbegeleiding: "Ik hoor dat het helpt omdat ze het op een andere manier uitleggen. Het helpt haar wel omdat ze de docent kent en hij weet hoe zij in elkaar zit met leren. Je moet niet te moeilijke woorden gebruiken. Ze haalt ook betere cijfers."

Daarnaast is het voor leerkrachten een fijne manier van werken. Het levert een teamgevoel op door mensen toe te voegen aan je team en gezamenlijk het aanvullend onderwijs en de ondersteuning op te pakken in plaats van het extern aan te vliegen. Daarbij biedt de huidige aanpak de mogelijkheid voor leerkrachten om een afwisselend takenpakket op te pakken en zich verder te ontwikkelen.

Uitzonderingen op de regel: externe samenwerking

Ondanks dat de school het aanvullend onderwijs zoveel mogelijk intern wil regelen, is er sprake van een langlopende samenwerking met een externe partij. Hierbij wordt ingezet op de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs. Hierbij worden geselecteerde leerlingen gedurende het laatste half jaar van groep 8 ondersteund en voorbereid op de overstap. Een deel van deze leerlingen komt vervolgens bij het Mondial College binnen en krijgt hier tijdens het eerste half jaar van de brugklas ook ondersteuning. Vaak is hierbij ook ruimte voor leerlingen die niet de hulp in groep 8 hebben gehad om toch nog aan te sluiten. Het gaat dan om zo'n 15 leerlingen per jaar die door drie studenten worden begeleid. De constructie met de po-scholen is echter niet ideaal.

Ook wordt er samengewerkt met JINC in het kader van sollicitatietrainingen in het derde leerjaar en 'De baas van morgen'. Deze samenwerking wordt over het algemeen gewaardeerd en helpt leerlingen bij het zoeken van stages en het uitzoeken wat zij willen bereiken. Tot slot zijn er mogelijkheden om via Erasmus+ aan projecten mee te doen en naar het buitenland op uitwisseling te gaan.

Aanvullend onderwijs buiten de school

Leerlingen van het Mondial College maken weinig tot geen gebruik van externe huiswerkbegeleiding of bijles. Dit heeft enerzijds te maken met het feit dat er binnen de school naar mogelijkheden wordt gezocht als er behoefte aan is, maar anderzijds ook met de sociaaleconomische positie van een groot deel van de ouders. Leerlingen geven daarom ook aan dat zij het goed vinden dat de school aanvullend onderwijs regelt: "Sommige kinderen hebben die hulp nodig en krijgen het anders niet. En er zijn veel grote families, dat is heel druk thuis." De laatste jaren verwachten ouders wellicht iets meer van de school, omdat er door alle gelden veel mogelijkheden zijn gecreëerd en ouders hier steeds vaker van op de hoogte zijn. Toch verwacht de school gezien de doelgroep geen explosieve groei van de vraag naar intern of extern aanvullend onderwijs: "Op een havo/vwo school speelt dit waarschijnlijk wel, maar hier speelt dat gewoon echt een stuk minder."

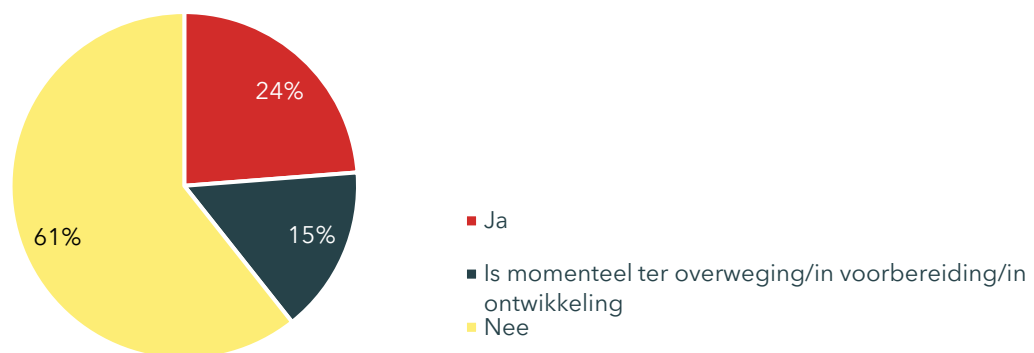
5 Rol van gemeenten bij aanvullend onderwijs

Gemeenten voeren (nog) niet op grote schaal beleid op aanvullend onderwijs. Daar waar wel sprake is van beleid, staat dit voornamelijk in het teken van het bevorderen van gelijke kansen. Gemeenten hebben vaak een faciliterende rol en werken in het kader van aanvullend onderwijs meestal samen met publieke, not-for-profit organisaties.

Met behulp van een online enquête is in kaart gebracht of gemeenten in Nederland beleid hebben op aanvullend onderwijs. Figuur 5.1 laat zien dat de meerderheid van de gemeenten (61 procent) momenteel geen beleid heeft op het gebied van aanvullend onderwijs. Bijna een kwart (24 procent) heeft wel beleid op dit vlak en 15 procent heeft beleid dat momenteel ter overweging, in voorbereiding of in ontwikkeling is.

Kijkend naar gemeentegrootte blijkt dat de kleinere gemeenten die niet tot de G4 en G40 behoren relatief weinig beleid voeren op aanvullend onderwijs (G44=38 procent, G-overig=18 procent, zie Tabel A.12 in Bijlage A.3).¹⁷

Figuur 5.1 Bijna een kwart van de gemeenten heeft beleid gericht op aanvullend onderwijs

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023).

5.1 Gemeenten zonder beleid op aanvullend onderwijs

Gemeenten zonder beleid op het gebied van aanvullend onderwijs geven hiervoor verschillende redenen, zie Figuur 5.2. De meest genoemde reden is dat de gemeente op andere manieren bijdraagt aan het bevorderen van gelijke kansen (54 procent). Zo wordt bijvoorbeeld het minimabeleid genoemd, dat vergoeding voor huiswerkbegeleiding mogelijk maakt. Ook worden de zomerschool, avondschoon en BSO+ genoemd. Een ander voorbeeld betreft het armoedebelief van een gemeente, waardoor jongeren via stichting Leergeld een tegemoetkoming kunnen krijgen voor huiswerkbegeleiding bij een (commerciële) aanbieder. Daarnaast geeft iets

¹⁷ De G4 en G40 zijn in de analyses samengenomen tot één categorie, omdat er maar één gemeente uit de G4 heeft meegedaan.

meer dan de helft van de gemeenten (51 procent) aan dat scholen zelf middelen ontvangen vanuit het Rijk om in de organisatie van aanvullend onderwijs te voorzien. Een groot deel van de gemeenten (46 procent) ziet aanvullend onderwijs dan ook als een verantwoordelijkheid van scholen zelf.

Eén op de vijf gemeenten (20 procent) geeft (ook) andere redenen aan voor het ontbreken van beleid op het gebied van aanvullend onderwijs dan te zien in Figuur 5.2. Gemeenten lichtten daarin verschillende manieren toe waarop zij soms wel een kleine rol spelen bij het aanbod van aanvullend onderwijs. Een gemeente zegt bijvoorbeeld dat ze af en toe aanvullend onderwijs (vanuit het NP Onderwijs of de OAB-middelen) financieren op aanvraag van scholen. Ook laat een gemeente in de vragenlijst weten het samenwerkingsverband passend onderwijs financieel te ondersteunen in het organiseren van aanvullend onderwijs. Dit beschouwen zij echter niet als 'beleid voeren op aanvullend onderwijs'. Een aantal andere gemeenten geeft aan dat het een combinatie is van redenen. Ook is er soms nog onvoldoende over nagedacht of is er geen duidelijke behoefte uitgesproken om hierover als gemeente besluiten te nemen.

Figuur 5.2 De meeste gemeenten zonder beleid op aanvullend onderwijs bevorderen op andere manieren gelijke kansen

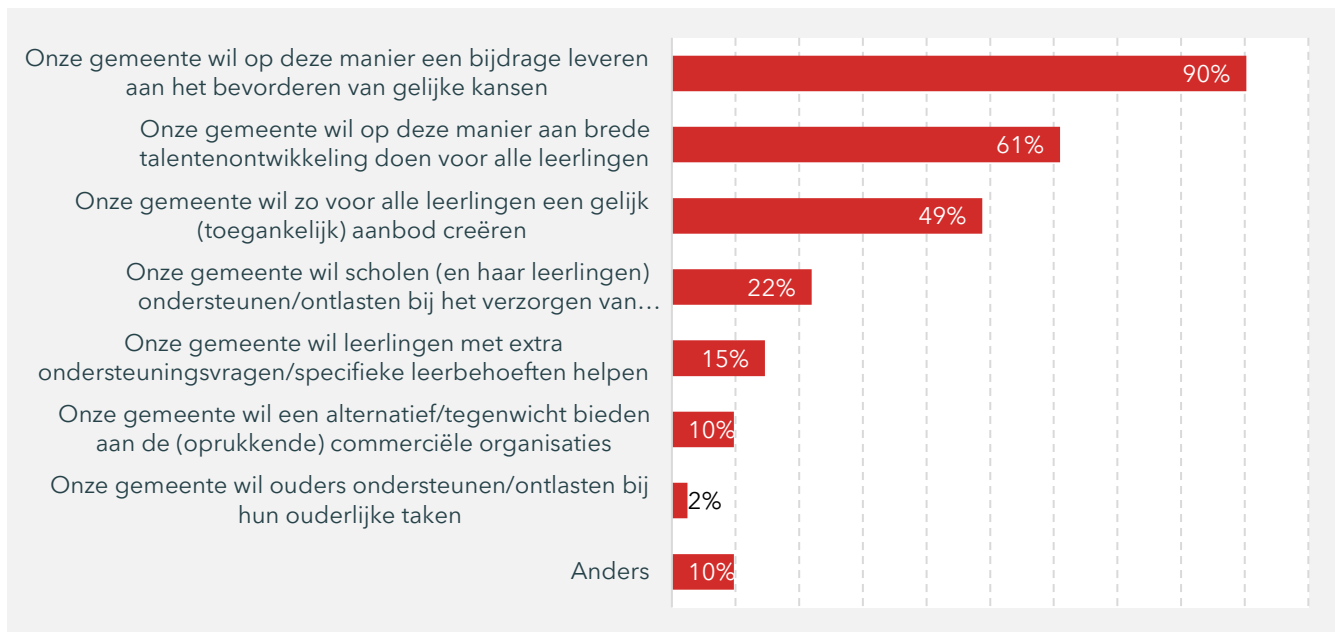

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

5.2 Gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs

Aan gemeenten die wel beleid voeren op aanvullend onderwijs of die dit overwegen of momenteel ontwikkelen is gevraagd wat hun beweegredenen hiertoe zijn (Figuur 5.3). 90 procent van deze gemeenten geeft aan op deze manier een bijdrage te leveren aan het bevorderen van gelijke kansen en 61 procent vindt het belangrijk om aandacht te hebben voor brede talentontwikkeling. Ook vindt bijna de helft van de gemeenten dat ze met dit beleid bijdragen aan het creëren van een gelijk aanbod voor alle leerlingen. Als andere opties geven gemeenten bijvoorbeeld op dat het vaak een combinatie van deze factoren is en dat het belangrijk wordt bevonden dat er binnen de gemeente goede samenwerking is tussen verschillende partijen om kinderen te ondersteunen in hun ontwikkeling.

Figuur 5.3 Gemeenten dragen met hun beleid op aanvullend onderwijs vooral bij aan het bevorderen van gelijke kansen

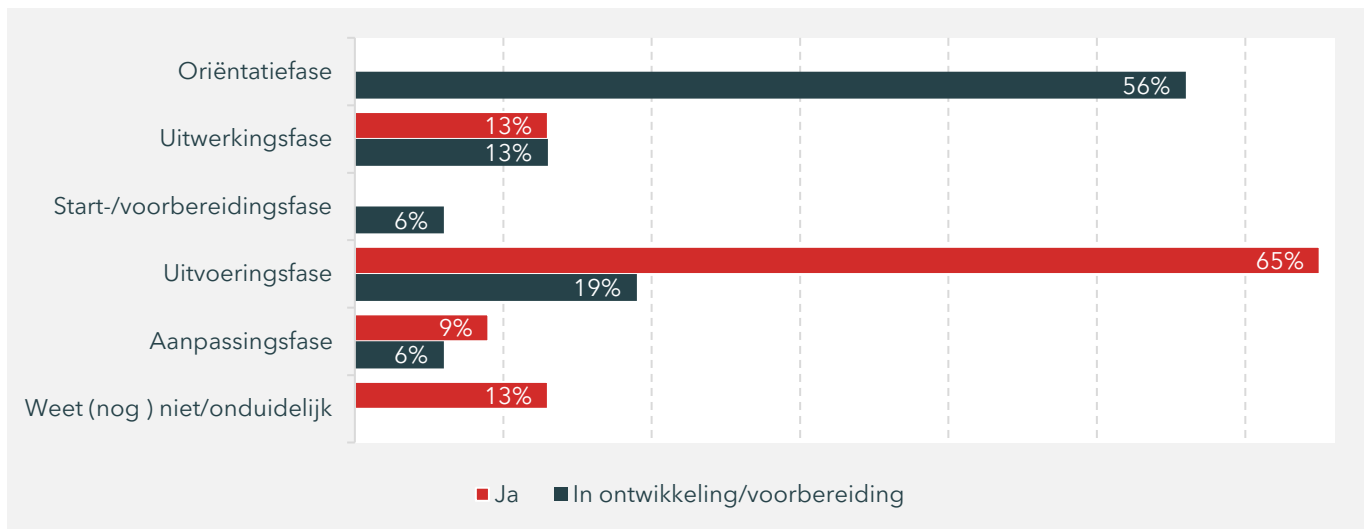
Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Implementatiefase beleidsvoering

Gemeenten bevinden zich in verschillende fasen als het gaat over de implementatie en invoering van beleid, zoals te zien in Figuur 5.4. Gemeenten die aangeven beleid te hebben op aanvullend onderwijs zitten veelal in de uitvoerende fase (65 procent). Concreet betekent dit dat de gemeente partijen ondersteunt bij het verzorgen van aanvullend onderwijs, zoals het faciliteren van een fysieke ruimte. Van de gemeenten die aangeven dat het beleid op aanvullend onderwijs in ontwikkeling, voorbereiding of ter overweging is, bevindt ongeveer de helft (56 procent) zich in de oriëntatiefase (bijvoorbeeld visiebepaling, behoeftepeiling onder scholen en financiële gevolgen).

Ook is aan gemeenten gevraagd of hun beleid op aanvullend onderwijs structureel of incidenteel van aard is. Beleid wat meer structureel dan incidenteel is gaat bijvoorbeeld over een meerjarige aanpak, langdurige afspraken en stabiele financiering. Bijna de helft van de gemeenten (44 procent) geeft aan dat hier sprake van is. Nog eens 44 procent stelt juist dat het beleid meer incidenteel is, bijvoorbeeld in de vorm van een jaarlijkse subsidie of een pilot. Bij de overige 12 procent is nog onduidelijk welke vorm het beleid gaat krijgen.

Figuur 5.4 Ongeveer de helft van de gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs bevindt zich in de uitvoeringsfase

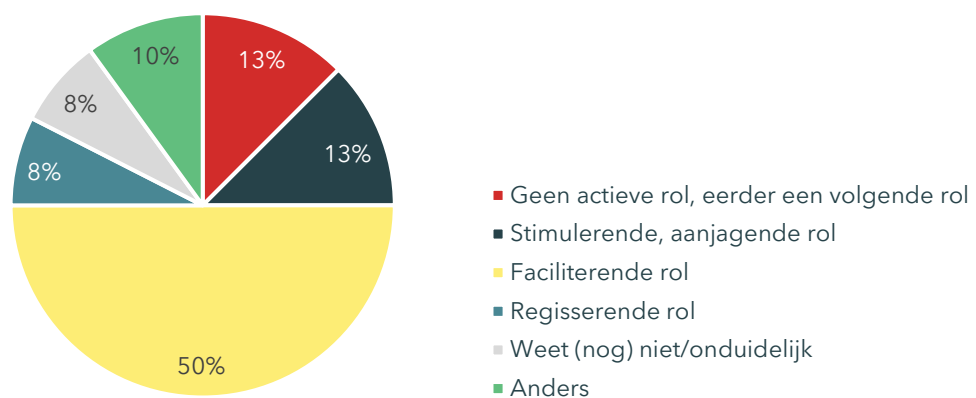

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Rol gemeenten bij de inhoudelijke vormgeving van aanvullend onderwijs

Gemeenten spelen verschillende rollen bij het beleid op aanvullend onderwijs. Uit Figuur 5.5 blijkt dat de helft van de gemeenten een faciliterende rol heeft, zoals het verstrekken van subsidie aan lokale initiatieven. Verder is het beeld wisselend: een deel van de gemeenten heeft een stimulerende en aanjagende rol (13 procent), een even grote groep heeft een meer volgende rol. Eén op de tien gemeenten geeft als toelichting onder ‘anders’ aan dat ze meerdere rollen innemen: zij zeggen naast faciliterend ook regisserend (en stimulerend) te zijn. Een regisserende rol houdt in dat de gemeente bijvoorbeeld netwerkpartners bij elkaar brengt, zoals aanbieders van aanvullend onderwijs en scholen. Tot slot valt op dat geen van de gemeenten een sturende/afdwingende rol inneemt, waarbij gedacht kan worden aan het aanbieden van aanvullend onderwijs als voorwaarde voor deelname aan andere projecten/subsidies.

Figuur 5.5 De helft van de gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs heeft een faciliterende rol

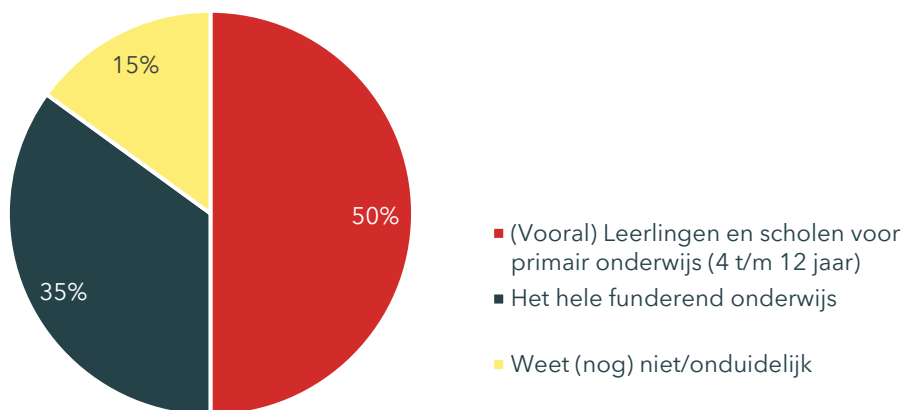

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

De doelgroep en inhoud van het beleid

Hoe zien het beleid en aanbod van aanvullend onderwijs van gemeenten eruit? De helft van de gemeenten richt zich in het kader van aanvullend onderwijs enkel op het po. Ruim een derde (35 procent) geeft aan het hele funderend onderwijs mee te nemen in het beleid. Het resterende deel (15 procent) weet (nog) niet op welke sectoren het beleid zich richt. Opvallend is dat geen enkele gemeente zich enkel op het vo richt, terwijl in het vo het meest gebruik wordt gemaakt van aanvullend onderwijs¹⁸. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat gemeenten van oudsher inniger banden onderhouden met het po en samen vaker beleid voeren (bijvoorbeeld binnen het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid), hoewel dit niet in de vragenlijst is nagegaan.

Figuur 5.6 De helft van de gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs richt zich uitsluitend op het po

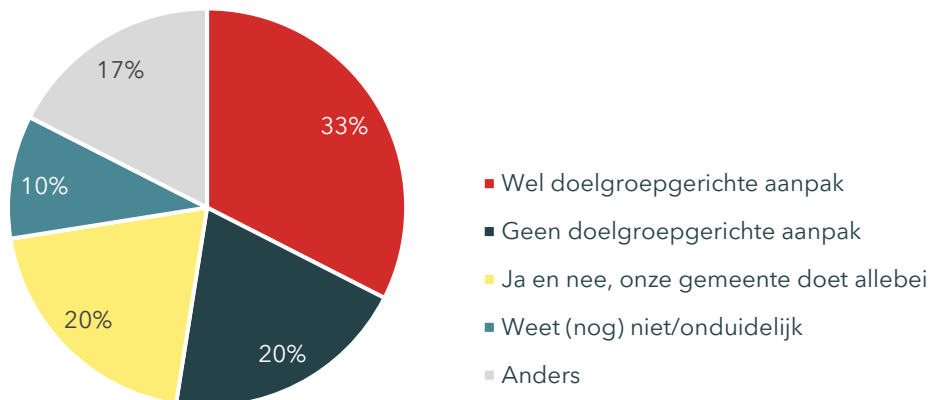

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Naast de onderwijssector is het relevant te achterhalen in hoeverre het beleid op aanvullend onderwijs te typeren is als een doelgroepgerichte aanpak (Figuur 5.7). Dit geldt voor een derde van de gemeenten, wat inhoudt dat deze gemeenten zich overwegend richten op de ondersteuning van leerlingen en ouders met een lage sociaaleconomische status en/of scholen met een hoge achterstandsscore. Eén op de vijf gemeenten doet dit niet en zet in op gemeentebrede ondersteuning voor alle leerlingen en scholen: in principe kunnen alle leerlingen, ouders en/of scholen in gelijke mate profiteren van aanvullend onderwijs. Bij een andere 20 procent van de gemeenten komt zowel een algemene als specifieke doelgroepaanpak voor.

¹⁸ Van den Berg et al. (2019). *Aanvullend en particulier onderwijs. Onderzoek naar de verschijningsvormen en omvang van aanvullend en particulier onderwijs en motieven voor deelname*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

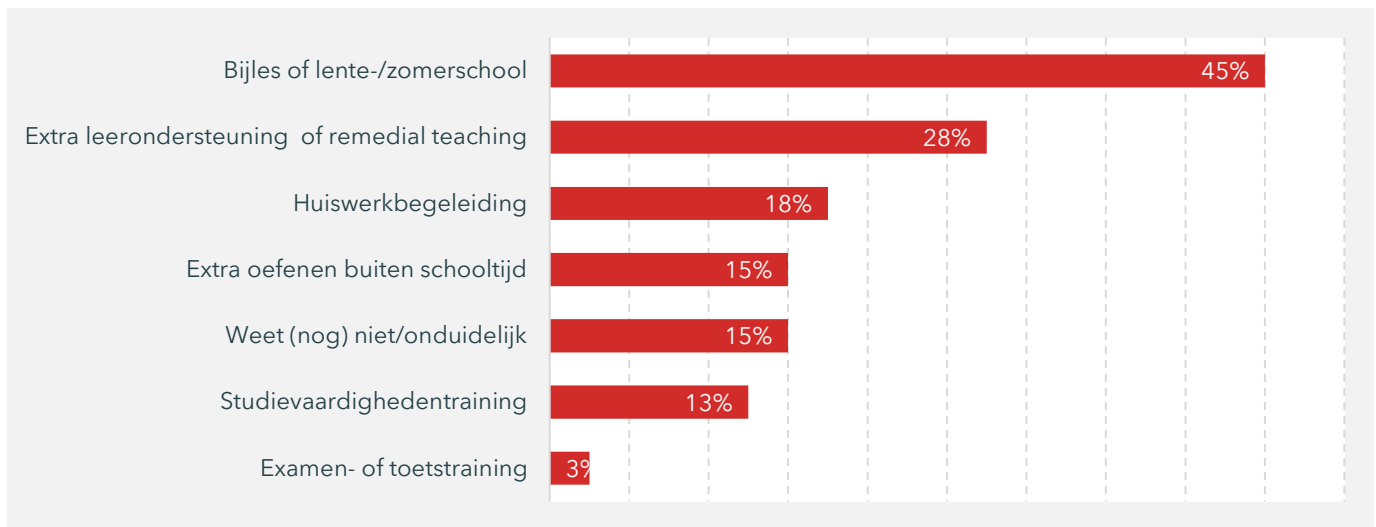
Figuur 5.7 Een derde van de gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs hanteert een doelgroepgerichte aanpak

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

De vragenlijst bevatte ook vragen omtrent de inhoud van het aanvullend onderwijs, zie Figuur 5.8. Daaruit blijkt dat er een grote verscheidenheid is aan vormen van aanvullend onderwijs tussen gemeenten. Bij bijna de helft van de gemeenten (45 procent) is het beleid gericht op bijles of lente-/zomerscholen en bij ruim een kwart (28 procent) op extra leerondersteuning (bijvoorbeeld in verband met dyslexie, ADHD, hoogbegaafdheid, faalangst of verlaagde weerbaarheid) of remedial teaching. Beleid gericht op extra oefenen buiten schooltijd, met bijvoorbeeld online oefenstof of boekjes/werkbladen (aanwezig bij 15 procent van de gemeenten) en beleid gericht op studievoordigheidstraining (aanwezig bij 13 procent van de gemeenten) komt voornamelijk voor bij gemeenten die meer structureel beleid maken op aanvullend onderwijs. Andere specifieke vormen van aanvullend onderwijs waar gemeenten hun beleid op richting een open toelichting zijn bijvoorbeeld een huiswerkklas, taalklas, leertijdverlenging en verlengde schooldag. Ook zijn School en Omgeving, (brede) talentontwikkeling en verscheidene vormen van naschools aanbod genoemd en geven gemeenten aan aandacht te hebben voor schoolovergangen (po-vo en vo-mbo/ho), door leerlingen hierbij te ondersteunen (bijvoorbeeld via School's cool).

Figuur 5.8 Het merendeel van de gemeenten met beleid op aanvullend onderwijs richt haar beleid op bijles of lente-/zomerscholen

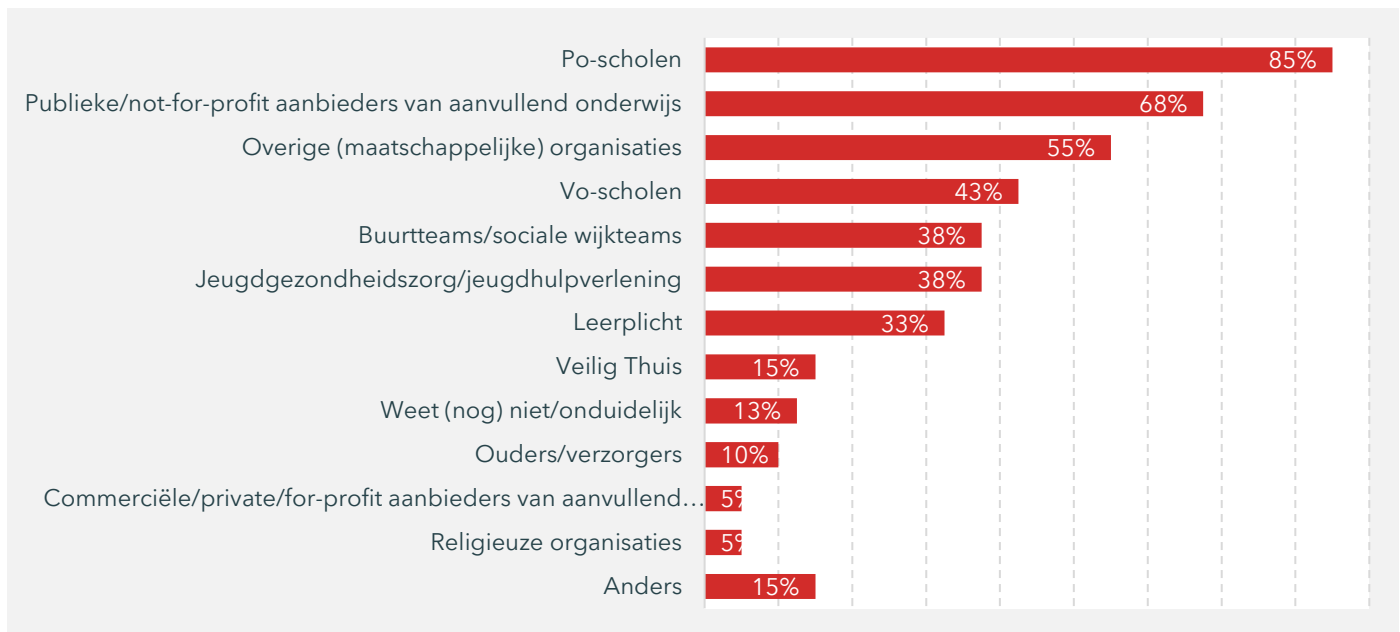

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Samenwerking en ondersteuning

Gemeenten werken vaak samen met verschillende partners en organisaties bij beleid op aanvullend onderwijs. Figuur 5.9 geeft hiervan een overzicht. Het is niet verrassend dat po-scholen de meest voorkomende samenwerkingspartner zijn (43 procent), aangezien eerder bleek dat het overgrote deel van de gemeenten hun beleid zich op deze onderwijssector richt. Verder blijkt dat gemeenten aanzienlijk vaker samenwerken met publieke/not-for-profit aanbieders van aanvullend onderwijs (68 procent), dan met commerciële/private/for-profit organisaties (5 procent). Ook andere (maatschappelijke) publieke (welzijns)organisaties worden relatief vaak als samenwerkingspartner genoemd, zoals buurtteams (38 procent), de jeugdgezondheidszorg (38 procent) en leerplicht (33 procent). Andere partners die door de gemeenten genoemd zijn in de vragenlijst zijn Centrum voor Jeugd en Gezin, het samenwerkingsverband po vo, andere gemeenten, buitenschoolse opvangorganisaties en voorscholen.

Figuur 5.9 Po-scholen zijn de meest gebruikelijke partners waarmee gemeenten samenwerken in het kader van aanvullend onderwijs

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO Economisch/Sardes (2023)

Gemeenten bieden op verschillende manieren ondersteuning aan aanbieders/initiatieven van aanvullend onderwijs. In de meeste gevallen (79 procent) ondersteunen gemeenten aanbieders op financieel gebied, bijvoorbeeld door budget of subsidies te verstrekken aan een bibliotheek of welzijnsorganisatie. Bijna een derde (31 procent) van de gemeenten ondersteunt in natura, door bijvoorbeeld personele beleidsondersteuning en inzet van uren of fte's coördinatie vanuit de gemeente te bieden. Een paar gemeenten ondersteunen door ruimten kosteloos of tegen een symbolisch bedrag beschikbaar te stellen (15 procent) of door het leveren van/bemiddelen in vrijwilligers (8 procent).

Financiële middelen

Ten slotte is aan gemeenten gevraagd hoe zij het beleid op aanvullend onderwijs financieren, zie Figuur 5.10. Momenteel zet het overgrote deel van de gemeenten de NP Onderwijsmiddelen (84 procent) en/of middelen vanuit het OAB (77 procent) in om het beleid te financieren. Daarnaast worden ook andere financiële bronnen aangeboord, zoals de subsidieregeling School en Omgeving (42 procent), het gemeentefonds (32 procent), middelen vanuit de Gelijke Kansen Alliantie (32 procent) en middelen vanuit het armoedebeleid (20 procent). Andere ingezette middelen die gemeenten noemen in de vragenlijst zijn verkoop van aandelen, middelen uit de gemeentelijke begroting en jeugdbeleid. Er worden dus zowel structurele als incidentele middelen ingezet om het beleid op aanvullend onderwijs te bekostigen. Opvallend is dat de 64 procent van de gemeenten die incidenteel beleid hebben op aanvullend onderwijs, middelen vanuit de (tijdelijke) landelijke subsidieregeling School en Omgeving inzet, tegenover 33 procent van de gemeenten met structureel beleid. Deze laatste groep lijkt relatief meer te leunen op de middelen uit het gemeentefonds. Mogelijk speelt hierin mee dat gemeenten aanvullend onderwijs ruim opvatten, zo worden ook activiteiten binnen kunst en cultuur en welzijn eronder geschaard (zie Figuur 5.10).

Tabel 5.1 Vooral middelen vanuit NP Onderwijs en OAB worden door gemeenten benut voor beleid op aanvullend onderwijs

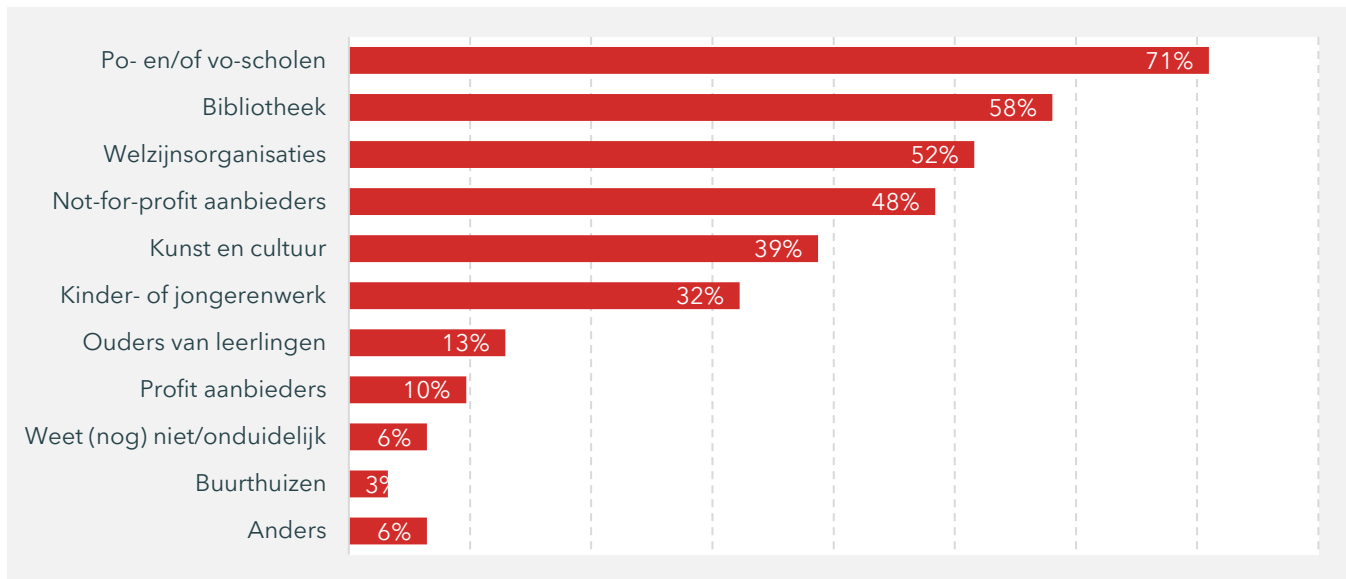
	Aandeel
Middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs)	84%
Middelen uit het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid/specifieke uitkering (goab)	77%
Middelen vanuit de subsidieregeling School en Omgeving	42%
Middelen uit het Gemeentefonds	32%
Middelen van de Gelijke Kansen Alliantie	32%
Middelen uit armoedebeleid (bijv. een specifieke regeling om individuele ouders met lage inkomens/sociale minima financieel tegemoet te komen)	26%
Andere middelen	13%
Weet (nog) niet/onduidelijk	3%

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

De meeste gemeenten (77 procent) geven aan geen zicht te hebben op of geen idee te hebben van de omvang van het gemeentelijk budget dat in schooljaar (2022/2023) is ingezet voor het beleid op aanvullend onderwijs. Bijna een kwart (23 procent) kan hier wel een indicatie van geven. Dit kleine en niet representatieve aantal van zeven gemeenten (waarvan drie gevestigd in de G4 en vier in overige gemeenten) geeft aan tussen de 24.000 euro en ruim 3 miljoen euro vrij te hebben gemaakt voor het beleid op aanvullend onderwijs in schooljaar 2022-2023. Het gemiddelde bedrag bedraagt ruim 1 miljoen euro. Vanwege het kleine aantal gemeenten waarop deze bedragen zijn gebaseerd, kan er niet veel waarde worden gehecht aan dit gemiddelde.

Gemeenten besteden de middelen aan verschillende organisaties die aanvullend onderwijs verzorgen, waarvan po- en vo-scholen de meest voorkomende zijn (zie Figuur 5.10). Veel van deze organisaties zijn ook als samenwerkingspartner genoemd (zie Figuur 5.9). Zo blijkt dat maatschappelijke en not-for-profit organisaties (zoals po- en vo-scholen), de bibliotheek en welzijnsorganisaties vaak middelen krijgen van de gemeente om aanvullend onderwijs te verzorgen. Ook organisaties die zich bezighouden met kunst en cultuur krijgen bij ruim een derde (39 procent) van de gemeenten budget hiervoor. Profit aanbieders (10 procent) en buurthuizen (3 procent) ontvangen bij een relatief klein deel van de gemeenten financiële middelen. Ten slotte zegt een gemeente zelf eigen medewerkers (combinatiefunctionarissen) te financieren en een andere gemeente noemt voorscholen (vve-aanbieders).

Figuur 5.10 Vooral scholen ontvangen middelen van gemeenten voor het verzorgen van aanvullend onderwijs

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

5.3 Focusgroepen met gemeenten

Om de resultaten op basis van de vragenlijst beter te kunnen duiden en van context te voorzien, is in twee focusgroepen verdiepende informatie opgehaald bij vijf gemeenten. De deelnemende gemeenten variëren in omvang en beleidsaanpak ten aanzien van aanvullend onderwijs. Aan de focusgroepen namen één gemeente uit de G4, één uit de G40 en drie kleinere gemeenten deel. Zowel de grotere als één van de kleinere gemeenten hebben actief beleid op het gebied van aanvullend onderwijs. Een andere kleinere gemeente is bezig met het ontwikkelen van beleid, terwijl de laatste gemeente hier geen plannen voor heeft. In deze paragraaf zijn de bevindingen op basis van deze gesprekken beschreven.

Betekenis van aanvullend onderwijs voor gemeenten

Gemeenten signaleren dat er sprake is van een toenemende kansenongelijkheid, de kloof tussen gezinnen met een hoge en lage sociaaleconomische status wordt groter. Omdat sommige ouders hun kinderen zelf kunnen ondersteunen en/of de middelen hebben om hierbij externe hulp in te schakelen, terwijl andere ouders dat niet kunnen, groeit de kansenongelijkheid tussen kinderen. Deze kansenongelijkheid bestrijden gemeenten op verschillende manieren, bijvoorbeeld via het (gemeentelijk) onderwijsachterstandenbeleid. Beleid voeren op aanvullend onderwijs kan hier een onderdeel van zijn. Uit de gesprekken blijkt echter dat gemeenten aanvullend onderwijs op verschillende manieren interpreteren, wat leidt tot variatie in de manier waarop gemeenten aandacht besteden aan dit onderwerp en ook middelen voor uittrekken.

Wat houdt aanvullend onderwijs precies wel en niet in? De een trekt het breder dan de ander, zowel als thema als de leeftijdsgroep waarvoor aanbod is. Zo ziet een aantal gemeenten ook initiatieven rondom socialemotionele ontwikkeling of brede talentontwikkeling via sport en cultuur als vormen van aanvullend onderwijs. Andere zijn strikter in hun definitie, en zien daarbij ook een steviger rol voor de scholen zelf. Ook in het gesprek dat gemeenten hebben met het veld blijkt dat men niet altijd dezelfde taal spreekt. Zo geeft een beleidsmedewerker aan dat scholen op voorhand niet zeggen aan aanvullend onderwijs te doen, maar toch met initiatieven komen (zoals een

zomerprogramma of weerbaarheidstrainingen) die wél vallen onder de werkdefinitie voor aanvullend onderwijs, zoals opgesteld door OCW.

Rol van gemeenten: visie en keuzes maken

Gemeenten geven aan dat ze een neutrale coördinerende rol willen spelen bij het aanbieden van aanvullend onderwijs. Wanneer wordt gekeken naar de rol die de gemeenten innemen, wordt vooropgesteld dat gemeenten absoluut niet op de stoel van het onderwijs willen gaan zitten. Aanvullend onderwijs is primair iets wat “van het onderwijs is”, maar de gemeente kan hierin faciliteren en ondersteunen, zeker als het gaat om zaken die buiten het reguliere programma en de reguliere onderwijstijd vallen. Naast meedenken, subsidiëren en faciliteren kunnen ze daarbij ook een verbindende rol spelen: *“Wij zetten met enige regelmaat schooldirecteuren bij elkaar om een stukje intervisie te doen: hoe pakken anderen dit soort vraagstukken aan? Daaruit komen creatieve ideeën en, al zijn de oplossingen niet altijd ideaal, die werken ook nog vrij vaak.”* Ook kloppen scholen bij de gemeente aan met vragen over het beschikbare aanbod. Het is daarom wenselijk dat gemeenten een goed overzicht hebben van het aanbod binnen hun gemeente.

Gemeenten die zich bezighouden met aanvullend onderwijs zien het als hun taak om kansengelijkheid te bevorderen. Daarnaast is de gemeente in staat om verbinding met andere beleidsterreinen te leggen: *“Er komen allerlei lijntjes in samen om kinderen verder te helpen in hun ontwikkeling.”* Het helpt daarbij om de onderliggende keuzes rondom aanvullend onderwijs op te nemen in een brede onderwijsvisie en ook de rollen van alle betrokken partijen hierin vast te leggen. Aanvullend onderwijs is echter in maar weinig gemeenten een urgent onderwerp van gesprek binnen de Lokale Educatieve Agenda (LEA), Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO) of andere structurele overlegstructuren met het onderwijs.

Een spanningsveld wat meerdere gemeenten herkennen is de druk op de scholen en het onderwijzend personeel. *“Je kan alles wel neerleggen bij de scholen, maar je moet hen eigenlijk laten doen waar ze goed in zijn: lesgeven. Tegelijkertijd is de school een vindplaats en een van de weinige plekken waar je alle kinderen treft. Als je die tijd kunt verlengen heb je ze langer uit een situatie waar ze thuis weinig worden uitgedaagd of geholpen, dan heb je ze echt wat te bieden. Maar dat is wel een dilemma voor beleidsmakers.”* Daarmee merken gemeenten ook op dat initiatieven vaak succesvoller zijn als ze vanuit de scholen komen: *“Als de gemeente iets bedenkt, is het onderwijs niet altijd even enthousiast. Als het vanuit henzelf komt en de gemeente springt enthousiast op de trein, dat zijn de beste initiatieven.”*

Hoe ziet beleid op aanvullend onderwijs eruit?

De grotere gemeenten faciliteren een breed aanbod aan aanvullend onderwijs. Denk hierbij aan huiswerkbegeleiding, aanbod op de scholen door externe partijen, schakelklassen, onderwijstijdverlenging en het bieden van rustige plekken om huiswerk te maken. De gemeenten zetten hiervoor deels hun onderwijsachterstandenbudget in, maar gebruiken veelal incidentele middelen, zoals de NP Onderwijsmiddelen. Hierover wordt gezegd: *“Corona en de NP Onderwijsmiddelen werkten als een katalysator, want er moest iets gebeuren en het gaf financiële ruimte.”* Passend bij de visie dat aanvullend onderwijs primair iets is waarover de scholen zelf verantwoordelijkheid dragen, wordt in één van de gemeenten geen aanbod meer gefinancierd maar vraag. Scholen krijgen daarmee het geld en zij kunnen inkopen wat nodig is. Daarbij wordt echter opgemerkt dat geld lang niet altijd het probleem is, maar dat scholen voornamelijk te weinig tijd en personeel hebben om iets ‘op poten te zetten’.

De kleinere gemeenten hebben weinig beleid of weinig zicht op concrete initiatieven met betrekking tot aanvullend onderwijs. Een gemeente zegt hierover: *“Het zou heel wenselijk zijn om als gemeente meer zicht te hebben op het*

aanbod om die neutrale rol te kunnen spelen en daarop te sturen, en bijvoorbeeld te voorkomen dat er meer segregatie ontstaat.” Wel benoemen ze andere kleinere initiatieven, die vooral in het kader van gelijke kansen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen. Een voorbeeld is een gemeente waar scholen zelf initiatief genomen hebben om met eigen middelen aanbod te creëren gedurende de zomervakantieperiode, zodat anderstalige kinderen geen achterstand oplopen en de kloof met Nederlandssprekende kinderen niet groter wordt. De gemeente kijkt nu of er beleid kan komen voor dit initiatief.

Samenwerking met externe partijen

Er zijn zowel publieke als private aanbieders van aanvullend onderwijs actief binnen gemeenten, maar scholen kiezen vaak particuliere aanbieders als ze extra ondersteuning nodig hebben. De gemeenten faciliteren deze keuzes en ondersteunen scholen in hun besluitvorming. De meeste gemeenten vertrouwen daarmee op de expertise van de scholen: als de school overtuigd is van de meerwaarde van een bepaalde partij dan gaat de gemeente daar over het algemeen in mee. Daarnaast werken gemeenten bijvoorbeeld samen met bibliotheken en buurthuizen die ruimtes beschikbaar stellen waar leerlingen terecht kunnen om huiswerk te maken. Maar er zijn ook scholen die juist niet erg happig zijn op het binnenhalen van externe partijen. Zij proberen vaak met eigen leraren een aanvullend aanbod te verzorgen. Kleinere gemeenten geven aan weinig zicht te hebben op de mate waarin scholen vormen van aanvullend onderwijs als huiswerkbegeleiding inkopen.

Ambities en behoeften: een blik vooruit

Gemeenten hebben weinig zicht op de wensen en behoeften van leerlingen en ouders met betrekking tot aanvullend onderwijs. Er wordt door de scholen weinig reclame gemaakt voor aanvullend onderwijs, en soms wordt het aanbod niet als kosteloos aangeboden. De vraag naar geschikte ruimte om huiswerk te kunnen maken lijkt wel toe te nemen. Onduidelijk is of dit alleen om geschikte ruimte in de school gaat of ook buiten de school. Ook is, vooral in het primair onderwijs, een trend zichtbaar waarbij scholen steeds meer als maatschappelijke voorziening worden gezien. Steeds meer functies komen hierin samen, wat leidt tot een meer integrale aanpak binnen en rondom de school.

Er is geen duidelijke consensus over toekomstige trends in aanvullend onderwijs. Gemeenten erkennen de behoefte aan aanvullend onderwijs om kansenongelijkheid tegen te gaan, maar zien tegelijkertijd ook een belangrijke rol weggelegd voor de scholen. Over een aanbod van commercieel aanvullend onderwijs zijn dan ook zorgen: *“Ik ben daar geen voorstander van. Ik vind het te belangrijk om het uit het oog van de school te laten verliezen. Scholen moeten er de regie op hebben en weten wat er speelt.”* En uiteindelijk stellen de gemeenten dat de scholen zelf de sleutel in handen hebben: *“Door het onderwijs binnen de reguliere onderwijstijd zo goed mogelijk te organiseren, vermindert de behoefte aan aanvullend onderwijs.”*

Bijlage A Methodologische verantwoording en responsoverzichten

Bijlage A.1 Enquête onder ouders

In totaal zijn 41.000 ouders via een brief¹⁹ uitgenodigd om deel te nemen aan een online enquête over aanvullend onderwijs. Dit betrof circa 20.000 ouders van leerlingen in het po en circa 20.000 ouders van leerlingen in het vo in het schooljaar 2022-2023. De steekproef in het po is getrokken naar rato van het aantal leerlingen per groep (1 tot en met 8). Voor het vo is de steekproef getrokken naar rato van het aantal leerlingen over leerjaren (1 tot en met 6) en leerniveaus (pro, vmbo, havo en vwo). Deze aanpak is voor het po veranderd ten opzichte van de vorige monitor. Toen zijn alleen ouders van groep-8-leerlingen benaderd, maar zijn ouders wel gevraagd om de enquête in te vullen voor ook hun eventuele andere kinderen in het po en vo. Leerlingen in het speciaal basisonderwijs en speciaal (voortgezet) onderwijs zijn buiten beschouwing gelaten, vanwege de verwevenheid tussen regulier en aanvullend onderwijs op deze scholen.

In de enquête is aan ouders gevraagd om voor al hun kinderen in vo en po aan te geven of zij in het schooljaar 2022-2023 gebruik hebben gemaakt van aanvullend onderwijs, in welke vorm dat is geweest en hoeveel geld ze daaraan hebben besteed. De enquête is opengesteld in de periode augustus-september 2023. In die periode zouden ouders goed zicht moeten hebben op het gebruik en de gemaakte kosten voor aanvullend onderwijs over het gehele schooljaar (bijvoorbeeld toets- en examentrainingen zijn dan immers achter de rug).

In totaal hebben 4.191 ouders gerespondeerd (10 procent). Dat heeft informatie opgeleverd over 4.430 leerlingen in het po en 3.764 leerlingen in het vo. Op de enquête hebben relatief veel ouders van kinderen uit groepen 5 t/m 8 en uit havo- en vwo-klassen gerespondeerd. De resultaten zijn daarom gewogen op basis van de verdeling van leerlingen in het po over groepen en in het vo over leerniveaus en leerjaren in het schooljaar 2022-2023 zoals aangeleverd door DUO (zie Tabel A.6 en Tabel A.7). Hierbij hebben leerlingen in groep 1 t/m 4 en vmbo-leerlingen een hoger gewicht gekregen om te corrigeren voor de relatief lagere respons. Het is vanwege het ontbreken van informatie op populatieniveau niet mogelijk om te wegen op basis van het opleidingsniveau of het maandelijkse inkomen van ouders. Door te wegen op basis van onderwijsniveau wordt echter (voor een deel) ook gecorrigeerd voor het opleidingsniveau van ouders: kinderen van hoogopgeleide ouders zitten immers vaker op het vwo en kinderen van laagopgeleide ouders vaker op het vmbo.

¹⁹ Deze brieven zijn door DUO verstuurd naar het woonadres van de ouders/verzorgers van de leerlingen.

Tabel A.1 Aantal kinderen per responderende ouder

Aantal kinderen	Respons	Percentage	Cumulatief aantal kinderen
1	1.181	28%	1.181
2	2.148	51%	4.296
3	731	17%	2.193
4	105	3%	420
Meer dan 4	26	1%	104
<i>Totaal</i>	<i>4.191</i>	<i>100%</i>	<i>8.194</i>

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.2 Opleidingsniveau ouders

	Respons	Percentage
Mbo 1, 2 of lager	287	7%
Mbo 3 of 4	579	14%
Hbo	1.659	40%
Wo	1.521	36%
Onbekend	143	3%
<i>Totaal</i>	<i>4.191</i>	<i>100%</i>

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.3 Inkomen ouders

Netto gezinsinkomen jan. 2023	Respons	Percentage
0 - 1.000 euro	37	1%
1.000 - 2.000 euro	173	4%
2.000 - 3.000 euro	282	7%
3.000 - 4.000 euro	500	12%
4.000 - 6.000 euro	1.283	30%
6.000 - 8.000 euro	671	16%
8.000 of meer euro	404	10%
Wil niet zeggen	835	20%
Onbekend	6	0%
<i>Totaal</i>	<i>4.191</i>	<i>100%</i>

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.4 Respons naar groep in po

	Respons	Percentage
Groep 1	412	9%
Groep 2	443	10%
Groep 3	512	12%
Groep 4	511	11%
Groep 5	621	14%
Groep 6	614	14%
Groep 7	655	15%
Groep 8	662	15%
<i>Totaal</i>	4.430	100%

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.5 Respons naar leerjaar en onderwijsniveau in vo (in aantallen leerlingen)

	1	2	3	4	5	6	<i>Totaal</i>
Praktijkonderwijs	12	10	8	13	7	1	51
Vmbo	156	196	238	203	-	-	793
Havo	163	194	190	241	201	-	989
Vwo	443	429	338	262	249	210	1.931
<i>Totaal</i>	774	829	774	719	457	211	3.764

Bron: Ouderenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.6 Weegfactoren naar groep in het po

Groep	1	2	3	4	5	6	7	8
Po	1,12	1,32	1,14	1,10	0,90	0,90	0,85	0,85

Tabel A.7 Weegfactoren naar leerniveau en leerjaar in het vo

	Leerjaar 1	Leerjaar 2	Leerjaar 3	Leerjaar 4	Leerjaar 5	Leerjaar 6
Praktijkonderwijs	2,26	2,58	2,96	1,59	2,31	1,00
Brugklas ²⁰	1,00	0,94	0,56	-	-	-
Vmbo	-	-	1,69	1,82	-	-
Havo	-	-	1,00	1,07	1,06	-
Vwo	-	-	0,56	0,66	0,70	0,76

Bijlage A.2 Enquête onder scholen

Po-scholen²¹ en vo-scholen zijn in de periode juni-juli 2023 benaderd om een enquête in te vullen. Dit is gebeurd op vestigingsniveau (brin6) op basis van een door SEO Economisch Onderzoek opgebouwde database met e-mailadressen van scholen in het funderend onderwijs. Gedurende de looptijd van de enquête zijn meerdere reminders verstuurd aan scholen en heeft het ministerie van OCW enkele keren aandacht besteed aan de enquête door er een bericht in hun nieuwsbrief aan te wijden.

In de enquêtes is gevraagd naar het brinnummer en het vestigingsnummer van de school. De respons is zodoende gecorrigeerd voor dubbellingen. 468 po-scholen en 150 vo-scholen hebben gerepsondeerd, dit betreft respectievelijk 8 en 10 procent van het totaal aantal scholen in Nederland. Onderzocht is of de respons representatief is. Voor het po (Tabel A.8) zijn geen significante verschillen gevonden naar schoolgrootte, achterstandsscore, stedelijkheid en landsdeel tussen de responsgroep en de totale groep vo-scholen. Voor het vo (Tabel A.9) is op één van deze vier kenmerken een significant verschil gevonden, namelijk op schoolgrootte. Er hebben relatief veel scholen met 500 of meer leerlingen meegedaan aan de monitor. Er is gekozen om niet te corrigeren voor dit verschil (bijvoorbeeld door middel van weging), omdat onduidelijk is of de schoolgrootte systematisch samenhangt met het gevoerde beleid van scholen op het gebied van aanvullend onderwijs. Bovendien is de responsgroep op de overige drie kenmerken wel representatief.

²⁰ Jaar 1 en jaar 2 zijn door DUO standaard aangeduid als 'brugklas' en zijn daarom op die manier gewogen. In die jaren is vaak nog geen onderscheid te maken naar niveau, omdat leerlingen in combinatieklassen zitten (bijvoorbeeld mavo-havo of havo-vwo).

²¹ Met po-scholen wordt in dit onderzoek bedoeld: basisscholen (bao). S(bo)-scholen zijn buiten het onderzoek gehouden vanwege de verwevenheid van regulier en aanvullend onderwijs op deze scholen. Het gaat bovendien ook om schoolvestigingen (BRIN6).

Tabel A.8 Respons po-scholen naar enkele schoolkenmerken

	Aandeel in respons	Aandeel landelijk
Schoolgrootte		
<100 leerlingen	16%	16%
100-200 leerlingen	31%	31%
200-300 leerlingen	27%	28%
>= 300 leerlingen	26%	25%
Achterstandsscore		
Kwintiel 1	20%	20%
Kwintiel 2	16%	20%
Kwintiel 3	23%	20%
Kwintiel 4	18%	20%
Kwintiel 5	23%	20%
Stedelijkheid		
Niet stedelijk	13%	11%
Weinig stedelijk	25%	28%
Matig stedelijk	18%	17%
Sterk stedelijk	26%	26%
Zeer sterk stedelijk	18%	18%
Landsdeel		
Noord-Nederland	15%	14%
Oost-Nederland	25%	25%
West-Nederland	43%	43%
Zuid-Nederland	18%	18%
<i>Totaal aantal scholen</i>	<i>486 (8%)</i>	<i>6.161 (100%)</i>

Bron: Open DUO-data, bewerkingen door SEO/Sardes (2023)

Tabel A.9 Respons vo-scholen naar enkele achtergrondkenmerken

	Aandeel in respons	Aandeel landelijk
Schoolgrootte		
<200 leerlingen	9%	18%
200-500 leerlingen	26%	31%
500-1.000 leerlingen	33%	27%
>= 1.000 leerlingen	32%	24%
Achterstandsscore		
Kwintiel 1	17%	20%
Kwintiel 2	19%	20%
Kwintiel 3	17%	20%
Kwintiel 4	17%	20%
Kwintiel 5	30%	20%
Stedelijkheid		
Niet stedelijk	4%	5%
Weinig stedelijk	13%	17%
Matig stedelijk	13%	16%
Sterk stedelijk	41%	33%
Zeer sterk stedelijk	29%	29%
Landsdeel		
Noord-Nederland	9%	13%
Oost-Nederland	25%	23%
West-Nederland	48%	48%
Zuid-Nederland	18%	16%
<i>Totaal aantal scholen</i>	<i>150 (10%)</i>	<i>1.450 (100%)</i>

Bron: Open DUO-data, bewerkingen door SEO/Sardes (2023)

Tabel A.10 Respons vo-scholen naar aanbod onderwijstypen

pro	vmbo bb	vmbo kb	vmbo gl	vmbo tl	havo	vwo	aantal
X							14
X	X	X	X	X	X	X	4
X	X	X		X			1
	X	X	X		X		1
	X	X					2
	X	X	X				9
	X	X		X	X		1
	X	X	X	X			15
	X	X	X	X	X		2
	X	X	X	X	X	X	19
	X	X	X		X	X	1
	X	X		X			5
	X	X		X	X	X	7
			X	X			2
		X		X			1
				X			8
				X	X	X	33
					X	X	10
						X	8
					X		1
			X		X	X	1
		X	X				1
				X	X		3
X	X	X					1
			X		X	X	1

Bron: Scholenenquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Bijlage A.3 Enquête onder gemeenten

Nederland telt op 1 januari 2023 342 gemeenten. Daarvan is 46 procent begonnen aan de vragenlijst, enkele gemeenten hebben niet alle onderdelen van de vragenlijst afgerond. In totaal hebben 115 gemeenten de vragenlijst volledig afgerond, wat neerkomt op een respons van 34 procent. Figuur A.1 laat zien waar deze 115 gemeenten zich bevinden en hoe de spreiding over het land is. Ook wanneer wordt gekeken naar het aandeel G40 en G-overig, zie Tabel A.11, blijkt de respons representatief. We kunnen dus een vrij goed beeld schetsen van de landelijke situatie.

Figuur A.1 Spreiding van responderende gemeenten

Tabel A.11 Respons naar G40 en G-overig

Gemeentegrootte	Respons	Populatie
G4	1 (<1%)	4 (1%)
G40	16 (14%)	41* (12%)
G-overig	98 (85%)	297 (87%)
Totaal	115 (100%)	342 (100%)

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Tabel A.12 Beleid op aanvullend onderwijs uitgesplitst naar G44 en G-overig

Beleid op aanvullend onderwijs	G44	G-overig
Ja	6 (38%)	16 (18%)
In ontwikkeling, ter overweging, in voorbereiding	3 (19%)	13 (11%)
Nee	7 (43%)	69 (71%)
Totaal	16 (100%)	98 (100%)

Bron: Gemeente enquête monitor aanvullend onderwijs, SEO/Sardes (2023)

Bijlage A.4 Marktomvang

Conform de gehanteerde methode bij de monitor aanvullend onderwijs 2019, is bij de Kamer van Koophandel (KvK) een lijst opgevraagd met alle bedrijven die op peildatum 31 december 2022 actief waren in de sector ‘Studiebegeleiding, vorming en onderwijs (rest)’ (SBI-code 85599). Dit heeft een lijst opgeleverd met ruim

veertigduizend bedrijven (ter vergelijking: in 2019 leverde exact dezelfde uitvraag bij de KvK een lijst met ruim zesduizend bedrijven op). Uit deze lijst bedrijven is via een aantal onderzoeksstappen een definitieve lijst met bedrijven opgesteld die *hoogstwaarschijnlijk* actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs. Omdat het een erg groot aantal bedrijven betrof, was het binnen de scope van deze monitor niet mogelijk om per bedrijf apart na te gaan of het daadwerkelijk actief was op het gebied van aanvullend onderwijs. Er is voor gekozen om gebruik te maken van een grove inschattingmethode op basis van een aselechte steekproef. Daarnaast zijn er enkele aanvullende factoren die het bemoeilijken om tot een heel precies beeld te komen van het aantal bedrijven dat actief is op het gebied van aanvullend onderwijs en van hun omzet. Zo is bijvoorbeeld op basis van webresearch vastgesteld of een bedrijf actief is op het gebied van aanvullend onderwijs. Daarbij spelen verschillende onzekerheden, zoals of de website wel een actueel beeld geeft van de aangeboden diensten. Indien de website van het bedrijf niet gevonden is, dan is ook niet vast te stellen of er sprake is van aanvullend onderwijs. Ten aanzien van de omzet van een bedrijf is vanwege gebrek aan een alternatief de totale omzet meegenomen, terwijl bedrijven ook andere diensten dan aanvullend onderwijs kunnen aanbieden die omzet genereren. De ingeschatte omzet is dus hoogstwaarschijnlijk een overschatting, maar in welke mate is onbekend. De genomen onderzoeksstappen zijn hieronder nader uiteengezet.

Als startpunt zijn bedrijven uit de totale KvK-lijst geselecteerd die in de vorige monitor zijn aangemerkt als actief in aanvullend onderwijs. Daarna zijn bedrijven toegevoegd aan de selectie die in hun bedrijfsnaam of in de omschrijving van hun bedrijf een trefwoord hebben dat doet vermoeden dat het bedrijf actief is in aanvullend onderwijs. Gebruikte trefwoorden zijn onder andere 'bijles', 'examentraining', 'huiswerk', 'remedial' en 'dyslexie'. De bijna 2.000 bedrijven waar dit op van toepassing was, zijn vervolgens opgezocht op internet om te onderzoeken of ze daadwerkelijk actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs voor de doelgroep van deze monitor (leerlingen in het funderend onderwijs). Met de websearch is ook nagegaan welke vorm(en) van aanvullend onderwijs het betreft, want dit staat niet geregistreerd bij de KvK. Niet alle bedrijven waren echter vindbaar op internet door te zoeken op bedrijfsnaam en het KvK-nummer. Daarnaast waren er verschillende bedrijven die meer deden dan alleen aanvullend onderwijs in het funderend onderwijs. Zo zijn er bijvoorbeeld organisaties die zich zowel bezighouden met ondersteuning bij leerproblemen als met ondersteuning bij andere problemen die niet direct onderwijsgerelateerd zijn. Ook zijn er veel leerkrachten en remedial teachers die aanvullend onderwijs aanbieden, maar ook in dienst zijn bij scholen. Elk bedrijf dat op enige manier actief is op het gebied van aanvullend onderwijs voor particulieren is toegevoegd aan onze selectie, ook als dat niet hun hoofdactiviteit of enige activiteit is.

Vervolgens is, net als bij de voorgaande monitor, op basis van verschillende trefwoorden een deel van de bedrijven aangemerkt als 'niet actief in aanvullend onderwijs'. Dit betrof trefwoorden zoals 'muziek', 'gitaar', 'dans', 'loopbaan', 'mode' en 'atelier'.

Na bovenstaande stappen bleven er ruim 27.000 bedrijven over waarvan nog niet duidelijk was of ze actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs. Uit deze groep bedrijven is een aselechte steekproef van 600 bedrijven getrokken die handmatig zijn opgezocht op internet om te controleren of ze actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs. Met deze steekproef is een inschatting verkregen van het aandeel bedrijven binnen deze resterende groep die diensten aanbiedt op het gebied van aanvullend onderwijs. Op basis van een dergelijke steekproefgrootte is het mogelijk om een 95 procent-betrouwbaarheidsinterval te geven van de omzet van de totale groep van ruim 27.000 bedrijven met een foutmarge van 4 procent (Baarda en De Goede, 2006). Uiteindelijk bleek 6 procent van de steekproef actief te zijn op het gebied van aanvullend onderwijs en een gezamenlijk omzetaandeel te hebben van 1,4 procent van de totale omzet van de steekproef.

Tot slot is de ledenlijst van de Landelijke Vereniging van Studiebegeleidingsinstituten (LVSI) afgegaan om te controleren of al deze bedrijven op de lijst stonden. Niet alle bedrijven die actief zijn op het gebied van aanvullend onderwijs staan namelijk geregistreerd onder SBI-code 85599. Bedrijven die nog niet in de lijst stonden, zijn toegevoegd aan de definitieve lijst met bedrijven.

De definitieve lijst met bedrijven is geüpload bij het CBS, waar de bedrijven geanonimiseerd zijn gekoppeld en met terugwerkende kracht hun omzet is bepaald in de periode 2015 t/m 2022 op basis van de aangifte omzetbelasting. Dit betreft gegevens over de totale omzet per bedrijf, zonder onderscheid naar de bron van de inkomsten. Indien een bedrijf meer diensten aanbiedt dan alleen aanvullend onderwijs, is niet vast te stellen welk deel van de omzet uit aanvullend onderwijs komt en welk deel niet. Ook is geen onderscheid te maken in de omzet naar verschillende vormen van aanvullend onderwijs. Omdat uit de websearch blijkt dat bedrijven vaak meer dan alleen aanvullend onderwijs aanbieden (ze zijn bijv. ook als zzp'er werkzaam op een school), betekent dit concreet dat de gevonden omzet in veel gevallen een overschatting is van de inkomsten voor aanvullend onderwijs van het bedrijf. Tot slot is de omzet gebaseerd op de aangifte omzetbelasting, terwijl een deel van het aanvullend onderwijs is vrijgesteld van btw, zoals bijlessen en tentamen- of examentrainingen die worden verzorgd in het kader van het wettelijk geregeld onderwijs of algemeen vormend onderwijs.²² Deze inkomsten hoeven niet te worden aangegeven bij de omzetbelasting. Over deze omzet is net als in de voorgaande monitoren dus geen goed beeld te verkrijgen op basis van de gebruikte gegevens.

²² Op grond van artikel 3.2 Besluit Omzetbelasting, vrijstellingen, onderwijsvrijstelling.

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2023-123
ISBN 978-90-5220-346-1

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2023 SEO Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roetersstraat 29
1018 WB Amsterdam

+31 20 399 1255
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl